

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Κείμενα
Νεοελληνικής
Λογοτεχνίας**

Α΄ ΤΕΥΧΟΣ

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

4ος τόμος

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Τεύχος Α΄

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

4ος τόμος

**Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
Κώστας Μπαλάσκας, Σύμβουλος Π. Ι.**

**Επιμέλεια Έκδοσης
Πολυτίμη Γκέκα**

Επιμέλεια εξωφύλλου: Βάσω Αβραμοπούλου

**Εικόνα εξωφύλλου:
Νίκος Χατζηκυριάκος – Γκίκας (1906–1994),
Μάντρες στην Ύδρα**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

***Ομάδα Εργασίας Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου
Μάθησης και Θρησκευμάτων***

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

**Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ
Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ
Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ
Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ**

Ο Πίθηκος Ξουθ ή Τα ήθη του αιώνας

Ο Πίθηκος Ξουθ ή Τα ήθη του αιώνας (1848) του Ιάκωβου Πιτσιπίου αφηγείται την ιστορία ενός ανθρώπου που εξαιτίας ενός εγκλήματός του καταδικάζεται από το Θεό να μεταμορφωθεί σε πίθηκο και να ζήσει έτσι έως ότου εξιλεωθεί και επανακτήσει την ανθρώπινη μορφή. Αφού πρώτα ζήσει σ' έναν ερημότοπο, ο πίθηκος αυτός, που ονομάζεται Ξουθ, αιχμαλωτίζεται από τους ανθρώπους και ζει στην Αγγλία και την Ελλάδα, εκτελώντας, χάρη στη μεγάλη του ικανότητα να μιμείται τον άνθρωπο, χρέη υπηρέτη στον εκάστοτε κύριό του. Μέσα από την ιστορία αυτού του πιθήκου και την περιγραφή των σχέσεών του με τους ανθρώπους ο συγγραφέας σατιρίζει τα ευρωπαϊκά και τα ελληνικά ήθη του πρώτου μισού του δέκατου ένατου αιώνα. Ο τελευταίος ιδιοκτήτης του πίθηκου Ξουθ είναι ο Καλλίστρατος Ευγενίδης, τυπικό δείγμα ανερχομένου νέου στην Αθήνα της δεκαετίας του 1840.

Αλλ' αφού είπομεν τσαύτα περί του πιθήκου Ξουθ, ήθελεν είσθαι άδικον να μην είπωμέν τι και περί της καταγωγής του ευγενέστατου αυτού δεσπότη, μάλιστα εν ω το γενεαλογικόν δένδρον του Καλλιστράτου Ευγενίδου δεν είναι ούτε υψηλότερον, ούτε μάλλον πολύκλονον παρά το του πιθήκου Ξουθ· διότι, ο πατήρ αυτού, αγωγιάτης εκ Τραπεζούντος ωνομάζετο απλώς Γιάννης αγωγιάτης Τραπεζούντιος· πλουτήσας δε ανεπίστως κατά την Ελληνικήν επανάστασιν, απέστειλε τον μονογενή αυτού υιόν Κώλιαν εις Ευρώπην, διά να εξευγενισθή και φωτισθή· δύο δε μήνας μετά την εις

Αθήνας επιστροφῆν του Κώλια, ο Γιάννης απέθανεν αφήσας αυτόν κληρονόμον μεγάλης χρηματικής και κτηματικής περιουσίας.

Ο Κώλιας λοιπόν του Γιάννη αγωγιάτου Τραπεζουντίου, κατά την εν τη πεφωτισμένη Ευρώπη περιήγησιν αυτού, ενόμισε κατάλληλον να μεταβάλῃ ἐπὶ το ευγενικώτερον το μὲν Κώλιας, εἰς το Καλλίστρατος, το δε Γιάννη, εἰς το Ευγενίδης, το δε αγωγιάτου, εἰς το αγωνιστοῦ και το Τραπεζούντιος εἰς το Τραπεζίτης· και οὕτως εσφυρηλάτησε θαυμασίως το ωραῖον αυτού ὄνομα. Καλλίστρατος Ευγενίδης Αγωνιστής και Τραπεζίτης· ὑπὸ δε το ὄνομα τούτο ὑπήρχε γνωστός εἰς ὅλον τον ἐντός και ἐκτός του κράτους κόσμον, και ὑπὸ τούτο το ὄνομα ἐξυμνοῦν οἱ εφημεριδογράφοι της πρωτεύουσας τας πατρογονικάς σπανίας αυτού ἀρετάς, οσάκις ἐπλήρωνεν ἀνά 30 λεπτά τον στίχον εἰς μετρητά και τακτικῶς την εξαμηνιαίαν αυτού συνδρομήν.

Ο Καλλίστρατος λοιπόν, ἐκπαιδευθεὶς εἰς την πεφωτισμένην Ευρώπην, ἔχων πλήρες κάλλους, ευγενείας και ηρωισμοῦ ὄνομα και ἐξοδεύων ἀφθόνως τα χρήματα του μακαρίτου πατρός αυτού Γιάννη, εἰσήχθη λίαν ευκόλως και ἀμέσως εἰς ὅλας τας συναναστροφάς των Αθηνῶν, παρευρίσκετο εἰς ὅλους τους χορούς της Αουλῆς και προσεκαλείτο εἰς ὅλα τα διπλωματικά γεύματα των ὑπουργῶν και ξένων πρέσβεων ὅλοι δε οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ της πρωτεύουσας (και μάλιστα οἱ Ευρωπαῖοι) εθαύμαζαν ἐκάστοτε την μεγάλην αυτού ἀγχίνοιαν, τας υψηλὸς γνώσεις και την ευγενή συμπεριφοράν, και προσέθεσαν εἰς το σχοινοτενές ὄνομα του Καλλιστράτου την προσηγορίαν *le genie Grec*, ο περινούστατος Ἕλλην και ἀληθῶς δεν ὑπήρχεν ἔθιμον, ἢ συρμός Ευρωπαϊκός, τον ὁποῖον ο Καλλίστρατος να μην ἐμιμείτο ἀμέσως, και μάλιστα να μη φέρῃ εἰς το ἄκρον

της τελειότητας· οι ράπτται, οι υποδηματοποιοί, οι κουρείς, οι μυρεψοί, οι πιλοποιοί και αι πλύστραι των Αθηνών ίσταντο αείποτε εκατέρωθεν της οδού, οσάκις το βαρόμετρον τούτο του δυτικού συρμού διέβαινε, διά να παρατηρήσωσιν αυτόν από κεφαλής μέχρι ποδών, και περιεργασθώσι και μυρισθώσι, και ούτω να κανονίσωσι πάσας τας πράξεις και επιχειρήσεις αυτών· διά κοινής γνωμοδοτήσεως διωρίσθη προστάτης του θεάτρου, πρόεδρος της φιλαρμονικής εταιρίας, έφορος της λέσχης, ρυθμιστής του Ιπποδρομίου, κανονιστής των δημοσίων εορτών και γενικός κοσμήτωρ και εισηγητής όλων των χορών της πρωτευούσης· και δικαίως ήθελεν ομοιώσει τις τον Καλλίστρατον προς ηθικόν βορβοροφάγον, τον οποίον η δυτική φιλοκαλία έρριψεν επί της Ελλάδος, διά να καθαρίση το κλασικόν τούτο έδαφος από μικρών τινων απηρχαιωμένων κηλίδων, τας οποίας δεν επρόφθασαν να εξαλείψωσιν η υπό των περίφημων διαχειριστών του δανείου επινοηθείσα ευρωπαϊκή διάπλασις και επεξεργασία των αμόρφων και ακατεργάστων ελληνικών ηθών.

Αλλά και το εσωτερικόν των θαλάμων της οικίας του Καλλιστράτου υπήρχε κεκοσμημένον διά της λεπτομερεστέρας απομιμήσεως των ευγενών κληρονομιούχων νέων της Δύσεως· η αίθουσα, ή ο θάλαμος της υποδοχής, περιείχε γαλλικά ανακλιντήρια εκ μεταξοχνόνων υφασμάτων, αμερικανικάς αιώρας, αγγλικούς καθρέπτας, μαροκινούς τάπητας, και κατά μέσον μεγάλην στρογγύλην τράπεζαν εξ ωραίου μαρμάρου της εν Ιταλία Καρράρας, επί του κέντρου της οποίας ίστατο ως πυραμίς ολόχρυσος περσική καπνοσύριγγ εκ κιναϊκού λευκαργίλου· περί δε το ανατολικόν τούτο μαυσωλείον έκειντο διάφορα χρυσοδεμένα βιβλία εις κιναϊκήν, σανσκριτικήν, μογγολικήν και βερμανικήν

γλώσσαν, προς ανάγνωσιν και διασκέδασιν των παρευρισκομένων φίλων εις τας εσπερινός συναναστροφάς του Καλλιστράτου· απέναντι δε της θύρας της αιθούσης εκρέματο μεγάλη εικών, έχουσα ύψος μεν πέντε πηχών, πλάτος δε περίπου επτά, παριστώσα διά ζωηρότατων χρωμάτων άνδρα υψηλού αναστήματος, φέροντα πλατυτάτην φουστανέλαν, επί δε των ώμων χρυσάς ευρωπαϊκός επωμίδας αρχιστρατήγου και έχοντα το στήθος κεκαλυμμένον υπό πλήθους ευρωπαϊκών παρασήμων· ο παριστώμενος ούτος ήρως εις μεν την δεξιάν χείρα εκράτει ρομφαίαν δι' ης εφάινετο θερίζων τους προ των ποδών αυτού κειμένους Οθωμανούς, δια δε της αριστεράς εφάινετο στηρίζων επί τινος φρουρίου την κυανόλευκον ελληνικήν σημαίαν· κάτωθεν δε της εικόνας υπήρχε γεγραμμένη χρυσοίς γράμμασιν η εξής επιγραφή «ο ήρως πατήρ μου ανυψών πρώτος την ελληνικήν σημαίαν επί του φρουρίου των Θερμοπυλών, κατά διαταγήν της Α. Μ. του Βασιλέως της Ελλάδος, τω πρώτω έτει και μηνί της Ελληνικής Επανάστασεως».

Παρά δε την εικόνα ταύτην εκρέματο άλλη μικρότερα παριστώσα ευγενή κυρίαν ενδεδυμένην λαμπρά ευρωπαϊκά φορέματα, ανακεκλιμένην επί χρυσοϋφάντου θρόνου, κρατούσαν βιβλίον εις την χείρα και αναγινώσκουσαν μετά προσοχής· κάτωθεν δε της εικόνας ταύτης εφάινετο η επιγραφή «η εκ της αυτοκρατορικής οικογενείας Κωνσταντίνου του Πορφυρογεν[ν]ήτου καταγομένη μήτηρ μου, αναγινώσκουσα την υπό της εξαδέλφης αυτής Δουκίσσης Αμπραντές ιστορίαν του Ναπολέοντος».

Διάφοροι δε άλλαι πλουσίως περικεχρυσωμένοι εικόνες, παριστώσαι τα καταπληκτικώτερα συμβάντα της ιστορίας της Χαλιμάς και τους λαμπρότερους άθλους του Δονκισότου, εκάλυπτον τους διά των

τριώνχρωμάτων της γαλλικής σημαίας χρωματισμένους τοίχους της αιθούσης· διότι ο νέος το λεγόμενον εν παρόδω ηγάπα πολύ τους Γάλλους, κυρίως διό το πολυχρώματον αυτών.

Εκ δε των λοιπών θαλάμων το μεν σπουδαστήριον περιείχε λαμπράν βιβλιοθήκην, εμπεριέχουσαν διάφορα χρυσοδεμένα βιβλία· μεταξύ δε των ωραίων ερμαρίων του σπουδαστηρίου τούτου υπήρχε μάλιστα εν, το οποίον ο Καλλίστρατος είχε αγοράσει εις Παρισίους κατά τινα δημοπρασίαν χρεωκοπήσαντός τινος εμπόρου, κατεσκευασμένον εκ λευκού εβένου και φέρον μεγάλην κεχρυσωμένην επιγραφήν, κρατουμένην υπό δύο ανάγλυφων παριστώντων, του μεν τον κερδών Ερμήν, του δε τον Ποσειδώνα και λέγουσαν «ιδιαιτέρα συμφέροντα και λογαριασμοί»· υπό δε την επιγραφήν ταύτην ο Καλλίστρατος επρόσθεσε «Καλλιστράτου Ευγενίδου αγωνιστού και τραπεζίτου αγαθή τύχη» και προσδιώρισε το ωραιότατον τούτο ερμάριον διά τα συγγράμματα της υψηλής διπλωματείας, τα οποία είχε παραγγείλει εις διαφόρους βιβλιοπώλας της νέας Γεφύρας των Παρισίων αλλ' επειδή αι μεν θήκαι του πολυτίμου ερμαρίου ήσαν χαμηλαί, τα δε ρηθέντα συγγράμματα σταλέντα εις Αθήνας πριν να προφθάση η επιστολή του Καλλιστράτου, δι' ης έπεμπε τον έξαμον του ύψους των παραγγελθέντων βιβλίων, τα συγγράμματα, λέγομεν, ταύτα ήσαν τα μεν εις φύλλον, τα δε εις μέγα τέταρτον, τα δε διαφόρων μεγεθών, ο Καλλίστρατος εξοικονόμησεν ευστόχως την δυσκολίαν ταύτην, κόψας δι' επιτηδείου τεχνίτου το εξέχον μέρος των βιβλίων και ισομετρήσας αυτά κατά το εμβαδόν των θέσεων του πολυτίμου ερμαρίου· τα δε αποκοπέντα εκ των βιβλίων τούτων τεμάχια συνέλεξεν εις έτερον επίσης κομψόν ερμάριον, επιθέσας την επιγραφήν

«λείψανα αρχαιοτήτων», περίξ δε του αρχαιολογικού τούτου ερμαρίου, εκρέμαντο επί του τοίχου διάφορα άλλα αρχαιολογικά πολύτιμα πράγματα φέροντα την επιγραφήν “τα ομματουῦάλια του Ομήρου”, “η ταμβακοθήκη του Σωκράτους”, “αι επωμίδες του Φωκίωνος”, “η καπνοσύριγξ του Πεισιστράτου”, “τα υποδήματα του Διογένους”, και άλλα πολλά τοιαύτα, αγορασθέντα υπό του χάριν του συρμού φιλαρχαιολόγου Καλλιστράτου κατά την εις την Ευρώπην διατριβήν αυτού».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

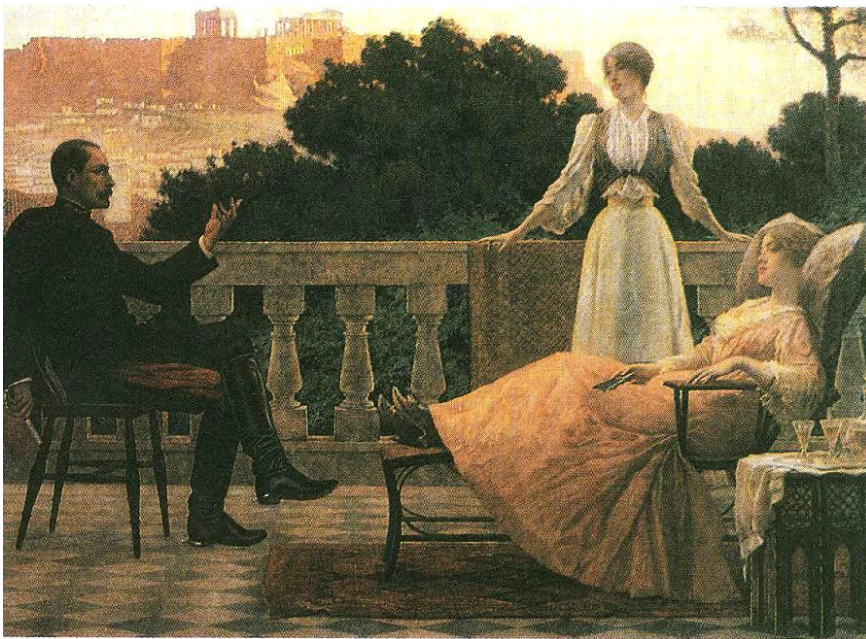
- 1. Ποια ελληνική συνήθεια του δέκατου ένατου αιώνα σατιρίζει ο Πιτσιπίος με τις παραπάνω σελίδες του;**
- 2. Ο «υπέρ ευρωπαϊσμός» από τη μια και ο «υπέρ ελληνισμός» από την άλλη ήταν, όπως γράφουν και οι χρονικογράφοι της εποχής, οι δύο κύριες τάσεις της ελληνικής κοινωνίας των μέσων του δέκατου ένατου αιώνα. Βρίσκετε αναλογίες με τις σύγχρονες τάσεις της ελληνικής κοινωνίας; Αν ναι, προσδιορίστε κάποιες από αυτές.**

Ιάκωβος Πιτσιπίος (1803-1869)

Ο Ιάκωβος Πιτσιπίος γεννήθηκε στη Χίο, όπου και έκανε τις εγκύκλιες σπουδές του. Σπούδασε στη μεγάλη του Γένους Σχολή Κωνσταντινουπόλεως και νομικά στο Παρίσι. Ως καθηγητής της φιλολογίας δίδαξε στην Οδησσό, στη Σύρο και την Κωνσταντινούπολη. Κατά καιρούς βρέθηκε στη Ρώμη, στο Λονδίνο, στο Βουκουρέστι, στη Βιέννη. Ανήσυχη και ιδιόρρυθμη προσωπικότητα καθώς ήταν, προκαλούσε συχνά με τη συμπεριφορά του. Έγραψε τα μυθιστορήματα Η Ορφανή της Χίου (1839) και Ο Πίθηκος Ξουθή Τα ήθη του αιώνας (1848), καθώς και διάφορα άλλα έργα.

Ιάκωβος Ρίζος (1849-1926), Αθηναϊκή Βραδιά (1907)
Εθνική Πινακοθήκη

Λουκής Λάρας [απόσπασμα]

Ο Λουκής Λάρας είναι ένα έργο αφηγηριακό· με τη δημοσίευσή του εγκαινιάζεται μια καινούργια περίοδος της νεοελληνικής πεζογραφίας. Η υπόθεσή του αναφέρεται στην Επανάσταση του '21 και ιδιαίτερα στις αντιδράσεις του άμαχου πληθυσμού. Τοπικά εξελίσσεται στη Σμύρνη, στη Χίο και στην Τήνο όπου ο Λάρας κατέφυγε τελικά και σταδιοδρόμησε ως έμπορος. Το απόσπασμα που ακολουθεί δίνει μια σκηνή από τα φρικιαστικά γεγονότα της σφαγής της Χίου κατά το 1822.

Την επιούσαν ήμεθα από πρωίας συνηγμένοι κατά το σύνηθες εις την ισόγειον της οικίας είσοδον, ήτις εχρησίμευεν ως κοινή αίθουσά μας. Καθήμενοι εις των θυρών τα κατώφλια και επί των βαθμίδων της κλίμακος συνεσκεπτόμεθα, ως πάντοτε, περί του πρακτέου, αναμένοντες τι η ημέρα θα μας φέρει και υπολογίζοντες πότε ηδυνάμεθα να περιμένωμεν απόκρισιν εκ Ψαρών.

Η Ανδριάνα μόνη ήτο απούσα. Είχεν εξέλθει προς εύρεσιν τροφής. Και άλλοτε κατώρθωσε να ποικίλει την πενιχράν δίαιτάν μας συλλέγουσα χόρτα άγρια εις τους πέριξ του χωρίου λόφους. Αλλ' εβράδυνεν ήδη να επιστρέψει. Και η μήτηρ μου, ανησυχούσα, πολλάκις ήνοιξε την θύραν και προέτεινε την κεφαλήν εις την οδόν, να ίδει μη φαίνεται ερχόμενη.

Η Ανδριάνα ήτο ο γενικός προστάτης, η αληθής πρόνοια ολοκλήρου της εις Μεστά* δυστυχούς ημών

Μεστά: χωριό της Χίου.

ομάδος. Πλήρης αυταπαρνήσεως και αφοσιώσεως, περιέθαλπε την μητέρα και τας αδελφάς μου και εφρόντιζε περί πάντων των λοιπών· όλα τα επρόφθανεν, όλα τα εσυλλογίζετο· αυτή εύρισκεν ή εφεύρισκε την καθημερινήν τροφήν μας, αυτή έφερε το νερόν εκ της πηγής, αυτή κατώρθωσε δι' άχυρων και παλαιών ταπήτων ν' αυτοσχεδιάσει στρωμνάς δι' όλους εις τα εύκαιρα* δωμάτια της οικίας εκείνης· αυτή μας έφερεν ειδήσεις έξωθεν, σχετιζόμενη μετά των χωρικών και τα πάντα ερευνώσα και τα πάντα μανθάνουσα. Η ενεργητικότης της ήτο αδάμαστος και ακατάβλητος ή ευθυμία της. Είχε την καρδίαν υγιά και ακμαίαν όσον και το σώμα, και συχνάκις δια της ζωηρότητος, διά της φαιδρότητός της έφερεν εις τα χείλη μας το μειδίαμα, εν μέσω της επικρατούσης εκεί γενικής αθυμίας.

Η ώρα εν τούτοις παρήρχετο και ηύξανε της μητρός μου η ανησυχία. Δεν ήθελα να την αυξήσω εκφράζων τους φόβους μου, αλλ' ήμην και εγώ ανήσυχος, και οι άλλοι επίσης. – Τι έγινε; Πώς αργεί; μην έπαθε τίποτε; Τοιαύται αντηλλάσσοντο φράσεις. Εκεί, αίφνης, ανοίγεται η θύρα και παρουσιάζεται η Ανδριάνα κάτωχρος, τρέμουσα, με την κόμην λυτήν, σχισμένα τα φορέματα και ανοικτά, τα στήθη αιματωμένα...

Η όλη παρουσία της εμαρτύρει πάλην φοβεράν, και τρόμον και αισχύνην.

Η μήτηρ μου ηγέρθη αμέσως, εκάλυψε με τας χείρας τους οφθαλμούς και ανέκραξε μετά φρίκης:

Α! οι Τούρκοι οι Τούρκοι! Και αρπάσασα τας θυγατέρας της έσυρεν αυτάς εις την αγκάλην της.

εύκαιρος: αδειανός.

Η δε Ανδριάνα με τη μίαν χείρα επί της ανοικτής θύρας, εδείκνυε διά της άλλης την έξοδον, και ασθμαίνουσα δεν ηδύνατο ν' άρθρωση τας λέξεις τας οποίας επροσπάθει να προφέρη· – Φύγετε, κρυφθείτε! Ευρέθημεν όλοι διά μιας έξω εις τον δρόμον μετά της Ανδριάνας.

Πού επηγαίνομεν; Τι ηθέλομεν; Έμφυτος τις ορμή διηύθυνε τα βήματα μας μακράν της πύλης του χωρίου. Εφεύγομεν τους Τούρκους. Δεν εσκεπτόμεθα όμως ότι απομακρυνόμενοι της εξόδου, εκλειόμεθα εντός του χωρίου. Αλλά μη σκέπτεται τις εις τοιαύτας ώρας;

Ενώ ετρέχομεν ούτω περίφοβοι, παραζαλισμένοι, μη γνωρίζοντες πού να καταφύγωμεν, μια γραία εις την θύραν ταπεινής οικίας ιστάμενη μας είδε, μας ελυπήθη και ήπλωσε προς ημάς την χείρα.

– Ελάτε, εδώ να σας κρύψω, Χριστιανοί.

Εχύθημεν όλοι εντός της ανοικτής θύρας, ακολουθούντες την γραίαν. Ο Θεός την εφώτισε! Εις εκείνην χρεωστούμεν την σωτηρίαν, την ύπαρξίν μας. Δεν την είδα έκτοτε, ούτε το όνομά της, γνωρίζω, αλλά ποτέ δεν ελησμόνησα το αγαθόν πρόσωπόν της, ουδ' έπαυσα ευλογών την μνήμην της. Είθε να την αντήμειψεν ο Θεός και να την ανέπαυσεν εν ειρήνη!

Όπισθεν της οικίας ήτο αυλή ύπαιθρος, εις δε την άκραν της αυλής σταύλος. Εντός του σταύλου μάς έκρυψεν η γραία. Αι αγελάδες της έβοσκον εις την εξοχήν και δεν επέστρεψαν ούτε την εσπέραν εκείνην, ούτε τας επιούσας, να μας διαφιλονικήσωσι της κατοικίας των την κατοχήν. Δεν ηχημαλώτιζον γυναικόπαιδα μόνον οι Τούρκοι· ό,τι εύρισκον ήτο λεία ευπρόσδεκτος. Αλλά δεν εξημίωσαν ημάς τότε ληστεύσαντες της πτωχής γραίας τα ζώα.

Η είσοδος ήτο στενή και σκοτεινή, εις δε το βάθος ηνοιγέτο ο σταύλος τετράγωνος και οπωσούν

ευρύχωρος· αλλ' ουδ' αυτός είχε παράθυρον ή άλλην οπήν, ώστε, ότε εκλείετο η επί της αυλής θύρα της διόδου, το σκότος ήτο ψηλαφητόν και η αποφορά δεν είχε διέξοδον. Τέσσαρα ημερόνυκτα εμείναμεν εντός του κρυψώνος τούτου, δεκαοκτώ εν συνόλω ψυχαί!

Το εσπέρας της πρώτης ημέρας η φιλάνθρωπος γραία μάς έφερε σάκκον πλήρη σύκων. Ότε δε συνηθίσαμεν εις το σκότος, ανεκαλύψαμεν εις μίαν γωνίαν κάδον έχοντα εισέτι ύδωρ αρκετόν, προς ποτισμόν των αγελάδων. Χάρις εις το ύδωρ τούτο και εις τα σύκα δεν απεθάνομεν της δίψης και της πείνης. Εις θέσιν σε προέχουσαν επί μιας των πλευρών του σταύλου εύρομεν άχυρον, το οποίον εστρώσαμεν κατά γης, διά να μη κατακλίνωνται επί του βορβορώδους εδάφους αι γυναίκες και τα παιδιά. Και εζήσαμεν ούτω τεσσάρας νύκτας και τεσσάρας ημέρας!

Εκ του κρυψώνος μας ηκούομεν έξω συχνάκις τας κραυγάς των Τούρκων και οιμωγάς των Χριστιανών, πότε μακράν και άλλοτε πλησίον. Την τελευταίαν μάλιστα νύκτα τούς είχομεν πολύ, πολύ πλησίον, διότι διενυκτέρευσαν εις την οικίαν της γραίας, και ηκούομεν τας ομιλίας των και τας διηγήσεις των αισχρών κατορθωμάτων των.

Ο κύριος των Τούρκων σκοπός ήτο η ανακάλυψις των κρυπτομένων φυγάδων. Τους άνδρας εφόνευον, τα δε γυναικόπαιδα ηχμαλώτιζον μεταφέροντες την άγραν των εις την πόλιν. Τους χωρικούς δεν έβλαπτον συνήθως, εκτός δι' ύβρεων και ραβδισμών και λακτισμάτων και διά της καταναλώσεως των τροφίμων των. Δεν έμενον δε επί πολύ οι αυτοί Τούρκοι εις το χωρίον. Αφ' εσπέρας ήρχετο μία συμμορία, έτρωγον, έπινον εκοιμώντο, την δεν πρωίαν ήρχιζεν η έρευνα προς σφαγήν και αιχμαλωσίαν· ανεχώρουν οι πρώτοι με αιχμαλώτους και λάφυρα, και τους διεδέχετο νέα την

εσπέραν συμμορία, και ούτως εφεξής. Ημείς δ' επερί-
μένομεν να κορεσθώσι και να παύση η εξάντλησις της
λείας την διαδοχήν του διωγμού, παρακαλούντες τον
Θεόν να μη ανακαλυφθώμεν μέχρι τέλους.

Πώς να περιγράψω την αγωνίαν των ατελεύτητων
εκείνων ημερών! Εφοβούμεθα να λαλήσωμεν μη ο ελά-
χιστος θόρυβος μας προδώση. Η Ανδριάνα έκλαιεν,
έκλαιεν ακαταπαύστως, και λυγμοί ενίοτε εξέφευγον
από του στήθους της· ο πατήρ μου επέβαλλε τότε
σιωπήν.

– Θέλεις να μας καταδώσης; έλεγε.

Και έκυπτεν η Ανδριάνα την κεφαλήν, και δεν
ηκούετο ο θρήνος της. Επλησίαζεν η μήτηρ μου να την
παρηγόρηση.

– Μη μ' εγγίζεις και λερώνεσαι!

Δυστυχής νέα! Η μαύρη απελπισία της εντός του
σκοτεινού και δυσώδους εκείνου καταφυγίου ήτο η
φοβερωτέρα ένδειξις της τύχης, η οποία επερίμενε τας
λοιπάς εκεί γυναίκας, εάν οι Τούρκοι μάς ανεκάλυπτον!

Την τελευταίαν νύκτα εξημερώθημεν με τον φόβον
ότι δεν θα σωθώμεν από τας χείρας των. Η θύρα μόνη
του σταύλου μάς εχώριζεν απ' αυτών.

Την αυγήν επανήλθεν εις την αυλήν η σιωπή, αλλ'
εξηκολούθει εντός του χωρίου ο θόρυβος. Πόσον
βραδέως αι ώραι παρήρχοντο! Θα επανέλθωσιν οι
Τούρκοι πλησίον μας; Θα τους έχωμεν και την νύκτα
πάλιν; Ησθανόμεθα πάντες ότι δεν ηδυνάμεθα να
ανθέξωμεν πλειότερον.

Προς το εσπέρας τούς ηκούσαμεν εις την αυλήν,
ετοιμαζομένους προς αναχώρησιν, και εκρατούμεν την
αναπνοήν μας, περιμένοντες την ελπιζομένην
απομάκρυνσίν των.

Εκεί, ακούομεν αίφνης, πλησίον της θύρας,
βροντώδη Τούρκου φωνήν.

– Ας ίδωμεν πριν φύγωμεν, τι έχει εις αυτήν την αποθήκην.

Έκαμα τον σταυρόν μου. Κρύος ιδρώς με περιέχυσεν.

Η θύρα του σταύλου έτριξε και ηνοιχθη, και εις το άνοιγμα της είδα Τούρκου μορφήν φοβεράν. Εκράτει ξίφος γυμνόν εις την μίαν χείρα, εις δέν την άλλην ράβδον, και από της άκρας της ράβδου εκρέματο λύχνος, το δε φως του λύχνου εφώτιζε του Τούρκου το πρόσωπον, και όπισθεν των ώμων του άλλαι Τούρκων κεφαλαί έρριπτον περίεργα εντός του σκότους βλέμματα.

Εκαθήμην κατά γης εις το βάθος του σταύλου, αντίκρυ της εισόδου. Χίλια έτη να ζήσω, δεν θα λησμονήσω την αποτρόπαιον εκείνην οπτασίαν!

Αναπνοή εντός του σταύλου δεν ηκούετο. Ο Τούρκος εκτείνει τον πόδα, προχωρεί εν βήμα... Αντήχησε διά μιας ο πάταγος υδάτων πατουμένων και βλάσφημος του Τούρκου εκφώνησις. – Μόνον βρώμαι είναι εδώ. Δεν έχει τίποτε. Πηγαίνωμεν!

Η θύρα εκλείσθη μετά κρότου και οι Τούρκοι ανεχώρησαν. Εσώθημεν!

Εν βήξιμον, εις στεναγμός ηδύνατο να μας προδώση. Αλλ' ο Θεός μάς ελυπήθη και ηυδόκησε να μας διαφυλάξη, η δε σωτηρία μας την ώραν εκείνην μας εφάνη ως αγαθός δια το μέλλον οιωνός και επερίμέναμεν με πλειότερον ήδη θάρρος της δοκιμασίας μας το τέλος.

Δεν εψεύσθησαν αι ελπίδες μας. Την αυτήν εκείνην εσπέραν, αφού ενύκτωσεν, ηνοιχθη του στάβλου η θύρα και πάλιν, αλλ' υπό φίλης τώρα χειρός, και ήλθεν εν μέσω ημών ο χωρικός τον οποίον ο θείος μου είχεν αποστείλει προς εύρεσιν πλοίου. Πώς εξετέλεσε την

παραγγελίαν, πώς ανεκάλυψε το κρυσφύγετόν μας, δεν γνωρίζω. Ἐφερε την αγγελίαν ὅτι πλοῖον ψαριανόν μας ἐπερίμενεν εἰς ἔρημον λιμενίσκον, ὄχι μακράν του χωρίου, καὶ ἦτο ἔτοιμος ὁ χωρικός νὰ μας οδήγησῃ ἀμέσως πρὸς αὐτό.

Ἡ νυκτερινή ὥρα, ὁ φόβος των Τούρκων, ἡ ἀγνοία του μέλλοντος, οἱ κίνδυνοι τῆς φυγῆς, ἡ ἀνάμνησις των πρώτων ματαίων περιπλανήσεων πολλοὺς δισταγμοὺς τὴν ὥραν ἐκείνην ἐγέννησαν. Ἀλλ' ἂν ἐμέναμεν, ὁ ὄλεθρος ἦτο βέβαιος σήμερον ἢ αὐριον, ἐνῶ φεύγοντες ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ σωθῶμεν. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἡ φυγή καὶ ἀνεχωρήσαμεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του χωρικοῦ.

Κρατούμενοι τὰς χεῖρας καὶ βαδίζοντες ἐν σιωπῇ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἄκραν του χωρίου, πρὸς τὸ ἀντίθετον τῆς εἰσόδου μέρος. Εφεύγομεν τὴν πύλην ὑποπτευόμενοι ὅτι ἐφρουρεῖτο ὑπὸ Τούρκων. Ὁ ὁδηγός μας εἶχε λάβει τὰ μέτρα του. Εἰσήλθομεν ἐντὸς οἰκίας ἐρήμου διὰ νὰ δραπετεύσωμεν ἐκ των ὀπισθεν. Ἡ νυξ ἦτο σκοτεινή, διεκρίνετο ὁμῶς ἐκ του παραθύρου τὸ κρημνώδες κάτω ἔδαφος. Ἐκρεμάσθη σχοινίον καὶ κατέβην πρῶτος ἐγώ. Ἐδεσα εἰς τὴν ζώνην μου τὸ σχοινίον καὶ τὸ ἐκράτουν ἐκ των χειρῶν, ἐνῶ με κατεβίβαζον οἱ ἄνωθεν. Κατήλθον κατόπιν οἱ λοιποὶ ἄνδρες ἀνά εἰς, καὶ ἐπεριλάβομεν ἔπειτα τὰς καταβιβαζομένας γυναῖκας καὶ παιδία. Τελευταῖος ἐπήδησεν ὁ χωρικός, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μας, καὶ ἤρχισεν ἡ νυκτερινή οδοιπορία.

Ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκόλοσος δρόμος, ὅταν με τὴν καρδίαν τρέμουσαν φεύγῃς εἰς τὸ σκότος, μὴ γνωρίζων πού πηγαίνεις, καὶ φοβῆσαι ἀνά πάσαν στιγμὴν μὴ φανώσιν οἱ Τούρκοι, καὶ ἔχῃς γέροντας καὶ γυναῖκας καὶ παιδία μικρά εἰς τὴν συνοδείαν σου!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Πώς κρίνετε τη συμπεριφορά της Ανδριάνας;
2. Ποια η ψυχολογική κατάσταση των προσώπων του έργου κατά τον εγκλεισμό τους στο στάβλο και κατά τη φυγή τους;
3. Ο Λουκής Λάρας είναι ένα έργο αφετηριακό· γράφτηκε δηλαδή σε μια εποχή που ο αφηγηματικός μας λόγος δεν είχε διαμορφωθεί ακόμα και γι' αυτό, εκτός από τις αρετές του, παρουσιάζει και αδυναμίες. Στις αρετές του εντάσσεται ο ρεαλιστικός τρόπος με τον οποίο απεικονίζονται ορισμένες καταστάσεις. Να εντοπίσετε μέσα στο απόσπασμα τέτοια σημεία, υπογραμμίζοντας και τις αντίστοιχες φράσεις.

Ο Παπα-Νάρκισσος

Το διήγημα περιλαμβάνεται στη συλλογή *Διηγήματα* (1887). Η διαφοροποίησή του από το *Λουκή Λάρα* (1879) είναι αισθητή. Το συγγραφέα δεν τον απασχολούν πλέον τα ιστορικά γεγονότα και οι συνέπειές τους, αλλά η καθημερινή ζωή των ανθρώπων της υπαίθρου και η συμπεριφορά τους. Ανταποκρίνεται δηλαδή στους γενικότερους στόχους της πεζογραφίας της Γενιάς του 1880, η οποία κινείται στο χώρο της ηθογραφίας. Στο διήγημα είναι φανερό η επιδίωξη του Βικέλα να συνδυάσει την ηθικοδιδακτική του διάθεση με την απόπειρα μιας κάποιας ψυχογραφίας.

Α΄

Παπαδιά μου, είπε ο παπα-Νάρκισσος, αφού απέφαγε και έκαμε τον σταυρόν του, παπαδιά μου, μου κατεβαίνει ο ύπνος γλυκά γλυκά. Με την άδεια σου θα τον πάρω.

– Να τον πάρεις και να τον καλοπάρεις παπά μου. Σου αξίζει να ησυχάσεις υστέρα από τόσην κούρασιν σήμερα. Και ούτε θα έλθει κανείς να σε τaráξει με αυτό το ηλιοπύρι.

Και ήρχισεν η παπαδιά να μεταφέρει από την τράπεζαν εις τον νεροχύτην τα ολίγα πινάκια* και τα δυο μαχαιροπήρουνα, δια να τα καθαρίσει προτού τα τοποθετήσει εις την εξέχουσαν επί του τοίχου σανίδα, μεταξύ του νεροχύτου και της εστίας. Διότι το δωμάτιον εκείνο ήτο συγχρόνως και μαγειρείον και εστιατόρων και αίθουσα. Η τράπεζα επί της οποίας έφαγον το λιτόν γεύμα των, τέσσαρες ξύλινοι καρέκλαι και εις ψάθινος

πινάκια: τα πιάτα.

καναπέδες ήσαν τα μόνα έπιπλα του. Ο καναπέδες ήτο αντίκρυ της εστίας. Άνωθεν αυτού εκρέματο επί του τοίχου, εντός μαύρου ξύλινου πλαισίου (χωρίς όμως ύαλον), λιθογραφία κιτρίνη εκ της πολυκαιρίας, παριστώσα την άφιξιν του βασιλέως Όθωνος εις Ναύπλιον. Απέναντι της εισόδου, εις μεν την προς τα δεξιά γωνίαν του τοίχου ήτο η θύρα του κοιτώνος, εις δε την προς τ' αριστερά η θύρα του κήπου. Μεταξύ των δύο θυρών εκείτο κιβώτιον ογκώδες, πρασίνου χρώματος, επ' αυτού δε τάπης μικρός διπλωμένος εις τέσσαρα. Τον τοίχον, άνωθεν του κιβωτίου, εστόλιζεν ετέρα λιθογραφία, άνευ πλαισίου αύτη, προσηλωμένη επί του τοίχου διά τεσσάρων μικρών καρφίων, και παριστώσα, όχι πολύ εντέχνως, την άποψιν του εν Τήνω ναού της Ευαγγελιστρίας· ενθύμημα τούτο, προδήλως, ευλαβούς του οικοδεσπότη αποδημίας εις το προσκυνητήριον εκείνο. Κατάντικρυ του κιβωτίου ήτο η θύρα της οικίας, εκατέρωθεν δε αυτής δύο παράθυρα, των οποίων τα φύλλα ήσαν κλειστά. Η θύρα εχωρίζετο οριζοντίως εις δύο φύλλα, εκ των οποίων το μεν κάτω ήτο κλειστόν, το δε άνω ανοικτόν προς τον στενόν έξω δρομίσκον, και εισήρχετο δι' αυτού εντός του δωματίου το άφθονον φώς του μεσημβρινού ηλίου.

Εν τούτοις ο παπα-Νάρκισσος εγερθείς εισήλθεν εις τον κοιτώνα, έφερεν εκείθεν το προσκέφαλόν του, το έθεσεν επί του καναπέ, έκλεισε και το άνω φύλλον της θύρας διά να γίνει το δωμάτιον σκοτεινόν και δροσερόν, και εξηπλώθη εις τον καναπέ. Αλλά μετ' ολίγα λεπτά ηγέρθη πάλιν, επήρε τον επί του κιβωτίου τάπητα, τον εξεδίπλωσε, τον ήπλωσε μετά προσοχής επί του καναπέ και εστρώθη μετά μεγαλυτέρας ή πρότερον ευχαριστήσεως, ενώ η παπαδιά εξηκολούθει εν σιωπή την παρά τον νεροχύτην εργασίαν της.

Εδικαιοῦτο πράγματι ο παπα-Νάρκισσος να θέλει ανάπαυσιν την μεσημβρίαν της Κυριακῆς εκείνης. Ἦτο ἐπὶ ποδός ἀπὸ τα ἐξημερώματα. Ἐν ἐλλείψει ἄλλου ιερέως, ἢ διακόνου, ἢ και ἀναγνώστου, αὐτός ἀνέγνωσε κατὰ τὸ σῦνηθες τὸν ὄρθρον και ἐτέλεσε τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν μόνην ἐκκλησίαν τοῦ μικροῦ χωρίου τοῦ. Μετὰ δε τὴν ἀπόλυσιν τὴ ἐκκλησίας μετέβη πεζός εἰς ἀπομακρυσμένον μέρος τῆς νήσου, μετὰ τοῦ εἰρηνοδίκου και μαρτύρων, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν ὀρίων ἐνός ἐκεῖ ἀγροῦ τοῦ, τοῦ ὁποῖου ὁ γείτων ἀντεποιεῖτο* μίαν λωρίδα. Και ἐπέστρεψε μεν ἱκανοποιηθεῖς, διότι ἀνεγνωρίσθη τὸ δίκαιόν τοῦ ἐπισήμως, ἀλλ' ὅμως ὁ δρόμος ἦτο μακρός, ὁ δε καύσων ὑπερβολικός. Εἶχε παρέλθει ἡ συνήθης τοῦ γεύματος ὥρα ὅτε ἐπανήλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ, ὅπου ἡ παπαδιά ἐπερίμενεν ἀνησυχούσα μη χαλάσει τὸ φαγητόν. Ἀλλ' ὁ πεινασμένος παπάς τὸ εὔρεν ἐξαίρετον και τὸ ἐτίμησε κατὰ κόρον,* πρὸς ἄκραν τῆς συζύγου τοῦ εὐχαρίστησιν. Συνετέλεσε δε και τούτο ἴσως πρὸς αὐξήσιν τοῦ βάρους τῶν βλεφάρων τοῦ.

Ὁ μεσημβρινός καύσων, εὐαρέστως μετρίαζόμενος ἀπὸ τὸ σκότος τοῦ δωματίου, ἡ ἄκρα σιωπή, διακοπτόμενη ἀπὸ μόνην ἔξω τῶν τεττίγων* τὴν μονότονον μουσικήν, ἐντός δε τῆς οἰκίας ἀπὸ τὰς ελαφράς κινήσεις τῆς παπαδιάς τοποθετοῦσης τὰ πινάκια εἰς τὴν θέσιν τῶν – ὁ κάματος τοῦ χορτασθέντος παπά – ὁ ἀπαλός ἐπὶ τοῦ καναπέ τάπης, τὰ πάντα προσεκάλουν τὸν ὕπνον.

ἀντεποιεῖτο (ἀντιποιοῦμαι): ἐπιζητῶ κάτι, ἐγείρω ἀξιώσεις.

κατὰ κόρον: ὑπερβολικά.

τεπίγων (τέττις, τέπτιγος): τὸ τζιτζίκι.

Με ημίκλειστα τα βλέφαρα ο ιερέυς παρηκολούθει την εργασίαν της συζύγου του, η δε ξανθή του γενειάς μόλις υπέκρυπτε μειδίαμα αφάτου αγαλλιάσεως. Εσκέπτετο ότι εντός ολίγων μηνών θα προστεθεί κοιτίς* βρέφους εις τον κοιτώνα των. Χθες μόνον έμαθε το χαρμόσουνον μυστικόν. Η παπαδιά το εξεμυστηρεύθη την νύκτα, εις τα σκοτεινά, συστελλομένη να το είπει εις το φως της ημέρας.

Και ενώ εστήριζε τρυφερώς τα νυσταλέα βλέμματα εις την νεαράν του γυναίκα, διέβαινον ταυτοχρόνως ενώπιον της φαντασίας του σκηναί διάφοροι του παρελθόντος βίου, προσλαμβάνουσαι βαθμηδόν μορφήν ονείρου και συναρμολογούμεναι εν τη ταχεία αυτών και νεφελώδει διελίξει* με την ευφρόσουνον συναίσθησιν της παρούσης ευτυχίας.

Β´

Προ τριών μόνον μηνών απήλαυσεν ο παπα-Νάρκισσος την διπλήν τιμήν του να γίνη ιερέυς και σύζυγος. Παιδιόθεν εφόρει το ράσον, ταχθείς εις την Εκκλησίαν προτού εισέτι γεννηθεί. Εξ αμνημονεύτων χρόνων οι πρωτότοκοι της μητρικής οικογενείας του εγίνοντο ιερείς, προς εξυπηρέτησιν της ιδιοκτήτου μικρός εκκλησίας της Υπαπαντής, ήτις ήτο το στόλισμα, το καύχημα και το προσκυνητήριον της νήσου. Αλλ' ο προκάτοχος του Ναρκίσσου, και θείος, ήτο κατ' εξαίρεσιν άτεκνος. Διά τούτο, ότε ενύμφευσε την νεωτέραν αυτού και μόνην αδελφήν, ετέθη όρος ρητός εις το προικοσύμφωνον, ότι ο πρώτος υιός της θα γίνη ιερέυς και κληρονόμος του.

κοιτίς: κούνια, κρεβατάκι.

διέλιξις (συνώνυμη εκτύλιξις): ξετύλιγμα, ξεδίπλωμα.

Η χαρά της οικογενείας, ότε εγενήθη άρρεν, υπερέβη την συνήθως εκδηλουμένην εις τοιαύτας περιστάσεις, προς αδικαιολόγητον υποτίμησιν της αξίας των θηλέων.

Ο μικρός Νάρκισσος εθηλάσθη μετά σεβασμού, καθό μέλλων ιερεύς, παιχνιδιά του ήσαν κομβολόγια και σταυροί, ότε δε ήρχισε να ομιλεί πρώτας λέξεις, μετά τα παγκόσμια παπά και μαμά, εδιδάχθη να ψελλίζει το Κύριε, ελέησον. Μόλις ηδύνατο να περιπατεί στερεώς, ότε έλαβε το προνόμιον του να κρατεί την λαμπάδα ενώπιον του θείου του ιερουργούντος. Ούτος εδίδαξεν εις το μικρόν ανεψιόν του το αλφάβητον διά των ερυθρών ψηφίων του Ωρολογίου * βραδύτερον δε την ανάγνωσιν διά της Οκτώηχου.* Αλλ' όμως ταύτα πάντα δεν περιέστελλον τας προς το παίζειν ορμάς του μικρού ιερωμένου, ουδέ τον απήλλασσον χειροτονίας άλλου είδους, ότε ήρχετο με το ράσον κατεσχισμένον από τας αναρριχήσεις εις βράχους ή από διαπληκτισμούς υπέρ το δέον ζωηρούς μετά των συνηλικιωτών του.

Άμα εισελθών εις το δωδέκατον έτος της ηλικίας του ο μικρός ρασοφόρος εξενιτεύθη, διά να μη εξαμβλύνει* η πολλή σχέσις το σέβας του ποιμνίου προς τον επίδοξον ποιμένα του. Εις Άνδρον ιδιώτευε γέρων θείος της μητρός του, όστις, χρηματίσας επίσκοπος Σαλμαθούντος, παρητήθη του ιερού αξιώματος,

---

Ωρολόγιον: εκκλησιαστικό βιβλίον, που περιέχει τις ακολουθίες των Ωρών.

Οκτώηχος: Βίβλος που περιέχει τα τροπάρια εβδομάδας και των κοινών Κυριακών.

εξαμβλύνω: εξασθενίζω, χαλαρώνω.

αφού απεθησαύρισε τα αρκούντα όπως ζήσει εν ανέσει το λοιπόν του βίου. Προς τούτον απεστάλη ο Νάρκισσος. Ο Δεσπότης τον προσεδέχθη ευχαρίστως, παραχωρήσας εις αυτόν την θέσιν και τον τίτλον αναγνώστου. Προς δικαίωσιν δε του πρώτου τούτου βαθμού της ιερωσύνης, ο Νάρκισσος εξηκολούθησε τα μαθήματα του όχι μόνον εις το σχολείον της Άνδρου, αλλά και υπό τον πρωτοσύγκελλον του πρώην Σαλμαθούντος, όστις ιδίως τον προήλειφεν* εις τα εκκλησιαστικά.

Εντός τοιαύτης προσφυούς ατμοσφαιρας προητοιμάζετο ο νέος διά το στάδιόν του. Μετά παρέλευσιν ετών τίνων ο αναγνώστης επρόκειτο να προχειρισθεί,* εις διάκονον, ότε ήλθεν εις Άνδρον η είδησις ότι απεβίωσεν οθείος του, οι δε συμπολίται του τον προσεκάλουν προς παραλαβήν της ιεράς διαδοχής. Ήτο νέος εισέτι διά τα καθήκοντα ιερέως, αλλά δεν έπρεπε να περιπέσει εις ξένας χείρας το οικογενειακόν προνόμιον. Ο πρώην Σαλμαθούντος, καίτοι φέρων βαρέως την στέρησιν του αναγνώστου και μέλλοντος διακόνου του, τον έστειλε με την ευχήν του εις την πατρίδα προς εύρεσιν νύμφης προτού τον χειροτονήσει.

Τούτο ουδαμώς δυσηρέσται ούτε εδυσκόλευε τον Νάρκισσον, καθόσον η εκλογή ήτο εκ των προτέρων ωρισμένη. Εκ βρεφικής σχεδόν ηλικίας εθεώρει την Αρετούλαν ως μέλλουσαν γυναίκα του. Οι γονείς των δύο παιδίων επεκύρωσαν παιδιόθεν το συνοικέσιον, κατά το ήμισυ παίζοντες και κατά το ήμισυ σπουδάζοντες, αλλ' ο μικρός Νάρκισσος παρεδέχθη εξαρχής το σπουδαίον μόνον μέρος της υποθέσεως, ότε δε

προαλείφω: προετοιμάζω κάποιον.
να προχειρισθεί: να διοριστεί.

ανεχώρησεν εις Άνδρον, αντήλλαξε μετά της μικρός συμπαικτρίας του υπόσχεσιν αμοιβαίας πίστεως.

Μετά οκτώ ετών απουσίαν εύρε την Αρετούλαν μεταβληθείσαν εις νέα κομψήν και ωραίαν, αλλά και η ξανθή κεφαλή του Ναρκίσσου δεν ηλαττούτο ωραιότητος υπό τον μαύρον σκούφον του αναγνώστου. Ο συνοδεύσας τον γαμβρόν δεσπότης ηυλόγησε τον γάμον, χειροτόνησε τον νεανίαν διάκονον και πρεσβύτερον, και επέστρεψε πάλιν εις Άνδρον.

Γ΄

Προ τριών ήδη μηνών ο Νάρκισσος ήτο ιερεύς, τα πάντα δ' έβαινον κατ' ευχήν. Οι χωρικοί εφέροντο προς τον εφημέριόν των με σέβας ανώτερον του οφειλομένου εις την ηλικίαν του, η σύζυγος του προητοίμαζε τον διάδοχον, οι αγροί του προεμήνου ευκαρπίαν, αι πρόσοδοι της εκκλησίας δεν ηλαττώθησαν. Τι άλλο ηδύνατο να επιθυμήσει; Και όμως η ευτυχία του δεν ήτο εντελής. Την επεσκίαζε μία μεγάλη και διαρκής ανησυχία. Ο ιερεύς παραμυθεί* τους ψυχορραγούντας και κηδεύει τους νεκρούς. Τους νεκρούς! Ιδού η σκέψις η οποία τον εβασάνιζε, το νέφος του οποίου η σκιά εμαύριζε τον φαιδρόν άλλως ορίζοντα του βίου του.

Ο τρόμος του θανάτου τον κατείχεν αφότου τον έφερον, μικρόν, έτι, ν' ασπασθεί τα κλειστά ψυχρά βλέφαρα του νεκρού πατρός του. Αληθώς παρευρέθη εις πολλές κηδείας έκτοτε. Ζων πλησίον ιερέων πάντοτε, ανατραφείς ούτως ειπείν εντός της εκκλησίας, πώς ηδύνατο να μη παρακολουθεί και να μη λαμβάνει και ούτος το μέρος του εις τας νεκρώσιμους τελετάς;

παραμυθώ: παρηγορώ.

Αλλ' όμως εύρισκε πάντοτε τον τρόπον να υπεκφεύγει την θέαν του θανάτου. Προσηλών τα όμματα εις την λαμπάδα ή εις το ψαλτήριον το οποίον εκράτει, κρυπτόμενος το κατά δύναμιν όπισθεν των υψηλότερων ομηλικών του, ποτέ δεν ανύψωσε το βλέμμα προς το άπνουν του νεκροκραβάτου φορτίον, ποτέ δεν υπήκουσεν εις την σπαραξικάρδιον προς τους επιζώντας πρόσκλησιν του να δώσουν τον τελευταίον ασπασμόν εις την σάρκα, εξ ης απεχωρίσθη η ψυχή.

Αλλ' όμως πώς ηδύνατο, γενόμενος ιερεύς, να αποφύγει εφεξής της αποσυνθέσεως την επαφήν; Ησθάνετο ότι δεν ήτο δυνατόν να εξοικειωθεί προς το απαίσιον θέαμα. Εξωμολόγησεν εις τον δεσπότην τους φόβους του, εξεμυστηρεύθη τους ενδοιασμούς του, απεκάλυψε την αδυναμίαν του, αλλ' ο γέρων τον ενουθέτησε, τον επέπληξε, τον ενεθάρρυνε, τον εβεβαίωσεν ότι θα συνηθίσει και αυτός καθώς τόσοι άλλοι εις την φρίκην του θανάτου, ανύψωσε το φρόνημα του υποδεικνύων το μεγαλείον της αποστολής του ιερέως παρά την κοίτην του αποθνήσκοντος και τον λάκκον του τεθνεώτος. Ο Νάρκισσος επείσθη. Επείσθη, αλλ' ο φόβος δεν εξέλιπεν. Επί τρεις ήδη μήνας, οψέποτε* ήρχετό τις προς επίσκεψίν του, έτρεμε μη έρχεται φέρων αγγελίαν θανάτου. Μέχρι τούδε διέφυγε την τρομεράν δοκιμασίαν, αλλ' εσκέπτετο ότι δεν ήτο δυνατόν να παραταθεί επί πολύ η μη εμφάνισις του θανάτου εις την νήσον του. Και τώρα, ενώ κατέβαινε γλυκύς ο ύπνος εις τα βλέφαρα του, μεταξύ των ευαρέστων εικόνων όσαι επλανώντο ως σκιαί ονείρων ενώπιον του, ανεμιγνύοντο και σκηναί οδυνηραί επιθανάτου εξομολογήσεως.

οψέποτε: όποτε, όταν, κάθε φορά που.

Αλλά βαθμηδόν αι εικόνες αύται εθολώθησαν πάσαι και απεσβέσθησαν, τα ημίκλειστα βλέφαρα του εκλείσθησαν εντελώς, η χειρ έπεσε βαρεία επί του τάπητος, η παρειά εβυθίσθη εις το προσκέφαλον, και εντός του σκιερού και ησύχου δωματίου αντήχησεν ισχυρά και ισόχρονος η υγιής αναπνοή του αποκοιμηθέντος ιερέως.

Η παπαδιά εντούτοις απετελείωσε την εργασίαν της και βαίνουσα ακροποδητί διά να μη ταραξει τον άνδρα της, μετέβη εις τον κοιτώνα και μετ' ολίγον επανήλθε φέρουσα μικρόν δέμα. Εκάθισεν εις το παρά την σβεστήν εστίαν σκαμνίον, ήνοιξε το δέμα και ήπλωσεν επί των γονάτων της το εν μετά το άλλο τα περιεχόμενα. Ήσαν βρεφικά ενδύματα, δανεισθέντα ως δείγμα διά τα εργόχειρα, εις τα οποία εσκόπτει ν' αφοσιωθεί εφεξής. Και τα έβλεπεν η παπαδιά μετά πόθου, και τα παρητήρει μετά βραδύτητος εις την οποίαν υπεκρύπτετο άλλο αίσθημα ή η περί την επεξεργασίαν των προσοχή. Και διακόπτουσα την εξέτασιν των ενδυμάτων, έστρεφεν εν τω μεταξύ το βλέμμα και έβλεπε ρεμβάζουσα τον ησύχως κοιμώμενον σύζυγόν της.

Δ'

Ήχος βημάτων βαρέων προχωρούντων προς την οικίαν διέκοψεν αίφνης την έξω ησυχίαν. Τα βήματα διεκόπησαν προ της θύρας, και το άνω φύλλον αυτής, υπείκον* εις πίεσιν χειρός ωθούσης έξωθεν, έτριξεν ελαφρώς και ηνοιχθη κατά το ήμισυ. Το φως εισήλθεν άφθονον εντός του δωματίου, η αναπνοή του ιερέως μετέβαλε ρυθμόν, αλλ' όμως δεν έπαυσεν αντηχούσα,

---

υπείκον: ουδέτερο της μετοχής ενεστώτα του ρήματος υπείκω (υπείκων, -ουσα, -ον). Το ρήμα σημαίνει υποχωρώ, υποκύπτω.

η δε παπαδιά στρέψασα την κεφαλὴν προς το ανοιχθὲν θυρόφυλλον, ἔθεσε τον δάκτυλον εις τα χεῖλη διὰ να επιβάλει σιωπὴν εις τον ανοίξαντα.

Εντὸς του φωτεροῦ τετραγώνου, του σχηματισθέντος διὰ του ανοίγματος του ἄνω μέρους της θύρας, προέκυπτε* το στήθος και η κεφαλὴ γέροντος χωρικοῦ. Το παλαιὸν φέσι του περιέδεε μανδήλιον βαμβακερόν, του οποίου αι λευκαὶ ἄκραι εκρέμαντο ὀπισθεν προς προφύλαξιν του ρυτιδωμένου αυχένος του. Ὑπὸ το φέσι ἔλαμπον οι ζωηροὶ οφθαλμοὶ του σκιαζόμενοι ἀπὸ δασείας πολιάς οφρύς.* Ο ἰδρὼς ἔσταζεν ἀπὸ τους κροτάφους του. Διὰ της δεξιᾶς χειρὸς εκράτει ράβδον στηριζομένην ἐπὶ του ὤμου του, ἀπὸ δε την ἄκραν της ράβδου εκρέματο ἐπὶ των νώτων του καλάθιον σκεπασμένον με φύλλα λάχανων.

Η παπαδιά εγερθεῖσα ἐπλησίασεν ἀσοφητί* προς την θύραν.

– Καλημέρα, Γεροθανάση, ἐψιθύρισεν. Ο παπάς κοιμάται.

– Το βλέπω, παπαδιά μου, ἀπεκρίθη ο γέρων, προσπαθῶν ἀνεπιτυχῶς να καταβιβάσει εις ψιθυρισμόν και οὔτος τον ἦχον της βραγχώδους* φωνῆς του. Το βλέπω, ἀλλά εἶναι ἀνάγκη να ξυπνήσει.

– Τι τρέχει; Τι τον θέλεις;

προέκυπτε (προκύπτω): προεξείχε.

πολιός: υπόλευκος.

οφρύς -ύος: το φρύδι.

ἀσοφητί (ἐπίρρημα): χωρίς ψόφο (ψόφος=θόρυβος), ἀθόρυβα.

της βραγχώδους φωνῆς του: της βραχνιασμένης φωνῆς του.

– Δεν τον θέλω εγώ, δόξα σοι ο Θεός! Ο λεπρός τον θέλει.

– Κύριε, ελέησον! Ο λεπρός! επανέλαβεν η παπαδιά.

Και ανελογίσθη διά μιας τους φόβους του συζύγου της – την φρίκην του ν’ αρχίσει από τον λεπρόν την εξάσκησιν των δυσχερών καθηκόντων του – και την απόστασιν έως εις το άλλο άκρον της νήσου, όπου ο δυστυχής εκείνος διήρχετο τον έρημον βίον – και τον πολύν καύσωνα της θερινής εκείνης ημέρας.

– Ετελείωσαν, μου φαίνεται, τα ψωμιά του, υπέλαβεν* ο χωρικός.

– Κύριε, ελέησον, επανέλαβεν η παπαδιά, μη ευρίσκουσα άλλας λέξεις προς έκφρασιν της αδημονίας* της, και στρέφουσα τα ανήσυχα βλέμματα προς τον καναπέν.

Ο ιερέυς ήκουσε τα πάντα, αλλά τα ήκουσεν ως εις όνειρον. Το άνοιγμα της θύρας διέκοψε τον ύπνο του, αλλ’ αι αισθήσεις του έμενον εισέτι εις νάρκωσιν, αι δε ιδέαι συνωθούντο συγκεχυμένα και άνευ σειράς εντός της κεφαλής του. Είδε διά των κλειστών βλεφάρων το χυθέν εντός του δωματίου φως, ήκουσε την γυναίκα του προσαγορεύουσαν τον Γερο-Θανάσην, ήκουσεν ότι ο λεπρός τον θέλει... Αλλ’ η τελευταία του γέροντος φράσις και το δεύτερον της συζύγου του «Κύριε, ελέησον» τον αφύπνισαν εντελώς.

Ανέκυψε* την κεφαλήν, κατεβίβασε τους πόδας, και

υπέλαβεν (υπολαμβάνω): παίρνω (λαμβάνω) το λόγο ύστερα από άλλον, απαντώ.

αδημονία: ανησυχία.

ανέκυψε (ανακύπτω): σήκωσε.

καθήμενος επί του καναπέ, με τας δύο χείρας στηριζομένης επί του τάπητος, με τα βλέμματα προσηλωμένα προς την θύραν και τα χείλη ημιανοικτά, έμενεν ακίνητος και σιωπηλός. Εσκέπτετο άρα γε; Όχι δεν εσκέπτετο, αλλ' εφαντάζετο ότι βλέπει ενώπιον του την ελεεινήν καλύβην επί των βράχων, υπεράνω της θαλάσσης, όπου προ ετών πολλών, ωθούμενος υπό παιδικής περιέργειας, επλησίασε διά να ίδει τι εστί λεπρός. Εφαντάζετο ότι βλέπει τον δυστυχή της καλύβης κάτοικον, καθώς τον είδε τότε καθήμενον κατά γης εις την σκιάν μιας κέδρου, καθαρίζοντα χόρτα άγρια εντός της πήλινης χύτρας του και στρέφοντα μετ' απορίας την κεφαλήν προς τον μικρόν ρασοφόρον. Ανεπόλει πώς ότε είδε την αποτρόπαιον εκείνην μορφήν, ρίγος φρίκης τον κατέλαβε και έφυγε δρομαίος προς τους συντρόφους του, οίτινες ατολμότεροι τον επερίμενον μακράν της καλύβης...

– Να με συμπαθήσεις, παπά μου, είπεν ο Γεροθανάσης. Σ' εξύπνησα. Αλλά ψυχομαχεί ο λεπρός και σε θέλει, και είναι πολύς ο δρόμος έως εκεί. Ίσως δεν τον προφθάσεις.

Ο παπα-Νάρκισσος ηγέρθη.

– Παπαδιά, είπεν, η δε φωνή του έτρεμεν ολίγον. Το καλυμμαύχι και το ράσον μου.

Υπήκουσεν εκείνη σιωπώσα και έφερεν εκ του κοιτώνος τα ζητηθέντα.

– Δεν θα κάμεις πεζός τόσον δρόμον, παπά μου, υπέλαβε θωπευτικώς.

– Όχι, όχι, είπεν ο Γεροθανάσης. Πηγαίνω να εύρω κτήμα κι έρχομαι αμέσως να τον πάρω.

– Θα έλθεις μαζί μου; ηρώτησεν ο ιερέυς.

– Και βέβαια!

Ο γέρων ανεχώρησεν εσπευσμένως προς εύρεσιν κτήματος, ως ονομάζουν ευφήμως τα κτήνη των οινησιώται.

– Ιδέ, έλεγεν ο ιερεύς προς την σύζυγόν του, ενώ ένιπτε τας χείρας και το πρόσωπον εις τον νεροχύτην. Ιδέ, ο Γεροθανάσης είδε τον λεπρόν και τον εβοήθησεν, έρχεται πεζός απ' εκεί, και είναι πρόθυμος να κάμει πάλιν τον δρόμον μαζί μου. Διατί; Χάριν φιλανθρωπίας. Κι εγώ συλλογίζομαι την φρίκην τού να παρασταθώ εις το ψυχομαχητόν ενός χριστιανού; Θα διστάσω ενώ πρόκειται περί εκτελέσεως του καθήκοντός μου;

Η παπαδιά τον ήκουε προσπαθούντα διά των λόγων τούτων να ανυψώσει το θάρρος του, αλλά δεν ετόλμα να προσθέσει τι και αύτη προς ενίσχυσίν του. Επρόσφερεν εν σιωπή το προσόψιον εις τον άνδρα της, εκείνος δε εσπογγίσθη, εφόρεσε το ράσον, έθεσεν επί κεφαλής το καλυμμαύχιον, εφίλησε την σύζυγόν του εις το μέτωπον και εξήλθε κρατών εις χείρας τα κλειδιά της Εκκλησίας.

Η οικία του ιερέως έκείτο, τελευταία και απομονωμένη, εις τους πρόποδας της αποτόμου κορυφής, της οποίας τα πλευρά κατείχον αι λοιπαί οικοδομαί του χωρίου υπερκείμεναι αλλήλων. Εις το μέσον περίπτου αυτών ήτο η μικρά εκκλησία της Υπαπαντής, κτίριον παλαιόν βυζαντινού ρυθμού, με τρούλον πυργοειδή υψούμενον υπεράνω των πέριξ ταπεινών οικιών. Από την οικίαν του ιερέως μέχρι της εκκλησίας η στενή λιθόστρωτος οδός ανέβαινεν ελικοειδώς, ο δε ήλιος, ακτινοβολών κατά κάθετον, αποκαθιστά κατά την ώραν εκείνην την ανάβασιν κοπιωδεστέραν του συνήθους.

Τα παράθυρα των εκατέρωθεν οικίσκων ήσαν κλειστά, πού και πού όμως το άνω φύλλον της θύρας ήτο ανοικτόν, ο δε οικοδεσπότης, ή και η σύζυγός του, στηρίζοντες τους βραχίονας επί του κλειστού κάτω φύλλου εφαίνοντο περιμένοντες την διάβασιν του ιερέως. Ο Γεροθανάσης διαβαίνων διέδωκε την είδησιν

ότι ο λεπρός αποθνήσκει. Και εχαιρέτα ο ιερεύς τους χωρικούς. «— Καλημέρα, κύρ Γιάννη. — Ώρα καλή, κυρά Θάναινα. — Η ευχή σου, παπά μου».

Προφανώς είχαν πάντες διάθεσιν δι' εκτενεστέραν συνδιάλεξιν, αλλ' ο παπάς εβιάζετο. Ανήλθεν ιδρωμένος εις την εκκλησίαν, ήνοιξε την θύραν, εισήλθε εντός του δροσερού ναού, έλαβεν ευλαβώς εκ του αναίμακτου θυσιαστηρίου το ιερόν της θείας μεταλήψεως σκεύος και το ευχολόγιόν του, τα ετύλιξεν εντός του περιτραχηλίου του, περιέδεσε το περιτραχήλιον εντός μαύρης λινής οθόνης* και εξήλθεν.

Έκλειε μόλις την θύραν της εκκλησίας, ότε ήκουσε την φωνήν του Γεροθανάση παροτρύνοντος το κτήμα. Το ζώνον δεν εφείνετο πρόθυμον εις εκδρομήν εντός του καύσωνος. Ο ιερεύς προέβη εις προϋπάντησίν του, το εθώπευσεν, ανέβη εις την ράχιν του, αφού εναπέθεσεν ασφαλώς το δέμα εντός του κόλπου, του, και ήρχισεν η πορεία. Ο γέρων χωρικός παρηκολούθει πεζός.

Πλειοτέραι θύραι ήσαν ήδη ανοκταί, οι δε ευσεβείς χωρικοί, γνωρίζοντες τι έφερεν εντός του κόλπου ο ιερεύς, εσταυροκοπούντο, ενώ διήρχετο. Εις την θύραν της οικίας του επερίμενεν η παπαδιά, σκιάζουσα δια της χειρός τους οφθαλμούς της. Μειδίαμα ευφρόσυνον επέλαμψεν εις το πρόσωπον του ιερέως. Εκράτησε το ζώνον προ της θύρας και ηθέλησε ν' αποτείνει τον λόγον προς την σύζυγόν του, αλλά δεν ανήρχοντο αι λέξεις εις τα χείλη του. Ούτε εκείνη επρόφερε λέξιν, ενώ τον ητένιζε τρυφερώς προσπαθούσα να μειδιάσει. Ο παπα-Νάρκισσος εκίνησε την κεφαλήν προς αποχαιρετισμόν,

---

οθόνη: λεπτό ύφασμα.

εκτύπησε τον λαιμόν του όνου διά του σχοινιού, το οποίον εχρησίμευεν αντί χαλινού, και επροχώρησε μετά του γέροντος. Το βεβιασμένον μειδίαμα της παπαδιάς εσβέσθη, άμα είδε την συνοδίαν απομακρυνομένην, και διά του αντίχειρος απέμαξεν* εν δάκρυ εκ των βλεφαρίδων της.

Ε΄

Ο δρόμος εξηκολούθει καταβαίνων ανά μέσον των εις τους πρόποδας του χωρίου αγρών και αμπελώνων, έπειτα ανέβαινε πάλιν, διασχίζων πυκνόν ελαιώνα, μέχρι της κορυφής του απέναντι λόφου, όπου τρεις ανεμόμυλοι επερίμενον πνοήν άέρος να κινήσει τους ήδη αργούς ιστιοφόρους τροχούς των. Εκείθεν ηπλούτο ευρύ οροπέδιον κατωφερές, απολήγον εις βράχους απόκρημνους προς το μεσημβρινόν μέρος της νήσου. Η οδός ήτο τραχεία και απεριποίητος αλλά και ο Γεροθανάσης και το κτήμα του εφάινοντο συνηθισμένοι εις τας πέτρας, αίτινες επηύξανον το δύσβατον του εδάφους. Τοίχοι χαμηλοί, ξηροτράχαλοι, άνευ πηλού ή άσβεστου, εχώριζον εκατέρωθεν τους αμπελώνας. Καθόσον δε η οδός απεμακρύνετο, διεδέχοντο τους αμπελώνας αγροί θερισθέντες ήδη. Πέραν της καλλιεργημένης εκτάσεως, αριστερόθεν μεν το οροπέδιον ανυψούμενον εσχημάτιζε σειράν λόφων θαμνοσκεπτών, δεξιόθεν δε έκλινε βαθμιαίως προς την παραλίαν, και η κυανή του Αιγαίου θάλασσα εξηπλούτο εκείθεν άπέραντος, ποικιλλομένη* από τα απέχοντα βουνά των άλλων νήσων.

απέμαξεν (αόριστος του απομάσσω): σφούνγισε, καθάρισε.

ποικίλλω: κεντώ, διακοσμώ.

Ήτο αληθώς ωραίον το θέαμα, αλλ' ο ιερεύς δεν το έβλεπεν. Ο νους του ήτο αλλαχού προσηλωμένος. Οι φόβοι τους οποίους η συναίσθησις του καθήκοντος και το παράδειγμα του Γεροθανάση είχαν κατ' αρχάς περιστείλει, επανήρχοντο και πάλιν εντός της ψυχής του. Αι προ της αναχωρήσεως προετοιμασΐαι, η παρουσία των χωρικών εις τας θύρας των οικιών των, η θέα της συζύγου του, είχαν οπωσδήποτε αναστηλώσει την κλονιζομένην καρδίαν του. Αλλά τώρα εις την ερημίαν της εξοχής, εν τω μέσω της σιωπής, την οποίαν εφαινετο επιτείνων ο διπλούς κρότος των πετάλων του ζώου και των βημάτων του γέροντος χωρικού, ενώ ο ήλιος έκαιε στους ώμους του, εικόνες απαΐσιοι εξετυλίσσοντο και πάλιν ενώπιον των αφηρημένων οφθαλμών του. Επροσπάθει διά της σκέψεως να υπερνικήσει την φαντασίαν του, αλλ' η σκέψις δεν ίσχυεν. Εφοβείτο, ο δυστυχής!

Δεν είχεν εισέτι ομιλήσει, αλλ' ουδ' ο συνοδοιπόρος του διέκοψε την σιωπήν. Ότε περιπατεί τις υπό τον ήλιον, επί εδάφους δυσκόλου, ακολουθούν μάλιστα το βάδισμα ζώου εύρωστου, δεν θεωρεί συνήθως την περίστασιν αρμοδίαν προς συνομιλίαν, και αν έτι δεν έχει την ηλικίαν του Γεροθανάση. Επί τέλους ο ιερεύς ανέκυψεν εκ των ζοφερών ρεμβασμών του. Ήκουσε τον γέροντα όπισθέν του ασθμαίνοντα και σύρας προς το στήθος του το σχοινίον, εκράτησε τον όνον. Ο χωρικός έσπευσε το βήμα και ήλθε πλησίον του.

- Τι έπαθες, παπά μου; Τι στέκεις;
- Θα κατέβω ν' ανέβεις συ και όταν κουρασθώ, αλλάζομεν.
- Καλέ, τι λόγος! Να καθίσω εγώ και να περιπατείς εσύ!
- Εΐσαι κουρασμένος, γέρο μου.

– Εγώ κουρασμένος! Βαστούν ακόμη τα κόκκαλά μου κι έννοια σου! Πού ηκούσθη να περιπατεί ο παπάς με τα άγια και να πηγαίνει εμπρός ο αγωγιάτης με το κτήμα! Εμπρός!

Το πράγμα δεν επεδέχετο περαιτέρω συζήτησιν. Ο όνος υπείκων και εις την ηθικήν πίεσιν της φωνής του γέροντος και εις την διά του γρόνθου του επικύρωσιν του εκφωνηθέντος «εμπρός», επανέλαβε ζωηρώς την πορείαν.

Αλλ' ο ιερεύς εχαλίνωσε* την ορμήν του διά ν' ακολουθεί μετά πλειοτέρας ανέσεως ο πεζός γέρων και διά να επαναλάβει την μετ' αυτού συνομιλίαν.

– Θα τον προφθάσομεν ζωντανόν; Τι λέγεις;

– Τι να σου 'πω; Ο άνθρωπος είναι εις τα έσχατα του.

– Πώς τον άφησες; Πώς ήτο;

– Πώς να είναι; Ωσάν άνθρωπος οπού ψυχομαχεί.

Τούτο ήθελε να μάθει. Πώς είναι ο άνθρωπος ότε ψυχομαχεί, αλλ' η απόκρισις του χωρικού δεν τον εφώτισεν.

Επεθύμει ν' ακούσει περιγραφόμενον το θέαμα, το οποίον απετροπιάζετο* προτού το ίδει. Ήλπιζεν ότι η εκ των προτέρων περιγραφή ήθελεν εξοικειώσει αυτόν προς ό,τι παιδιόθεν εφαντάζετο μετά φρίκης. Και επάλαιεν εντός της ψυχής του το ταπεινόν αίσθημα του φόβου προς το ευγενές αίσθημα του καθήκοντος. Η αδιαφορία με την οποίαν ο γέρων ωμίλει περί της αγωνίας του θανάτου, η προθυμία του να επανέλθει προς τον ψυχορραγούντα λεπρόν, επηύξανον την ενδόμυχον του ιερέως εντροπήν διά την ατολμίαν του.

εχαλίνωσε (χαλινώω-ώ): συγκράτησε.
απετροπιάζετο: αποστρεφόταν.

– Διατί ήλθες μαζί μου, ηρώτησε μετά τινά σιωπήν. Διά να με συντροφεύσεις;

– Και διά τούτο. Αλλ’ όχι τόσον διά τούτο, όσον διά να τον παρασταθώ εις τα τέλη του. Εσύ, παπά μου, να τον μεταλάβεις και έπειτα να φύγεις. Εγώ θα μείνω. Όλην του την ζωήν την επέρασεν έρημος και μόνος, ας έχει ένα χριστιανόν εις τον πλευρόν του, ενώ αποθνήσκει, ο κακόμοιρος!

– Είσαι αλήθεια καλός χριστιανός, Γεροθανάση. Ο Θεός να σ’ ευλογήσει! Αλλά το χρέος τούτο είναι ιδικόν μου, και θα το εκτελέσω εγώ. Εγώ θα του κλείσω τα βλέφαρα.

Και ησθάνθη τον λάρυγγά του στενούμενον υπό συγκινήσεως.

Εξηκολούθησαν εν σιωπή την οδοιπορίαν. Η οδός δεν εφράσσετο πλέον εκατέρωθεν υπό τοίχων, αλλά διέσχιζε θάμνους σχοίνων και κομάρων καταβαίνουσα προς τα απόκρημα της νήσου παράλια. Εντός ολίγου έκαμψε προς τ’ αριστερά, παρά τας υπώρειας γυμνού λοφίσκου, και είδε μακρόθεν ο ιερέύς μίαν κέδρον εκεί μονήρη, υπό δε την σκιάν της τους τοίχους της καλύβης του λεπρού.

Προ δεκαπέντε ετών υπό τους κλώνας της κέδρου εκείνης είδεν ο Νάρκισσος τον δυστυχή ερημίτην, όστις προ πολλών και τότε ετών κατώκει εκεί. Εις την εσχατιάν εκείνην της νήσου, μόνος, έρημος μακράν πάσης κοινωνίας ανθρώπων, διήλθε τον βίον φέρων το βάρος προγονικής συμφοράς, ανεύθυνος αυτός, ζων άνευ ελπίδος, άνευ παρηγοριάς, άνευ σκοπού. Ορφανός, άκληρος, άπορος, κατελήφθη νεώτατος έτι υπό της βδελυρός νόσου. Οι ομόχωροί του τον ηνάγκασαν να υποβληθεί εις απομόνωσιν, αναλαβόντες την υποχρέωσιν της συντηρήσεώς του. Δεν ήτο βεβαίως υπέρογκον το βάρος διά την κοινότητα της νήσου.

Ο Γεροθανάσης, του οποίου οι ολίγοι αγροί έκειντο πέραν της καλύβης του λεπρού, ανεδέχθη την μεταφοράν της εβδομαδιαίας προμηθείας άρτου. Αλλά δεν περιωρίσθη εις τούτο η αγαθότης του φιλόανθρωπου χωρικού. Εβοήθει τον άθλιον ερημίτην εις την καλλιέργειαν του μικρού κήπου του, επισκευάζων τα εργαλεία του, προμηθεύων σπόρους, δίδων συμβουλάς. Έμενε συνομιλών με τον ασθενή, εξοικειωθείς εκ της μακράς συνήθειας προς το απεχθές νόσημά του. Και τον επερίμενεν ο λεπρός, μετρών τας ημέρας και τας ώρας μέχρι της προσεχούς επισκέψεως. Ο Γεροθανάσης ήτο ο μόνος σύνδεσμος μεταξύ αυτού και του λοιπού κόσμου. Ουδείς άλλος τον επλησίαζεν. Εάν χωρικός τις διέβαινεν εκείθεν, τον προσηγόρευεν ενίοτε μακρόθεν, εναπέθετεν ίσως επί βράχου απέχοντος την ελεημοσύνην του, αλλ' ουδείς ετόλμα να τον ίδει και να τον ομιλήσει εκ του πλησίον.

Ο περί την καλύβην κήπος του λεπρού περιεκλείετο διά φραγής εκ σπάρτων και κομάρων και ροδοδαφνών. Απέναντι της θαλάσσης η φραγή διεκόπτετο, δύο δε λίθοι ογκώδεις, εν είδει παραστάδων, εσχημάτιζον την είσοδον, αλλά θύρα μεταξύ των λίθων δεν υπήρχεν.

Ποσάκις επί των λίθων εκείνων καθήμενος, απέναντι της απέραντου εκτάσεως του πελάγους, έβλεπε τα κύματα πλήττοντα τους βράχους αγρίως ή θωπεύοντα ησύχως την παραλίαν υπό τους πόδας του! Ποσάκις, βλέπων εκείθεν τας λευκάς πτέρυγας των απεχόντων πλοίων, εζήλευε τους ναύτας, οι οποίοι, εύρωστοι και ρωμαλέοι, επάλαιον κατά των στοιχείων, περιφερόμενοι από τόπου εις τόπον και ποθούντες την παραλίαν της πατρίδος, όπου όντα προσφιλή τους επερίμενον, ενώ αυτός δέσμιος επί του βράχου του, έρημος και ελεεινός, επερίμενε τον θάνατον!

ΣΤ΄

Εκεί, έμπροσθεν των δύο λίθων, επέζευσεν ο παπα-Νάρκισσος. Ο Γεροθανάσης, έδεσε διά του σχοινιού τους δυο εμπρόσθιους πόδας του όνου, προς περιορισμόν της ελευθερίας του, και εισήλθεν εις τον μικρόν καλλιεργημένον περίβολον προχωρών προς την καλύβην. Ο ιερεύς τον παρηκολούθει. Μετ' ολίγα βήματα ο χωρικός εστράφη.

– Κάθισε ολίγον έξω εκεί εις την πέτραν, παπά μου, να ιδώ πρώτα τι γίνεται μέσα ο άμοιρος αυτός.

Ο ιερεύς υπήκουσε σιωπών. Έλαβε το δέμα εκ του κόλπου του, το έλυσε με τας χείρας τρέμουσας ολίγον, έθεσε το περιτραχήλιον με τα εν αυτώ επί της πέτρας, απέθεσεν εκεί και το καλυμμαύχιόν του, και με γυμνήν την κεφαλήν, τας χείρας σταυρωμένας επί του στήθους, επερίμενεν όρθιος τον γέροντα. Ήτο κάτωχρος. Μία ακούσιος ευχή, μία αμαρτωλή επιθυμία εισέδυσεν αίφνης εις την ψυχήν του. – Ω! Εάν ο γέρων επανερχόμενος έλεγε: Τετέλεσται! – Αλλ' απεδίωξε μετά ρίγους τον πονηρόν στοχασμόν, επεκαλέσθη την εξ ύψους βοήθειαν, έκαμε τον σταυρόν του, και λαβών εκ του διπλωμένου περιτραχηλίου το ευχολόγιον ήρχισε ν' αναγινώσκει τας ωραίας προσευχάς της νεκρώσιμου ακολουθίας. Ανεγίνωσκε, και όμως ο νους του ήτο εις την καλύβην. – Διατί αργεί ο Γεροθανάσης; – Ηθέλησε να πλησιάσει προς την θύραν της καλύβης, αλλ' εις το μέσον του περιβόλου εστάθη διστάζων. Ηθέλησε να ερωτήσει εκείθεν τον γέροντα, αλλά δεν ετόλμησε να υψώσει την φωνήν.

Επί τέλους ο γέρων εξήλθε της καλύβης. Ο ιερεύς τον ητένισε με βλέμμα ερωτηματικόν.

– Ήτο εις βύθος. Τον εξύπνησα με κόπον. Μόλις ακούεται η φωνή του. Έλαμψαν τα σβυσμένα του μάτια,

όταν ήκουσε ότι είσαι εδώ. Έλα, παπά, έλα να τον μεταλάβεις.

Ο ιερέυς επέστρεψε προς την είσοδον, περιεβλήθη το περιτραχήλιον, έλαβεν ευλαβώς εις χείρας τα άγια και επορεύθη προς την καλύβην. Η ωχρότης του μόνη εμαρτύρει την ταραχήν του. Το βήμα του ήτο στερεόν, αι χείρες του δεν έτρεμον καθώς πριν, δεν εδίσταζε πλέον. Ενίκησε τους τελευταίους ενδοιασμούς της δειλίας η συναί-σθησις της ιεράς αποστολής του.

Ότε έφθασεν εις την θύραν, ο γέρων, όστις τον ηκολούθει παρά πόδας, έθιξεν ελαφρώς το ράσον του. Ο ιερέυς, με τον ένα πόδα επί του κατωφλίου, εστάθη και έστρεψε την κεφαλήν. Η ξανθή του κόμη εκυμάτιζε λυτή επί του αυχένος του.

– Παπά μου, μη εγγίσεις το μανδήλι εις το πρόσωπόν του. Εκείνος μου παρήγγειλε να τον σκεπάσω διά να μη τον ιδείς.

– Καλά, είπεν ο ιερέυς σοβαρώς. Μη έλθεις μέσα, εάν δεν σε κράξω.

Και εισήλθεν εντός της καλύβης.

Ο Γεροθανάσης εκάθισεν επί της πέτρας παρά την είσοδον και επερίμενεν. Έμεινεν επί ώραν πολλήν καθήμενος εκεί. Ηπόρει πώς ο ιερέυς ούτε φαίνεται ούτε ακούεται. Είχε την περιέργειαν να υπάγει προς την καλύβην, αλλά δεν ετόλμα να παρακούσει την διαταγήν. Επερίμενε λοιπόν, βλέπων την κυανήν θάλασσαν ρυτιδουμένην υπό του ανέμου, όστις εγειρόμενος ήρχιζε να δροσίζει την ατμόσφαιραν. Οι πέριξ θάμνοι ανέδιδον ευωδίαν ζωογόνον, αι σιταρήθραι πετώσαι ορμητικώς προς τα ύψη επλήρουν τον αέρα με το κελάδημά των, η φύσις εφαινετο φαιδρά όλη και ευτυχής, ενώ ο λεπρός απέθνησκεν εντός της καλύβης του.

Αίφνης ο γέρων χωρικός ήκουσε βηματισμόν πλησίον του ελαφρόν. Εστράφη απορών και είδεν ερχομένην προς την καλύβην την γυναίκα του ιερέως. Ηγέρθη αμέσως και προέβη εις προϋπάντησίν της.

– Τι σου ήλθε να κάμεις τόσον δρόμον πεζή, παπαδιά;

– Ενόμιζα ότι θα σας απαντήσω εις τα μισά του δρόμου και ολίγ’ ολίγον ήλθα έως εδώ. Πού είναι ο παπάς;

– Μέσα, με τον λεπρόν.

– Ζει ή απέθανε;

– Ό,τι και αν σου πω, σε γελώ.

– Δεν πηγαίνεις να ιδείς;

– Μου το έχει εμποδισμένον ο παπάς.

Η παπαδιά εσιώπησεν επ’ ολίγον και έπειτα επανέλαβε μετά τίνος ανησυχίας:

– Θα νυκτωθείτε εδώ.

– Δεν πειράζει. Έχει φεγγάρι. Μόνον εσύ, τι ήθελες να έλθεις;

– Έφερα το ράσον.

Και έδειξε κρεμάμενον επί του βραχίονάς της, επιμελώς διπλωμένον, το καλόν ράσον του παπα-Ναρκίσσου.

– Τι το έφερες; Μη είναι κρύον να τα φορέσει επανωτά;

– Ίσως χρειασθεί, είπεν η παπαδιά.

Και λέγοντες ταύτα έφθασαν εις την είσοδον του περιβόλου.

– Κάθισ’ εδώ, παπαδιά, εις την πέτραν. Θα είσαι κουρασμένη.

– Όχι, δεν εκουράσθηκα. Να πάγω μέσα, Γεροθανάση;

– Να μη θυμώσει ο παπάς!

Η παπαδιά εκάθισεν επί της πέτρας. Ανά πάσαν στιγμήν έστρεφε την κεφαλήν προς την καλύβην. Η ανησυχία εξωγραφίζετο εις το πρόσωπό της. Ο γέρων την ελυπήθη ή συνεμερίζετο ίσως και αυτός την ανυπομονησίαν της.

– Μη χολοσκάνεις είπε. Πηγαίνω σιγά σιγά να ιδώ.

Επροχώρησε βραδέως προς την καλύβην τείνων τα ώτα ανά παν βήμα. Δεν ήκουε τίποτε. Ότε έφθασεν εις την θύραν, εστάθη. Ο ιερεύς έλεγέ τι ταπεινή τη φωνή.

Μόλις ηδύνατο ν' ακούσει ο γέρων. Έκυψε την κεφαλήν εντός της καλύβης. Του λεπρού η κεφαλή δεν εφαινετο. Την απέκρυπτον τα νώτα του ιερέως, όστις γονατιστός επί του εδάφους, κλίνων τον αυχένα προς τον λεπρόν, προσήύχετο. Η λευκή οθόνη, διά της οποίας ο Γεροθανάσης είχε καλύψει το πρόσωπον του ασθενούς, έκειτο εκεί ερριμμένη παρά τους πόδας του.

Ο χωρικός απεσύρθη ησύχως και επέστρεψε προς την είσοδον. Η παπαδιά ακίνητος επί της πέτρας, ακολουθούσα διά των οφθαλμών τας κινήσεις του, επερίμενε την επιστροφήν του.

– Τι είδες; ηρώτησε.

– Τίποτε.

Κατ' εκείνην την στιγμήν ο ιερεύς εξήλθε της καλύβης και με βήματα αργά διέσχισε τον κήπον. Δεν εφόρει το ράσον του. Εις τας ανυψωμένους χείρας εκράτει το ευχολόγιον και το αρτοφόριον. Εβάδιζε με ορθίαν και ακίνητον την κεφαλήν, με το βλέμμα ήρεμον, ενώ έσειεν ο άνεμος την λυτήν κόμην του. Εφαινετο άλλος ήδη άνθρωπος!

Επλησίασε προς τον γέροντα και προς την σύζυγον του χωρίς ουδεμίαν να εκφράσει απορίαν διά την έλευσίν της. Αμφότεροι εκείνοι δεν εκινήθησαν προς προϋπάντησίν του. Τονεπερίμενον να έλθει.

Δεν απηύθυναν ερώτησιν προς αυτόν. Επερίμενον

να ομιλήσει.

– Ανεπαύθη, είπε ο ιερέυς.

Ο Γεροθανάσης και η παπαδιά έκαμον εν σιωπή τον σταυρόν των.

– Αύριον το πρωί θα έλθωμεν να τον θάψωμεν, εξηκολούθησεν.

Η φωνή του είχε τι το σοβαρόν, το επιβάλλον. Ουδέποτε η σύζυγός του τον ήκουσεν ομιλούντα ούτω. Τον ήκουε και τα δάκρυα ανέβαινον ησύχως εις τους οφθαλμούς της. Ησθάνετο ότι η δοκιμασία αυτή ενίσχυσε διά παντός την ψυχήν του.

– Να μείνω εδώ την νύκτα; ηρώτησεν ο Γεροθανάσης.

– Μείνε. Θα έλθω πολύ πρωί.

Και βλέπων την σύζυγόν του, ήτις έτεινε προς αυτόν το ράσον,

– Καλά έκαμες και μου το έφερες, είπε. Εσκέπασα με το άλλο τον νεκρόν.

Και βαδίζοντες ο εις παρά τον άλλον επέστρεψαν εις την οικίαν των πεζοί ο ιερέυς και η σύζυγός του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1.** Το διήγημα είναι χωρισμένο σε ενότητες. Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο της κάθε ενότητας και το ρόλο της στην ανέλιξη της πλοκής.
- 2.** Να χαρακτηρίσετε τα δευτερεύοντα πρόσωπα του διηγήματος στηριζόμενοι κυρίως στις πράξεις, τα λόγια και τις αντιδράσεις τους.
- 3.** Το κεντρικό πρόσωπο του διηγήματος είναι ο παπα-Νάρκισσος, για τον οποίο ο αφηγητής μάς δίνει αρκετές πληροφορίες, που ανάγονται είτε στο παρελθόν είτε στο παρόν της αφήγησης του.

Μελετώντας το διήγημα και παρακολουθώντας την ψυχογράφησή του να επικεντρώσετε το ενδιαφέρον σας στα εξής: α) Ποια εικόνα έχουμε γι' αυτόν ως τη στιγμή που έρχεται ο γερο-Θανάσης; β) Πώς αντιδρά αφενός η παπαδιά και αφετέρου ο παπα-Νάρκισσος από το σημείο αυτό ως το τέλος; Η μεταμόρφωσή του γίνεται κατά τρόπο πειστικό και φυσικό;

4. Πού, κατά την γνώμη σας, οφείλεται ο διαφορετικός τρόπος που αντιμετωπίζουν το ίδιο πρόβλημα ο γερο-Θανάσης και ο παπα-Νάρκισσος;
5. Στο βάθος του διηγήματος κινείται ολόκληρη η κοινωνία του μικρού χωριού. Ποια εικόνα της μας δίνει το διήγημα;

Δημήτριος Βικέλας (1835-1908)

Γεννήθηκε στην Ερμούπολη της Σύρου. Νέος ακόμη ταξίδεψε στο Λονδίνο όπου και εργάστηκε στα εμπορικά καταστήματα των θείων του, αδερφών Μελά, ενώ παράλληλα παρακολουθούσε μαθήματα στο University College. Επιδόθηκε στο εμπόριο και απέκτησε αρκετά χρήματα. Από το 1878 περίπου έζησε στο Παρίσι και αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Πρωτοστάτησε για τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων το 1896 στη χώρα μας, ίδρυσε το Σύλλογο προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων (1899) και ανέπτυξε αξιόλογη κοινωνική και πολιτιστική δράση.

Έγραψε απομνημονεύματα, φιλολογικά μελετήματα και μετέφρασε Ευρωπαίους ποιητές και πεζογράφους. Εκτός από τον Λουκή Λάρα, και τον Παπα-Νάρκισσο, έγραψε και τα διηγήματα: Η άσχημη αδελφή, Φίλιππος Μάρθας κ.ά.

**Caspar David Friedrich (1774-1840), Λευκοί βράχοι
στο Ρύγκεν (1818-1819)
Ίδρυμα Reinhart, Βίντερτουρ (Ελβετία)**

Αθηναϊκοί περίπατοι

Το πρόβλημα της ρύπανσης του περιβάλλοντος δεν είναι μόνο σημερινό για τους κατοίκους της πρωτεύουσας· ο Εμμ. Ροΐδης στο παρακάτω χρονογράφημα, που δημοσιεύτηκε στο περ. Εστία της 22.5.1896, μας πληροφορεί ότι οι Αθηναίοι και τον περασμένο αιώνα είχαν πολλούς λόγους να παραπονούνται για τη ρύπανση και τους κινδύνους που διέτρεχε η υγεία τους.

Πολύ περισσότερο παρ' όσα από τον καιρόν του Αμπού* έως σήμερον έτυχε να διαβάσω εις τον ξένον τύπον υβριστικά διά την Ελλάδα, μ' έκαμαν να εντρέπωμαι αι κατά τας παραμονάς των Ολυμπιακών αγώνων συστάσεις των ιδικών μας εφημερίδων, προς την αστυνομίαν και τους οικοκυραίους, να επιμεληθούν προς χάριν των ξένων την καθαριότητα των δρόμων και να φροντίσουν να μη βρωμούν αι μάνδραι και να μην είναι τα πεζοδρόμια παραρτήματα μακελλείων και λαχανοπωλείων. Όλα αυτά εζητούντο ως και όταν επρόκειτο να επισκεφθούν τας Αθήνας οι αυτοκράτορες Δον Πέτρος* και Γουλιέλμος,* ως μέτρα έκτακτα, με την υπόμνησιν μάλιστα ότι δεν θα παρετείνοντο επί πολλάς

Αμπού (About Edmond, 1828-1885): Γάλλος αρχαιολόγος και συγγραφέας που έγραψε το βιβλίο Ο βασιλεύς των ορέων (1857), στο οποίο σατιρίζει την ελληνική κοινωνία της Οθωνικής εποχής.

Δον Πέτρος, Γουλιέλμος: αυτοκράτορες της Βραζιλίας και της Γερμανίας αντίστοιχα, που είχαν επισκεφτεί την εποχή εκείνη την Αθήνα.

ημέρας, αι τοιαύται περί καθαριότητος ενοχλήσεις. Τι άλλο δύναται τις εκ των συστάσεων τούτων να συμπεράνει παρά μόνον ότι, καθώς οι Τζιφούτηδες* της Βλαχίας αλλάζουν και κυνηγούν τας ψείρας των μόνον κατά τας μεγάλας των θρησκευτικός εορτάς, ούτω και οι κάτοικοι των Αθηνών μόνον εις εκτάκτους περιστάσεις πρέπει ν' αναπνέουν άοσμον αέρα, να μη γλιστρούν εις αίματα και να μη σκοντάπτουν εις σάπια πορτοκάλια και λείψανα γάτων και ορνίθων;

Μη βιασθείτε να με κατατάξητε εις το γένος των αναμασητικών ζώων αν σας ομιλώ διά την κατάστασιν των αθηναϊκών δρόμων. Ούτε καμήλα είμαι ούτε επικήδειος ρήτωρ διά να μου αρέσουν τα αναμασήματα. Τούτο όμως εσυλλογίσθην, ότι μετά τους Ολυμπιακούς αγώνας οι Αθηναίοι, εξιπασθέντες* από την λαμπρότητα της πανηγύρεως, την συρροήν του τόσου κόσμου, την παρουσίαν του βασιλέως και των πριγκίπων, τας σημαίας, τα σαλπίσματα, τας φωτοχυσίας, τας μουσικάς και του Λούη* τας τιμάς, εκατόντησαν όλοι αθλομανείς. Η Πλάκα, προ πάντων, όπου κατοικώ, έγινεν όλη ένα είδος Σταδίου. Καθ' ημέραν κινδυνεύω ν' ανατραπώ από υποψηφίους μαραθωνοδρόμους ή να σπάσουν οι δισκοβόλοι την κεφαλήν μου. Διά να σχηματίσετε ιδέαν

τζιφούτης: η λέξη προέρχεται από την υβριστική προσαγόρευση *cifut* που χρησιμοποιούσαν οι Τούρκοι για τους Εβραίους.

ξιπάζουσι (από το μεσν. *ξυπάζω* και *ξυπάζομαι*):
περηφανεύομαι, κομπάζω.

Λούης Σπύρος: Έλληνας δρομέας από το Μαρούσι της Αττικής, νικητής στο Μαραθώνιο στους πρώτους, μετά την ανασύστασή τους, Ολυμπιακούς Αγώνες που έγιναν στην Αθήνα το 1896.

του βαθμού εις τον οποίον έφθασεν η αγωνομανία, αρκεί να σας είπω ότι κάθε απόγευμα περί την δύσιν του ηλίου ημπορεί ο διαβάτης να καμαρώσει περί τον πλάτανον της Πλάκας και το φανάρι του Διογένους, εκτός των παιδων, και νεανίσκων, και κάμποσα, όχι μόνον μικρά αλλά και αρκετά μεγάλα αγοροκόριτza, να σηκώνουν βάρη, να πηδούν, να ρίπτουν δίσκους και να τρέχουν, χωρίς φόβον να δείξουν το χρώμα της καλτσοδέτας των, συμμεριζόμενοι, ως φαίνεται, τας περί εξισώσεως των δύο φύλων προοδευτικός ιδέας της Εφημερίδας των Κυριών*

Καλά θα εκάμνατε να στείλετε εκεί κανένα από τους ρεπόρτερ σας να περιγράψει αυτά τα σπαρτιατικά παιχνίδια, διότι αξίζουν τον κόπον. Εγώ ήθελα μόνον να σας υποδείξω ότι, αφού από τόσα έτη βοά όλος ο κόσμος κατά του κονιορτού, της λάσπης των λάκκων και της δυσωδίας και ματαίως αγωνίζεται όλος ο τύπος να φέρει εις θεογνωσίαν τους δημοτικούς μας άρχοντας και την αστυνομίαν, καλόν ίσως θα ήτο ν' αποταθεί σήμερον προς διόρθωσιν του κακού εις την αγωνομανίαν, να προσπαθήσει δηλαδή να πείσει τους φιλάθλους ότι χωρίς πνεύμονας υγιείς αδύνατον είναι να υπάρξουν μυώνες ισχυροί· ότι εφ' εφόσον εξακολουθούν ν' αναπνέουν τας αναθυμιάσεις της Πλάκας,* της Βάθιας,* της Παλαιάς Αγοράς,* του Ροδακιού* και του

Εφημερίς των Κυριών: περιοδικό που έβγαζε στην Αθήνα η φεμινίστρια Καλλιρρόη Παρρέν. Ο Ροΐδης ειρωνευόταν τη φεμινιστική κίνηση για την απελευθέρωση των γυναικών.

Πλάκα, Βάθια, Παλαιά Αγορά, Ροδακιό, Βαθρακονήσι: λαϊκές συνοικίες εκείνης της εποχής κοντά στο κέντρο της Αθήνας.

Βαθρακονησίου,* χάνουν τον καιρόν των γυμναζόμενοι και ονειρευόμενοι τας δάφνας του Λούη, του ροφώντος καθαρόν αέρα εις το Μαρούσι, ή των αθλητών της Αμερικής, όπου σκουπίζονται οι δρόμοι τετράκις την ημέραν και καταδικάζονται εις βαρύ πρόστιμον οι ρίπτοντες από το παράθυρον, όχι κοφίνια σκουπιδιών, αλλά και μίαν μαραμένην ανθοδέσμην. Το επιχείρημα τούτο είναι ίσως το μόνον δυνάμενον να συγκινήσει τους αγωνιστάς μας, αφού ούτε περί της υγείας των πολυφροντίζουν ούτε φαίνεται να τους ενοχλεί πολύ η ακαθαρσία.

Οι πανηγυρισταί της Θείας Προνοίας συγκαταλέγουν εις τα ευεργετήματα αυτής την επιδεκτικότητα των αισθήσεων μας να καταντούν με τον καιρόν και την συνήθειαν αναισθητοί εις τα δυσάρεστα θεάματα, ακούσματα και μυρίσματα. Και έχουν μέγα δίκαιον. Πρόχειρον τούτου απόδειξιν μας δίδουν οι ενορίται του Αγίου Γεωργίου, των οποίων, ως εσυνήθισαν τ' αυτία την ρινοφωνίαν του ψάλτου, ούτω πλησιάζουν και οι οφθαλμοί να συνηθίσουν την νεοχάρακτον επί του τοίχου του ναού εξάπηχυν εκείνην γελοιογραφίαν, ήτις τόσον πολύ τους εσκάνδαλιζε κατά τας πρώτας ημέρας. Η όσφρησις προ πάντων είναι εξ όλων μας των αισθήσεων η επιδεκτικωτέρα να μεταβληθεί διά της έξεως εις αναισθησίαν. Γνωρίζετε βεβαίως το περίφημον ποίημα του Βωδελαίρ,* το «Ψοφίμι» (La Charogne), με την ανοικτήν του κοιλίαν, όπου βόσκουν κοπρόμυγες, μαμούνια, σκώληκες και ασκάριδες.* Ο ποιητής εύρισκε

Βωδελαίρ (Baudelaire Charles, 1821-1867): Γάλλος ποιητής, γνωστός για την ποιητική του συλλογή Τα άνθη του κακού.

ασκάριδες: παρασιτικά σκουλήκια, λεβίθες.

τρόπον να μυρίζεται το πράγμα τούτο «ως άνθος» και όλοι τον ενόμισαν τρελόν, δέκα έτη πριν τρελαθεί. Το κατόρθωμα του Βωδελαίρ δύναται βεβαίως να θεωρηθεί ως εξαιρετικόν, ουδεμίαν όμως επιδέχεται αμφισβήτησιν ότι ούτε οι ζωογδάρται, ούτε οι ταμπάκηδες, ούτε οι σκουπιδοξύστες, ούτε οι βαλσαμωταί ορνέων, ούτε οι κάτοικοι των οδών «Αίαντος» και «Πρωτογενοούς» ενοχλούνται πολύ από την ποιότητα του αέρος τον οποίον αναπνέουν. Η μύτη των καταντά με τον καιρόν στωική.* Το κακόν είναι ότι δεν ηυδόκησεν η Θεία Πρόνοια να καταστήσει και τους πνεύμονας ημών επίσης επιδεκτικούς να εξοικειωθούν με τα μολύσματα της ατμοσφάρας.

Δεν εννοώ βεβαίως ότι όλοι οι μετερχόμενοι ακάθαρτα επαγγέλματα και όλοι οι γείτονες κοπρώνων αποθνήσκουν από φθίσιν, κακοήθη πυρετόν, κοιλιακόν τύφον ή σηψαιμίαν, αλλά μόνον ότι δεν έχομεν δίκαιον να περιφρονώμεν τόσο πολύ τους ιατροστατιστικούς πίνακας, εκ των οποίων προκύπτει ότι, εις όλας τας πόλεις της Ευρώπης, ο αριθμός των νόσων και ο μέσος όρος της ανθρωπινής ζωής διαφέρει πολύ κατά τα επαγγέλματα και τας συνοικίας. Δεν έχω πρόχειρον τον Bouchardat,* διά να σας παρατάξω αριθμούς και τι λέγει περί της ευρωστίας των équarisseurs,* των boyaudiers,* των chiffonniers* και των άλλων

στωικός: (εδώ) υπομονετικός, ανεκτικός.

Bouchardat Appollinaire (1806-1886): Γάλλος χημικός και φαρμακοποιός.

équarisseur: λ. γαλλ., σφαγέας ζώων, χασάπης.

boyaudier: λ. γαλλ., χορδοποιός.

chiffonnier: λ. γαλλ., ρακοσυλλέκτης.

καταδικασμένων εκ του επαγγέλματος των ν' αναπνέουν εις το Παρίσι αθηναϊκόν αέρα· δεν βλέπω όμως και την ανάγκην ν' αναζητήσω ξένα παραδείγματα, αφού πρόχειρα και πειστικώτατα είναι τα δικά μας. Σοφός καθηγητής του πανεπιστημίου μας μου έλεγε, προ τίνων μηνών, ότι εις μόνην την περισσοτέραν ακαθαρσίαν του Γαζοχωρίου, της Αγίας Τριάδος, και εν γένει των κάτω μαχαλάδων, πρέπει ν' αποδοθεί ο μεγαλύτερος αριθμός των προώρων θανάτων. Εύκολον και ασφαλέστατον μέσον αποδείξεως θα ήτο η επί τη βάσει της επιγραφής των επικήδειων πλακών ή σταυρών εξακρίβωσις του μέσου όρου της ηλικίας εις την οποίαν απέθανον οι αναπταυόμενοι εις το κοιμητήριον της Βάθιας και οι ευτυχήσαντες ν' αναπνεύσουν καθαρώτατον αέρα πριν ενταφιασθούν εις το Α' νεκροταφείον. Η διαφορά θα ήτο, πιστεύω, μεγάλη, αφού και εκ πρώτης όψεως προξενεί αλγεινήν έκπληξιν εις τον επισκέπτην του λαϊκού Β' νεκροταφείου το μέγα πλήθος των παιδικών και νεανικών σταυρών.

Αλλά σκοπός μου σήμερον δεν είναι να θρηνήσω επ' αυτών, αλλά μόνον να υποδείξω ότι η σημερινή αγωνομαχία παρέχει εις τον τύπον μοναδικήν ευκαιρίαν να την εκμεταλλευθεί υπέρ της καθαριότητας και της ευπρεπείας των δρόμων της πρωτεύουσας. Την ελπίδα επιτυχίας ενισχύει η σύμπτωσις ότι η αγωνιστίτις αύτη επέσκηψεν οξύτερα επί των κατοικούντων τας ρυπαράς συνοικίας. Τούτους πρόκειται ο τύπος να πείσει όχι ότι κινδυνεύει το στήθος των από φθίσιν, αφού δεν τους μέλει περί τούτου, αλλ' οι μυώνες των από ατροφίαν, και μάταιον είναι να γυμνάζονται, να τρέχουν να δυσκοβολούν και να βλέπουν εις τον ύπνον των ολυμπιακά βραβεία, εφ' όσον εξακολουθούν να τρέφουν τους πνεύμονας των με τελμάτων, σφαγείων και βόθρων αναθυμιάσεις.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Ποιοι ήταν υπεύθυνοι για τη ρύπανση του περιβάλλοντος στην παλιά Αθήνα;
2. Ο συγγραφέας λέει ότι ντράπηκε περισσότερο για τις συστάσεις που έκαναν οι εφημερίδες προς τους κατοίκους και την αστυνομία στις παραμονές των Ολυμπιακών Αγώνων για την προσωρινή καθαριότητα της πόλης, παρά για όσα υβριστικά έγγραψαν κατά καιρούς οι ξένες εφημερίδες για την Ελλάδα: να σχολιάσετε την παρατήρηση.
3. Εξακολουθούν να υπάρχουν οι ίδιες αιτίες ρύπανσης στην Αθήνα, σήμερα; Αν όχι, ποια μορφή έχει πάρει το πρόβλημα;
4. Ο συγγραφέας λέει πολύ σοβαρά πράγματα με τρόπο ειρωνικό: να επισημάνετε στο κείμενο τις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις ειρωνείας.

Νικόλας Κληρονόμος (γεν. 1954), Βιομηχανική περιοχή (λεπτομέρεια, 1977)

Μονόλογος ευαίσθητου

Το παρακάτω σατιρικό χρονογράφημα δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην εφημερίδα Εμπρός, στις 11.11.1896. Ο συγγραφέας εδώ μας δίνει έμμεσα πολλές ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τη ζωή και τα ήθη των Αθηναίων στα τέλη του 19ου αιώνα. Δεν πρέπει να μας διαφύγει ο ειρωνικός χαρακτήρας του χρονογραφήματος.

Μεγάλη δυστυχία είναι να έχει κανείς πολύ καλή καρδιά. Το ηξεύρω εκ πείρας, διότι μ' έκαμεν ο Θεός παραπολύ ευαίσθητον. Δεν ημπορώ να ιδώ άνθρωπον να πάσχει και να κλαίει χωρίς να γίνουν τα νεύρα μου άνω κάτω, ούτε να εννοήσω πώς κατορθώνουν άλλοι να παρευρίσκωνται εις λυπηρά θεάματα. Αν τύχει ν' αποθάνει γνώριμος των, τρέχουν εις την κηδείαν, ακόμη και αν χιονίζει. Αλλ' εγώ δεν ημπορώνα ιδω αποθαμένον άνθρωπον όπου εγνώρισα ζωντανόν, χωρίς να με τaráξει η σκέψις ότι κι εγώ θα αποθάνω. Έπειτα, αν οι συγγενείς του εφάινοντο φρόνιμοι και παρηγορημένοι, τούτο θα μ' επείραζε, διότι δεν αγαπώ τους εγωιστάς· αν πάλιν έκλαιαν και εθρήνουν, το θέαμα θα μου έκοπτε την όρεξιν ή θα εχαλούσε την χώνεψίν μου.

Το στομάχι μου είναι κι εκείνο ευαίσθητο και δύο πράγματα δεν ημπορεί να χωνέψει, τον αστακόν και τας συγκινήσεις. Τας συγκινήσεις εύκολον είναι να τας αποφύγω· να μη τρώγω όμως αστακόν θα ήτο θυσία τόσον μεγάλη, ώστε μου συμβαίνει πολλές φορές να ξεχάσω πως είναι βαρυστόμαχος και να θυμηθώ ότι πρέπει κανείς να συγχωρεί εις όσους αγαπά τα ελαττώματα των.

Άλλο πράγμα όπου δεν ημπορώ να καταλάβω είναι να υπάρχουν άνθρωποι τόσον σκληρόκαρδοι, ώστε να

δέχονται να παρασταθούν φίλοι των εις μονομαχίαν. Αλλ' εγώ είμαι ευαίσθητος, και μόνη η ιδέα ότι ημπορεί ο φίλος μου ή και ο αντίπαλος του να πάθει, με κάμνει ν' ανατριχιάζω· προ πάντων όταν συλλογίζομαι ότι την ημέραν της μονομαχίας πρέπει να σηκωθώ εις τας επτά, ας είναι καιρός άσχημος, να χασομερέψω εις τρεχάματα, συνεντεύξεις και συντάξεις πρωτοκόλλων, και ίσως να πληρώσω και αμαξιάτικα με κίνδυνον να τα χάσω, αν τύχει. Θεός φυλάξει, ο φίλος μου να σκοτωθεί.

Μεγάλη πρέπει να είναι η αναισθησία και εκείνων όπου δανείζουν εις τους φίλους των χρήματα, χωρίς να συλλογισθούν ότι ενδέχεται να μη δυνηθεί να τα απόδωσει εις την προθεσίαν, να τους εντρέπεται και να τους αποφεύγει. Τούτο ημπορεί να φανεί μικρόν κακόν εις όσους δεν έχουν καρδίαν, αλλ' η ιδική μου θα ερραγίζετο, αν παλαιός μου φίλος, μ' απαντούσεν εις τον δρόμον και εκαμώνετο πως δεν με είδεν. Αυτός είναι ο λόγος που μ' έκαμε να πάρω την απόφασιν να μη δανείσω ποτέ εις φίλον μου εκατόν δραχμάς, έστω και αν πρόκειται να σωθεί με αυτάς η τιμή και η ζωή του. Παρά να τον ίδω αχάριστον, καλύτερα να τον κλάψω αποθαμένον, αφού μάλιστα θα μ' εμπόδιζεν η ευαισθησία μου να υπάγω εις την κηδεία του.(...)

Άλλη σκληρότης και κουταμάρα είναι εκείνων όπου δίδουν ελεημοσύνην εις τους πτωχούς, χωρίς να συλλογισθούν ότι αν μεν είναι ο ελεούμενος ικανός να εργασθεί ενθαρρύνουν την οκνηρίαν του, αν δε τύχει χωλός, στραβός, κουλοχέρης ή λωβιασμένος, το ψωμί που του δίδουν προμακραίνει ζωήν αθλίαν και βασανισμένην.

Τούτο δεν το λέγω εγώ, το λέγουν οι μεγάλοι φιλόσοφοι, ο Σπένσερ* και ο Δαρβίνος,* που απέδειξαν πόσον απάνθρωπα είναι τα λεγόμενα φιλανθρωπικά καταστήματα, τα άσυλα των ανιάτων, τα γηροκομεία και τα λεπροκομεία. Εσημάδεψα εις τα βιβλία των τα μέρη όπου το λέγουν, και τα δείχνω εις όσους έχουν την αδιακρισίαν να μου ζητούν χρήματα, διά να εμποδίσουν ν' αποθάνουν με την ησυχίαν των δυστυχισμένα πλάσματα, που θα ήτο δι' αυτά ο θάνατος ευεργεσία.

Προ μερικών μηνών μού έστειλεν ο αγιοχώματος μητροπολίτης Γερμανός μίαν επιτροπήν να μου ζητήσει να συνεισφέρω, ως μεγάλος κτηματίας, διά να συστηθεί εις κάθε τμήμα των Αθηνών ένα «λαϊκόν μαγειρείον», όπου θα εύρισκαν οι πτωχοί άνθρωποι με μόνον δεκαπέντε λεπτά ένα φλιτζάνι ζουμί κι ένα κομμάτι κρέας. Αν ήμουν άκαρδος καθώς οι άλλοι, θα έδιδα κι εγώ τας είκοσι δραχμάς μου χωρίς δυσκολίαν. Η ευαισθησία μου όμως δεν μου συγχωρεί ούτε καν να συλλογισθώ ότι τρέφονται εις το πλάγι μου δυστυχείς άνθρωποι με νερόζουμο και κοιλιές, ενώ τρώγω εγώ μπαρμπούνια και φιλέτο.

Τρανή απόδειξις της υπερβολικής μου ευαισθησίας είναι και ο τρόπος όπου υπανδρεύθην. Όταν επλησίασαν να με πλακώσουν τα γεράματα, να με κουράζουν αι διασκεδάσεις και να μ' ενοχλούν οι ρευματισμοί, αισθάνθηκα την ανάγκην να έχω ένα σπιτικόν και μίαν γυναίκα δική μου να με περιποιείται.

Σπένσερ (1820-1903): Άγγλος φιλόσοφος, εισηγητής της θεωρίας της εξέλιξης.

Δαρβίνος (1809-1882): Άγγλος φυσιοδίφης και βιολόγος, ο οποίος διατύπωσε τη θεωρία της εξέλιξης των ειδών.

Καθώς πας άλλος, αγαπώ κι εγώ τις εύμορφες, και πλούσιος καθώς είμαι, εύκολον ήτο να εύρω ένα νόστιμο κορίτζι, αν δεν εζητούσα προίκα. Άλλος εις την θέσιν μου θα το έκαμνεν, αλλ' εγώ εσυλλογίσθηκα πόσον θα εβασάνιζε την ευαισθησίαν μου, αν υπανδρευόμην εύμορφην πτωχοκόρην, η ιδέα ότι μ' επήρην όχι διά τα ευγενή μου αισθήματα, αλλά διά τα επτά μου σπίτια. Παρά αυτήν την ανυπόφορην υποψίαν επροτίμησα να θυσιασθώ και να πάρω πλουσίαν ασχημομούραν. Η ευγένεια της ψυχής μου είναι τόση, ώστε η μεγάλη της μύτη και τα ψεύτικα της δόντια δε μ' εμπόδισαν, όχι μόνον να φέρωμαι καλά μαζί της, αλλά και να την αγαπώ, περισσότερο ίσως παρ' ότι πρέπει.

Ως απόδειξιν της αγάπης μου αρκεί ν' αναφέρω πως, όταν έτυχε πέρυσι ν' αρρωστήσει, δεν κατώρθωσα ποτέ να την βλέπω να υποφέρει. Ο βήχας της και το γλου-γλου της γαργάρας της μου έσχιζε την καρδιά και την ακοήν, και η μυρωδιά της αρρωστοκάμερας μου έφερνε ζάλη. Η ανικανότης μου να την βλέπω να υποφέρει με ανάγκαζε να μένω έξω από το σπίτι από το πρωί έως το βράδυ και καμιά φορά από το βράδυ έως το πρωί. Αυτή η αρρώστια της γυναίκας μου μ' έκαμε να εξοδέψω πολλά χρήματα εις αμάξια, θέατρα, γεύματα εις την Μεγάλην Βρεττανίαν και εκδρομάς με φίλους μου εις την Κηφισιάν και την Πεντέλην. Το μεγαλύτερο όμως έξοδο ήτο ότι τας ημέρας που η γυναίκα μου δεν εφαινετο διόλου καλά, η ανησυχία και η λύπη μου ήτον τόσον μεγάλη, ώστε ηναγκάσθηκα να πάρω διά παρηγορήτραν μίαν Γαλλίδα του Φαλήρου. Περιττόν είναι να προσθέσω ότι η ευγένεια της ψυχής και των τρόπων μου μ' εμπόδισαν να είπω τίποτε δι' αυτά τα έξοδα εις την γυναίκα μου, όταν έγινε καλά.

Εναντίον της δεν έχω κανένα σπουδαίο παράπονο.

Προσπαθεί εις όλα να μ' ευχαριστήσει και ποτέ δεν ερωτά ούτε πού ήμουν ούτε τι κάμνω. Είναι φρόνιμη, ήσυχη νοικοκυρά και με κάμνει να καλοπερνώ χωρίς να εξοδεύει πολλά. Το σπίτι λάμπει, ποτέ δεν έλειψε κουμπί από τα πουκάμισα μου και είμαι πάντοτε βέβαιος να εύρω εις το τραπέζι το φαγί που μ' αρέσει. Εκατάφερε μάλιστα να μαγειρεύει και τον αστακόν με μία αμερικάνικη σάλτσα που ημπορεί τώρα να τον τρώγω χωρίς να μου πειράζει το στομάχι. Αυτά είναι βέβαια μεγάλα προτερήματα. Ένα μόνον πράγμα της λείπει, η ευαισθησία. Αυτό το εκατάλαβα, όταν ήλθεν η σειρά μου ν' αρρωστήσω!

Ενώ εγώ εις την δική της αρρώστιαν δεν ημπορούσα να την βλέπω να υποφέρει και αναγκαζόμουν να φεύγω και να ζητώ παρηγορίαν εις το ξεφάντωμα, αυτή ούτε στιγμή δεν έλειπεν από κοντά μου· αγρύπνησε δέκα νύχτες κατά σειράν εις το προσκέφαλο μου. Ήθελεν η ίδια να μου δίνει τα γιατρικά, να μ' αλλάζει και να με μεταγουρίζει, χωρίς να με συνερίζεται διά τον κακόν μου τρόπον, χωρίς να σιχαίνεται τα καταπλάσματα ούτε να ενοχλείται από την αρρωστομυρωδιάν του δωματίου. Αυτά μ' έκαμαν να υποπτευθώ ότι η γυναίκα μου δεν έχει ούτε καλήν όσφρησιν ούτε μεγάλην ευαισθησίαν. Πώς τω όντι θα ημπορούσε, αν ήτο ευαίσθητη, να με βλέπει να υποφέρω, να βασανίζομαι, να με καίουν οι συναπισμοί και να με δαγκάνουν αι αβδέλλαι;

Κατάντησα να πιστεύω πως έχουν κάποιον δίκαιον όσοι θεωρούν την υπερβολικήν τρυφερότητα των γυναικών ως πρόληψιν και παραμύθι. Άδικον όμως θα ήτο και ν' απαιτήσω από τους άλλους την ιδική μου έκτακτον και μοναδικήν ευαισθησίαν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Τι δεν μπορεί να ανεχτεί ο «ευαίσθητος» του κειμένου;**
- 2. Τι είδους άνθρωπος κρύβεται κάτω από τον ειρωνικό αυτό τίτλο; (Προτού απαντήσετε να εξετάσετε τα επιχειρήματα που αντιτάσσει ο ευαίσθητος σε μια τουλάχιστον από τις πολλές πράξεις τις οποίες δεν ανέχεται.)**
- 3. Ποιος είναι κατά τη γνώμη σας ο πραγματικά ευαίσθητος άνθρωπος; Να διατυπώσετε γραπτά την απάντησή σας σε ένα σύντομο και περιεκτικό κείμενο.**
- 4. Σε ποια κοινωνική τάξη ανήκει ο ευαίσθητος του κειμένου; Έχει σημασία η τοποθέτηση του σε ορισμένη κοινωνική τάξη; (Να βασίσετε την απάντησή σας στις τρεις τελευταίες παραγράφους.)**
- 5. Μπορούμε να χαρακτηρίσουμε το κείμενο αυτό ρεαλιστικό; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.**

Εμμανουήλ Ροΐδης (1836-1904)

Γεννήθηκε στην Ερμούπολη της Σύρου και έζησε ένα μέρος της παιδικής του ηλικίας στη Γένοβα της Ιταλίας. Αργότερα σπούδασε στη Γερμανία νομικά και φιλοσοφία. Προικισμένος με κριτική οξύτητα και έχοντας μια παιδεία ευρωπαϊκή, αφοσιώθηκε κυρίως στη λογοτεχνική κριτική και τη δημοσιογραφία. Το ιστορικό του μυθιστόρημα *Η Πάπισσα Ιωάννα* (1866) αποτελεί σταθμό στην ιστορία της λογοτεχνίας μας. Στο βιβλίο αυτό, που είχε μεγάλη εκδοτική επιτυχία, ο Ροΐδης σατιρίζει τον κλήρο και τις υπερβολές των ρομαντικών μυθιστοριογράφων της εποχής του. Εκτός από τις κριτικές και γλωσσικές του μελέτες έγραψε και μερικά ρεαλιστικά διηγήματα, όπως *Ιστορία ενός αλόγου*, *Ψυχολογία Συριανού συζύγου*, *Το ξεστούπωμα*, κ.ά. Τα Άπαντα του Ροΐδη έχουν συγκεντρωθεί σε 5 τόμους στις εκδόσεις Ερμής.

Ιάκωβος Ρίζος (1849-1926), *Κυρία ξαπλωμένη στον Καναπέ*, Εθνική Πινακοθήκη

Άγγελος Βλάχος

Η μπογάτσα Ανατολικός μύθος

Είναι χειμώνος εσπέρα.

Πυκναί και αδιάκοποι καταπίπτουσι της χιόνος αι νιφάδες, σαρωνόμενοι υπό του βορρά διά των οδών της πόλεως, εις τας οποίας μόλις πού και πού προκύπτει βραδύνας διαβάτης, σπεύδων εις τον οίκον του, όπου προσδοκά να εύρει θάλπος παρά την φλέγουσαν εστίαν και άρτον επί της τραπέζης. Συσπειρούμενοι υπό τους επενδύτας των και κύπτοντες την κεφαλήν υπό την δριμείαν πνοήν του νυκτερινού ανέμου, παρέρχονται ταχείς οι παροδίται,* προσέχοντες μόνον μη ολισθήσωσιν επί της χιόνος, ουδ' έχοντες καιρόν ή διάθεσιν να σταματήσωσι δεξιά ή αριστερά προ των ανοικτών έναντι οψοπωλείων, όπου μεγαλοφωνούσιν οι μεταπράται, καλούντες εις μάτην τους παρερχομένους αδιαφόρως πελάτας, κωφούς υπό του ψύχους και του κενού στομάχου.

Αλλ' αν το ψύχος και η ασφαλής προσδοκία του αναμένοντος δείπνου κωφαίνει, η πείνα όμως εξεγείρει το ους, και η απελπισία του κενού στομάχου κεντρίζει την προσοχήν και νικά τον βορράν.

Πολλοί παρήλθον αδιάφοροι προ του ανοικτού εκείνου φούρνου την προθήκην του οποίου κοσμούσι θερμοί έτι και ευωδιάζοντες άρτοι, και κουλούραι ξανθαί, και πλακούντια* προκλητικά, εν μέσω δε πάντων και προ πάντων ταψίον μπογάτσας, αχνιζούσης έτι από

παροδίται: οι διαβάτες, οι οδοιπόροι.

πλακούντια: είδος γλυκίσματος από ζύμη.

του πυρός και μυροβολούσης από του βουτύρου. Το ταψίον είναι μέγα και η μπογάτσα παχεία και ζακχαρόπαστος. Αναπτύσσει εκεί προς τους παρερχομένους πειναλέους διαβάτας τα θερμά αυτής κάλλη, και η κνίσσα της η ακαταμάχητος, υπερβαίνουσα της προθήκης το ανοικτόν παράθυρον, εισβάλλει θριαμβικώς εις την οδόν και σαγηνεύει τον δυστυχή εκείνον και ρακένδυτον αχθοφόρον, όστις μόλις κατορθώνει, υπό της πείνης και της εξαντλήσεως, να σύρη επί του παγοστρώτου πεζοδρομίου τους κατάκοπους αυτού πόδας. Πολλοί διήλθον και παρήλθον αλλ' αυτός δεν κατώρθωσε να παρέλθη.

Ο κενός του στόμαχος είχε την δύναμιν να τον σύρη έως εκεί· αλλ' εκεί, προ του ανοικτού παραθύρου του φούρνου και της αχνιζούσης μπογάτσας, ο στόμαχος του απέκαμε και οι πόδες του παρέλυσαν.

Εστάθη και εμειδίασε μειδίαμα ονείρων και προσδοκίας. Οι οφθαλμοί του διεστάλησαν και ηκτινοβόλησαν, ο στόμαχος του ησθάνθη ανεκκλάλητον σπασμόν ηδονής, και τα χείλη του συνεδιπλώθησαν λείχοντα το εν το άλλο, εν ευφροσύνω παραισθησία. Τι ήτον εκείνο το οποίον έβλεπεν! Ουδέν είχε φάγει άλλο από πρωίας, ή μικρόν, μικροσκοπικόν τεμάχιον άρτου, αλιευθέν επιπόνως εκ των αποβλήτων περιτριμμάτων προστύχου μαγειρείου. Μάτην ώρας πολλάς συνεστέλετο αλγεινώς ο στόμαχος του και διεστέλλοντο εξ επιθυμίας οι οφθαλμοί του. Πανταχού ερημία και χιών και βορράς. Και τώρα, εν μέσω της ερημιάς η όασις εκείνη η μυροβόλος,.... εν μέσω του ψύχους το θάλπος εκείνο της ευώδους κνίσσης!

Έμεινεν εκεί βωβός, ακίνητος, απολιθωμένος υπό του θάμβους και της επιθυμίας, συνθλίβων διά των χειρών τους σπασμούς του κενού του στομάχου, και

ανεκκλάλητον ομιλών ερωτικήν γλώσσαν προς το λιπαρόν και κολοσσιαίον εκείνο ταψίον. Εφαντάζετο ήδη εαυτόν καθισμένον προ του θερμού και μοσχοβολούντος πλακούντος, και την πίτταν αυτήν κτήμα του, ιδιοκτησίαν του, υποκειμένην άνευ όρων και περιορισμών εις την θέλησιν των οδόντων και την βουλιμίαν της κενής του κοιλίας. Εφαντάζετο την μαλακήν εκείνην και γλυκείαν ζύμην κοπτομένην και αναρπαζομένην, όχι διά μαχαιριού και περόνης, αλλά διά των δακτύλων του αυτών και των μακρών του ονύχων. Εφαντάζετο την εύχυλον εκείνην και λιπαράν μάζαν αναλυομένην διά των οδόντων του, και οι σιελοποιοί του αδένες ωγκούντο και εξεχειλίζον επί το ατημέλητον και λευκόν εκ της χιόνος γένειόν του.

Αλλά τι το όφελος! Αυτός έβλεπε και έβλεπε, και ο στόμαχος του εστέναζε και ωλόλυζε διαμαρτυρόμενος. Ας φύγωμεν! του έλεγεν εμπιστευτικώς. Αλλά πού να φύγη ο πεινών εκείνος ιέραξ! Και έμενεν ατενίζων επί το απρόσιτον θύμα του, και μάτην βασκαίνων αυτό διά των απορροφητικών του βλεμμάτων.

Αίφνης παρέρχεται προ αυτού η νυκτερινή περίπολος της αστυνομίας, και ο οδηγός αυτής ίσταται προ του παραδόξου και δραματικού θεάματος.

Τον ετρόμαξεν ίσως η εις πραξικόπημα ήδη κορυφουμένη απόγνωσις του λιμώττοντος παρίου,* η από των οφθαλμών του αστράπτουσα, ή τον εκίνησεν εις οίκτον το εις καμπύλην εκ της πείνης κυρτούμενον σώμα του.

- Τι κοιτάζεις, μωρέ, αυτού;
- Αχ! τη μπογάτσα, αφέντη μου!
- Σ' αρέσει το λοιπόν η φρέσκια μπογάτσα;

παρίας: άτομο που θεωρείται κοινωνικά ή πολιτικά κατώτερο.

Ο αχθοφόρος δεν απήντησεν, αλλά προσείδε
μόνον τον αστυνόμον. Και το βλέμμα του εκείνο ήτο
δίωρος κοινοβουλευτική ρητορεία.

– Κόψ’ του ένα κομμάτι! διέταξεν ο οικτίρμων
δημόσιος λειτουργός τον οπτανέα. Δος του να φάη του
κακομοίρη!

– Αμ’ ένα κομμάτι μοναχά, αφεντικούλη μου; Τι να
το κάμω ένα κομμάτι;

– Μα πόσο θέλεις το λοιπόν; Μη θες να τη φας
ολάκερη;

– Την τρώγω, αφέντη μου, υπέλαβε μετριοφρόνως
ο γυμνήτης, και υλάκτει, ως λέει ο Όμηρος, ο στόμαχος
του εξ αγαλλιιάσεως.

– Κι αν δεν τη φας;

– Αν δεν τη φάω... φτύσε με, αφέντη μου.

Και ένευσεν ο αστυνόμος, και ήρχισεν ο πόλεμος.

Τις να περιγράψη την γιγάντιον εκείνην μονομαχίαν
της κολοσσιαίας μπογάτσας και του απειροβαθούς
στομάχου;

Ενέπηξε τους όνυχας του εις το ταψίον ο βουλιμιών
αχθοφόρος, ως αν επρόκειτο να απόσπαση τα εντόσθια
θανάσιμου εχθρού του, και η πρώτη του δραξ
κατεβροχθίσθη ως αν ήτο καταπτότιον.

Την πρώτην παρηκολούθησεν άλλη, και ταύτην
άλλη και αι βουκιαί* διεδέχοντο αλλήλας ως στροφαί
ηλεκτρικής δυναμομηχανής, και ο ακένωτος στόμαχος
κατεβρόχθιζεν αυτάς πριν ή προφθάση καν να τας ίδη ο
κατάπληκτος χορηγός της παραδόξου εκείνης ευωχίας.

βουκιαί: μπουκιές.

– Μωρέ, στάσου, και θα πνιγής! Ετόλμησεν άπαξ να είπη ο πτωχός αστυνόμος, βλέπων ότι το αστείον του πείραμα εκινδύνευε να γίνη σοβαρά του βαλαντίου του τραγωδία.

Αλλά πού να πνιγή ο λύκος! Εκείνος δεν έτρωγε' κατέπινε. Και κατέπινεν αδηφάγος, ταχύς, οιονεί διωκόμενος, και κατεβρόχθιζε πασαλείφων και μύστακα και γένειον, και έλειχεν εν τω μεταξύ τα χείλη και τους δακτυλίους, πότε της μιας και πότε της άλλης των χειρών, και το ταψίον απεγυμνούτο βαθμηδόν, και το ήμισυ της μπογάτσας είχεν ήδη μεταβή εις τους μακαρίτας... ότε η καταβρόχθισις εφάνη πως ανακοπέισα. Οι δάκτυλοι του ορνέου εφάνησαν βραδύνοντες, το γένειον του αχθοφόρου έμενε λιπαρόν και ασπόγγιστον, η κατάποσις ήρχισεν αραιουμένη, και η μάχη... διά μιας εσταμάτησεν. Επροσπάθησεν ο δυστυχής να καταπίη ένα έτι βλωμόν,* έφερε την χείρα προς το ταψίον... αλλ' η χείρ του κατέπεσεν αδρανής και το αλαμπές του βλέμμα υψώθη προς τον γενναίον χορηγόν.

– Φτύσε με, αφέντη μου! κατώρθωσε μόλις να ψελλίση. Δεν μπορώ πια!

Και σταυρώσας τας χείρας επί του πληρωθέντος στομάχου του ανέμεινε χριστιανικώς ο αχθοφόρος το πτύσμα του αφελούς χορηγού, προς ον ητένιζεν εναγώνιον βλέμμα ο ανήσυχος οπτανεύς.

βλωμός: τροφή μασημένη στο στόμα.

Επιμύθιον

Ελπίζομεν ότι η ευφυΐα των ημετέρων αναγνωστών δεν θα ζητήσει παρ' ημών, αλλά θα αναπλήρωση μόνη της το ελλείπον επιμύθιον. Και θα το κατορθώση ευκόλως, υποθετομεν, αρκεί μόνον να ενθυμηθή μερικά προγράμματα υποψηφίων βουλευφόρων και μερικάς επαγγελίας δημοσίων αρχόντων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Με ποιες λέξεις ή φράσεις ο συγγραφέας παρουσιάζει εντονότερο το αίσθημα της πείνας και πώς εκφράζεται παραστατικό-τερα η βουλιμία του αχθοφόρου;
2. Τι σημαίνει «επιμύθιον»; Τι εννοεί εδώ ο αφηγητής με το επιμύθιο του.

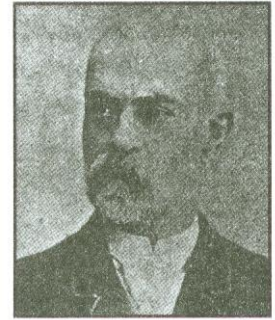

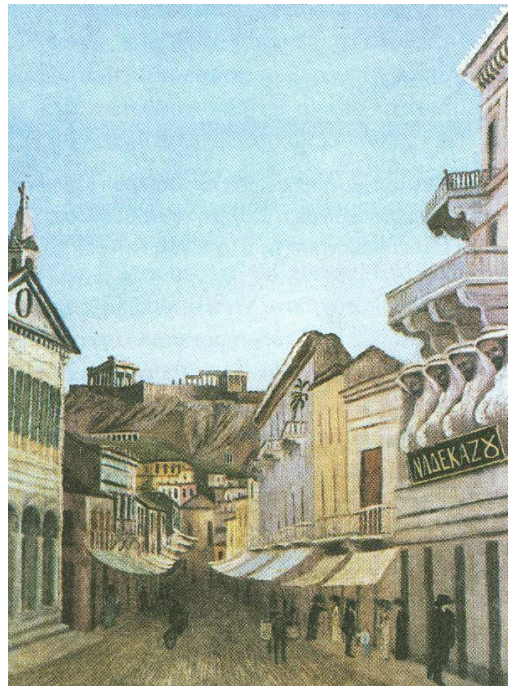
Άγγελος Βλάχος (1838-1920)

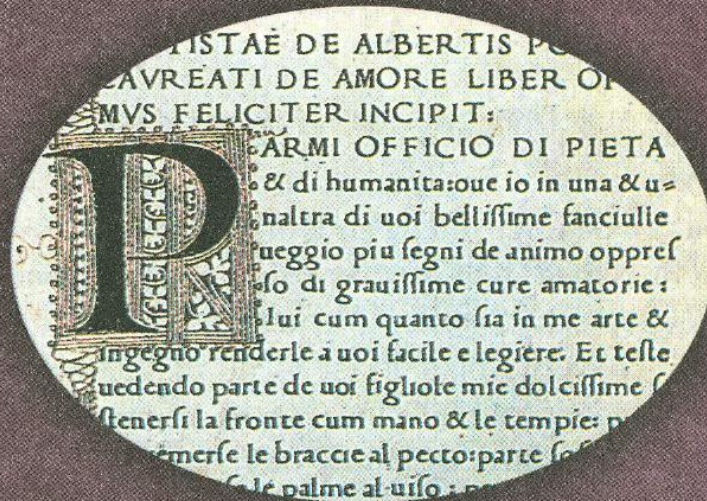
Ο Άγγελος Βλάχος σπούδασε νομικά στην Αθήνα και τη Γερμανία. Χρημάτισε διευθυντής του Βασιλικού θεάτρου, πρεσβευτής, βουλευτής και υπουργός. Έχει πλούσιο μεταφραστικό και συγγραφικό έργο. Έγραψε ποίηση, πεζά, θέατρο, μελέτες, κριτική. Το 1864 η μετάφραση του του Λαμαρτινου ενθουσίασε τους ποιητικούς κύκλους της Αθήνας. Για μεγάλο χρονικό διάστημα υπήρξε συνεργάτης πολλών αθηναϊκών εφημερίδων.

Tivadar Csotvãry (1853-1919),
Δρόμος της Αθήνας (1904)
Εθνική Πινακοθήκη,
Βουδαπέστη

Ξένη Λογοτεχνία

Δάντης

Πετράρχης

Θερβάντες

Μονταίν

Μολιέρος

Σαίξπηρ

– Νίκος Καζαντζάκης –

Το εσωτερικό διάγραμμα της Θείας Κωμωδίας

Τ' ορατό σώμα που έδωκε ο Δάντης στ' όραμά του, είναι, σώμα μαθηματικά αρχιτεκτονημένο, όπου η φαντασία είναι σκληρά υποταγμένη στον αυστηρό νου του δημιουργού. Η επανάληψη του ιερού αριθμού 3 κυβερνά ολόκληρο το ποίημα: τρία μεταθανάτια βασίλεια, εννιά κύκλοι, εννιά ουρανοί, εννιά αγγελικοί χοροί, τρία μέρη του έπους, τριάντα τρία τραγούδια το κάθε μέρος (η Κόλαση έχει 34, μα το πρώτο χρησιμεύει ως γενική εισαγωγή στ' όραμα) η τερτσίνα τέλος, η αυστηρότατη ρίμα που σφιχτοπλέκει αξεχώριστα τρεις τρεις τους στίχους.

Κάτω από την τόσο γεωμετρημένη γοτθική τούτη Μητρόπολη της Θείας Κωμωδίας κρύβεται εξίσου αυστηρή εσωτερική αρχιτεκτονική. Κάθε ορατή λεπτομέρεια ανταποκρίνεται κρυφά προς μίαν άορατη αλληγορία. Το εξωτερικό σώμα της Θείας Κωμωδίας εφαρμόζει τέλεια με το αστρικό της σώμα. Κυρίως όμως ηθική και πολιτική είναι η αλληγορία του μεγάλου έργου του Δάντη.

Η ηθική αλληγορία είναι φανερή: Ο άνθρωπος, όταν απομακρύνεται από την ίσια στράτα του Θεού, χάνεται μέσα στο σκοτεινό, γιομάτο θεριά δάσος της αμαρτίας. Ο Θεός όμως τον σπλαχνίζεται και του στέλνει πολύτιμο σοφό βοηθό, για να τον οδηγήσει στο δρόμο της αρετής και της λύτρωσης· του δίνει το λογικό (Βιργίλιος).

Το λογικό κάνει τον άνθρωπο να νιώσει πόσο φριχτός είναι ο δρόμος του κακού και τι αβάσταχτα,

αιώνια βασανιστήρια περιμένουν τον αμαρτωλό (ταξίδι στην Κόλαση). Τον οδηγάει στο δρόμο της μετάνοιας και του εξαγνισμού (ανάβαση στο Καθαρτήριο*).

Παραπέρα δεν μπορεί να προχωρέσει το ανθρωπινό λογικό. Παραχωρεί λοιπόν τη θέση του σε μια δύναμη αξιότερη του, στη θεία χάρη (Βεατρίκη). Αυτή τον ανεβάζει από ουρανό σε ουρανό και του δείχνει τη μακαριότητα που περιμένει τους ενάρετους.

Τέλος κι αυτή, όταν πια φτάσει μπροστά στο Θρόνο του Θεού, παραχωρεί τη θέση της στον οραματισμό (Άγιος Βερνάρδος), στη μυστική ένωση του ανθρώπου με το Θεό.

Η πολιτική αλληγορία του έπους φαίνεται εξίσου καθαρά: Η κοινωνία είναι γιομάτη κακία και διαφθορά (σκοτεινό ρουμάνι) και την κυβερνούν τρία θεριά: φιληδονία, αλαζονεία, φιλαργυρία (λιόπαρδη, λιοντάρι, λύκαινα). Ένας μονάχα μπορεί να τη σώσει, ο «Λαγονιάρης», ο αυτοκράτορας που θα 'ρθει να βάλει τάξη στην αναρχούμενη και παραλυμένη Ιταλία και θ' αναγκάσει τον πάπα να μην ανακατεύεται πια στην πολιτική, παρά να περιοριστεί στη μεγάλη του θρησκευτική αποστολή.

Ο ψάλτης της παλιάς ρωμαϊκής αυτοκρατορίας Βιργίλιος οδηγάει τον άνθρωπο στον ίσιο δρόμο της πραχτικής πολιτικής ζωής και τον φέρνει ίσαμε την επίγεια ευτυχία (Επίγειος Παράδεισος). Η Θεολογία (η Βεατρίκη), η αγνή παπική εξουσία, τον οδηγάει με τα παραγγέλματα του Ευαγγελίου στη θεία μακαριότητα,

---

Καθαρτήριο: σύμφωνα με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία οι ψυχές των νεκρών που εξομολογήθηκαν, αλλά δεν τιμωρήθηκαν στη γη για τις αμαρτίες τους, εξαγνίζονται στο Καθαρτήριο πριν μπουν στον Παράδεισο.

συνεχίζοντας και συμπληρώνοντας την ευτυχία που φέρνει στη Γης ο δίκαιος αυτοκρατορικός θεσμός.

Τέτοια, γενικότατα, είναι η ηθική και πολιτική αλληγορία του Δαντικού έπους. Μα κάθε επεισόδιο, κάθε πρόσωπο, κάθε λεπτομέρεια έχει και συμβολική έννοια. Όλη η Θεία Κωμωδία είναι δάσος από σύμβολα. Στο έργο αυτό έχει συμπυκνωθεί ολόκληρη η σοφία του Μεσαίωνα.

Και όχι μονάχα η σοφία. Παρά κι όλα τα πάθη του Μεσαίωνα. Η απληστία που είχαν τότε οι άνθρωποι να ζήσουν, ν' αγαπήσουν, να μισήσουν, ν' αποχτήσουν δύναμη και συνάμα, ο μεσαιωνικός τρόμος για την Κόλαση, για το Θεό που τα βλέπει όλα, και τίποτα δε συγχωράει, και δεν ανέχεται ανταρσία. Οι άγγελοι, οι δαιμόνοι, δεν ήταν αφηρημένες ιδέες παρά όντα πιο πραγματικά από τους ανθρώπους κι από τα ζώα. Η Γης τούτη, η τόσο ελκυστική, ήταν παγίδα· κι αλίμονο σε όποιον γοητεύονταν από τα δολώματα. Κι όμως οι άνθρωποι αυτοί του Μεσαίωνα κυκλοφορούσαν μέσα στην παγίδα τούτη γιομάτοι αίμα χοχλαστικό, πεινούσαν κι έτρωγαν, διψούσαν κι έπιναν, αγαπούσαν, σκότωναν, με ένταση που η σημερινή άπιστη ανθρωπότητα δεν μπορεί πια να νιώσει.

Ένας τέτοιος άνθρωπος, με τέτοιο αίμα, ήταν κι ο Δάντης. Και τα εφτά Αμαρτήματα τα είχε στο μέτωπό του· μα συνάμα και τις εφτά Φτερούγες, που τον χτυπούσαν και του σβήσαν τις αθλιότητες και τις κακίες. Ο Δάντης δεν ήταν άνθρωπος της πέννας, «λόγιος»· μήτε ήταν αγνός, ενάρετος, ανεξίκακος, δίκαιος· η ανάβαση γι' αυτόν στο Καθαρτήριο ήταν έργο επίπονο, αιματερό, κατάκτηση ένοπλη κάθε στιγμή, μαστίγωμα της ψυχής του ανήλεο. Κι ο Παράδεισος δεν του ανοίχτηκε ήσυχα, χαρούμενα από τον πορτοφύλακα άγγελο· ο Δάντης έσπασε με τη βία την πόρτα του Παραδείσου για να μπει.

Γιατί ο Δάντης ήταν άνθρωπος άρτιος: σοφός, πολεμιστής, διπλωμάτης, ποιητής, γλωσσοπλάστης, χαροκόπος· αγάπησε πολύ τις χαρές της γης – τη γυναίκα, το καλό φαΐ, την πολιτική εξουσία, την εγδίκηση, τη δόξα. Ήταν γιομάτος «αμαρτίες», και συνάμα όλος ανάταση και λαχτάρα να σωθεί από τις αμαρτίες, να ξεθηκαρώσει από τη σάρκα, ν' ανεβεί ίσαμε τον έμπυρο ουρανό της ψυχής του, όπου ομορφιά και πράξη ταυτίζονται.

Μπορεί ο Δάντης να μην είναι ο μεγαλύτερος ποιητής των αιώνων, σίγουρα όμως είναι ο μεγαλύτερος της ψυχής αρχιτέκτονας. Μέσα στο τρισυπόστατο χάος – της αμαρτίας, της μετάνοιας, της σωτηρίας – αυτός χάραξε σύνορα, άνοιξε δρόμους, πολεμίστρες, άνοιξε λάκκους χωριστούς για κάθε φάρα κολασμένους, σήκωσε εννιά ουρανούς, για να βάλει τάξη και στις αρετές και στις μακαριότητες.

Έβαλε τάξη και μέσα στην ψυχή μας. Κόλαση, Καθαρτήριο, Παράδεισος* υπάρχουν μέσα μας, μυστική, φοβερή ανθρώπινη Τριάδα, κι όλο το τραγούδι του Δάντη είναι ασκητικό, επίπονο ανέβασμα από το χτήνος στο Θεό. Κάθε άνθρωπος έχει εντός του όλες τις αμαρτίες κι όλες τις δυνατότητες να τις παλέψει και να τις υποτάξει, κι όλες τις ελπίδες, ανηφορίζοντας από σφαίρα σε σφαίρα, δηλ. από άθλο σε άθλο, να σμίξει με το θεό. Κολασμένος, Αγωνιστής, Λυτρωμένος, να τα τρία πατώματα του τέλειου ανθρώπου. Ένα από αυτά τα τρία να λείψει –και του Κολασμένου ακόμα, προπώντων του Κολασμένου– ο άνθρωπος είναι μισερός.

Κόλαση, Καθαρτήριο, Παράδεισος: είναι τα τρία μέρη στα οποία διαιρείται η Θεία Κωμωδία.

Ιστορημένη σελίδα κώδικα του 14ου αι. που περιέχει τη Θεία Κωμωδία (Ρώμη, Βατικανή Βιβλιοθήκη)

Θεία Κωμωδία

Στο 26ο άσμα της Κόλασης ο Δάντης διηγείται ότι, όταν έφτασαν, με οδηγό το Βιργίλιο, στον 8ο Κύκλο, συνάντησαν εκεί τις ψυχές τον Διομήδη και τον Οδυσσέα τυλιγμένες στις φλόγες. Ο Δάντης θέλησε να τους μιλήσει, αλλά τον συγκράτησε ο Βιργίλιος λέγοντάς του:

Άσε με εμένα να μιλήσω, ξέρω τι θέλεις,
και στο δικό σου λόγο μπορεί ν' αντισταθούν, μην
το ξεχνάς
πως στη ζωή τους ήταν τούτοι Έλληνες...

Έτσι ο Βιργίλιος τους παρακαλεί να διηγηθούν ποιο τέλος είχε η ζωή τους. Στο απόσπασμα που παραθέτουμε μιλάει ο Οδυσσέας.

[Το Τέλος του Οδυσσέα]

Μόλις χωρίστηκα από την Κίρκη, που απάνω
από ένα χρόνο με είχε καρφώσει εκεί πλησίον
στη Γαέτα*, όπως αργότερα ο δικός σας
ο Αινείας την ονόμασε, τίποτε δεν αξιώθηκε,
5 ούτε του γιου μου η γλυκιά μνήμη, ούτε το σέβας
για γέροντα Πατέρα, ούτε το χρέος μου για αγάπη
που, αν το ξεπλήρωνα, στην Πηνελόπη
θα 'δίνε τη χαρά, τίποτε δεν αξιώθηκε

Γαέτα: λιμάνι της Ιταλίας κοντά στη Νεάπολη, όπου ο Αινείας έθαψε την παραμάννα του Γαέτα.

10 τη φλόγα μέσα μου, που μ' έτρωγε, να σβήσει,
αυτήν που μ' έσπρωχνε τι θα πει κόσμος να
γνωρίσω,
να λάβω πείρα από τα πάθη, ή απ' την ανδρεία
των ανθρώπων.
Και έξω από έγνοιες ρίχθηκα για τ' ανοιχτά
πελάγη, για την ευρύχωρη τη θάλασσα,
καταμόναχος
15 σ' ένα σκαρί από ξύλο. Η συντροφιά μου λιγοστή,
όσοι μου στάθηκαν πιστοί, κανένας άλλος.
Τρικυμισμένος, από παραλία σε παραλία, είδα
στο τέλος
την Ισπανία, είδα και το Μαρόκο, είδα και το νησί
των Σάρδων, μαζί με τ' άλλα τα νησιά, που βρέχει
μέσα τους η κλειστή θάλασσα. Εγώ και
20 ήμαστε γερασμένοι πια και αργοκίνητοι, όταν
αγγίξαμε
το στενό το κανάλι*, που ο Ηρακλής
έθεσε σύνορο στον άνθρωπο να μην το
ξεπεράσει.
Αφήκα στη δεξιά μου τη Σεβίλια και η Σέτα*
μ' αφήκε στα ζερβά. Αδέλφια μου, είπα, σεις

το στενό κανάλι: τα στενά του Γιβραλτάρ, όπου κατά τη μυθική παράδοση ο Ηρακλής τοποθέτησε τις στήλες του, που δείχνουν τα όρια του κατοικημένου κόσμου. Ο αρχαίος και ο μεσαιωνικός άνθρωπος πίστευε ότι από κει και πέρα απλώνεται ο άγνωστος και ακατοίκητος κόσμος.

Σέτας: μικρή πόλη του Μαρόκου κοντά στο Γιβραλτάρ.

25 που σμίξατε μαζί μου και τους χίλιους πόνους
γευθήκατε και φθάσαμε στη δυτικήν
άκρια του κόσμου, το λίγο που σας μένει
απ' τη ζωή, μην αρνηθείτε μίαν ακόμη
30 πείρα να λάβετε μαζί μου, πίσω απ' τον ήλιο
να μάθουμε τι γίνεται, στον έρημο τον κόσμο,
που ψυχή ζωντανή δεν κατοικεί. Για στοχαστείτε
τη θεϊκιά σας φύτρα· δεν έχετε πλαστεί
να ζήσετε σαν κτήνη, μοίρα σας είναι
η ανδρεία, η γνώση. Τους συντρόφους μου
35 τα παρακάλια μου τους λύγισαν, τα λίγα λόγια
τους φτέρωσαν για το άγνωστοταξίδι. Την πλώρη
μας
τότε τη στρίψαμε κατά που βγαίνει ο ήλιος*,
τα κουπιά
στα χέρια μας φτερά γίνηκαν και πετούσαμε
στον ξέφρενο τον πλου, με τη στεριά ζερβά μας.
40 Όλα τα ξένα αστέρια του άλλου πόλου*
φωτίζανε τις νύχτες μας, και ο Πολικός* μας τόσο
χαμηλός
που άγγιζε τη γραμμή της θάλασσας. Πέντε φορές
θέριεψε κι άλλες τόσες εσβήστη της Σελήνης
το φέγγος, από τη στιγμή που ξεθαρρέψαμε

την πλώρη... κατά που βγαίνει ο ήλιος: μόλις βγήκαν
από το Γιβραλτάρ έστριψαν αριστερά με κατεύθυνση
προς το νότο.

του άλλου πόλου: δηλ. του νότιου Πόλου,
άγγιζε τη γραμμή της θάλασσας: είχαν φτάσει δηλαδή
στον Ισημερινό και ο Πολικός αστέρας του Βορρά (το
άστρο της Μικρής Άρκτου) βρισκόταν ακριβώς στον
ορίζοντα.

2. Πολλά σημαίνει, κι είναι τόλμημα εξίσου ριψοκίνδυνο με το τόλμημα του Οδυσσέα, το ότι ο Δάντης, κάτοχος και θαυμαστής των επών του Ομήρου, εν τούτοις αποφάσισε ν' αγνοήσει τον μύθο και να τον αλλοιώσει σε τρόπο που ο Οδυσσέας ποτέ του δεν ξαναγύρισε στην Ιθάκη, έπνιξε όλα τα συναισθήματα του, ξέχασε όλα τα χρέη του, Λαέρτη, Πηνελόπη, Τηλέμαχο, Πατρίδα, βασίλειο, φλεγόμενος μόνο από την ακόρεστη δίψα του της εμπειρίας, αυτής που οδήγησε τον άνθρωπο, από την δημιουργία του, από το μυθικό μήλο, προς τα μεγάλα τα φώτα. Από το σκοτεινό και δεισιδαίμονα τιμωρό, στο Θεό του Φωτός.

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ

3. Ο Όμηρος για τον Οδυσσέα:

και πολιτείες πολλές εγνώρισε, πολλών βουλές
ανθρώπων
κι αρίφνητα τυραννία ετράβηξε στα πέλαγα η καρδιά
του,
για να σωθεί κι αυτός παλεύοντας και πίσω
τους συντρόφους να φέρει...

(Οδύσσεια, α, στ. 3-6, μτφρ. Ν. Καζαντζάκη -Ι. Κακριδή)

4. Εκεί όπου ο Όμηρος απεφάσισε να σταματήσει και έθεσε τελείαν, είναι δύσκολον και επικίνδυνον πράγμα να θελήση άλλος να εξακολουθήση την φράσιν. Αλλ' είναι εις τα δύσκολα και εις τα επικίνδυνα έργα όπου επιτυγχάνουσιν οι μεγάλοι τεχνίται· πιστεύω ότι... ο αναγνώστης θα συμφωνήσει ότι του Δάντου η φαντασία διέπλασεν εικόνα ουχί αναξίαν του «sourano poeta» [δηλ. του μεγαλύτερου ποιητή].

Κ. Π. Καβάφης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Αφού μελετήσετε προσεκτικά το απόσπασμα και τα σχόλια να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις: α) ποιες διαφορές παρουσιάζει ο ομηρικός Οδυσσέας από το δαντικό; β) ποια κοινά γνωρίσματα έχουν;
2. Η ηρωική μορφή του Οδυσσέα του Δάντη δεν έχει τίποτε το σχετικό με τον τύπο του μεσαιωνικού ανθρώπου. Θυμίζει περισσότερο τον άνθρωπο που θα εμφανιστεί στην Αναγέννηση: ποια είναι τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου αυτού; (Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με χωρία του κειμένου).
3. Το απόσπασμα που διαβάσατε είναι καθαρή διήγηση ή μίμηση; Γιατί; (Προτού απαντήσετε να διαβάσετε την εισαγωγή τη σχετική με τους αφηγηματικούς τρόπους, Β΄ τεύχος).

Eugene Delacroix (Ντελαπουά) (1798-1863),
Ο Δάντης και ο Βιργίλιος στην Κόλαση (1822),
Μουσείο Λούβρου, Παρίσι

Δάντης Αλιγκερι (1265-1361)

Ο μεγαλύτερος Ιταλός ποιητής. Γεννήθηκε στη Φλωρεντία, όπου και διαδραμάτισε πολιτικό ρόλο αναλαμβάνοντας διάφορες διπλωματικές αποστολές. Επειδή όμως ανήκε στην πολιτική μερίδα των Λευκών (Γκιμπελίνων), εξορίστηκε από τους Μαύρους (Γουέλφους) το 1302. Έζησε λίγο διάστημα εξόριστος στη Βερόνα, ύστερα πήγε στη Ραβένα, όπου και πέθανε. Από τη νεανική του ακόμη ηλικία έγραψε ερωτικά σονέτα και τραγούδια, για να εκφράσει το πλατωνικό και σχεδόν μυστικιστικό του πάθος για τη Βεατρίκη, την κόρη του Folco Portinari. Για τη Βεατρίκη θα γράψει το έργο Νέα Ζωή. Έγινε γνωστός για τη μεγάλη ποιητική του σύνθεση Θεία Κωμωδία. Το ποίημα χωρίζεται σε τρία μέρη, την Κόλαση, το Καθαρτήριο και τον Παράδεισο, και το έγραψε στην ιταλική γλώσσα. Είναι ένα ποιητικό όραμα της μεταθανάτιας ζωής. Ο ποιητής με οδηγό το Βιργίλιο στην αρχή και μετά τη Βεατρίκη επισκέπτεται διαδοχικά τους τρεις χώρους. Η σύνθεση αυτή, όπου συνδυάζονται όλες οι γνώσεις του Μεσαίωνα με την τολμηρή ποιητική φαντασία, κατατάσσεται στα μνημειακά έργα της Παγκόσμιας Λογοτεχνίας. Πρώτος χάραξε το δρόμο, που θα οδηγούσε δυο αιώνες αργότερα στην Αναγέννηση.

Ο τάφος του Δάντη
στη Ραβένα

Σονέτο

Στα ποιήματα του ο Πετράρχης εξυμνεί την αγαπημένη του Λάουρα, όταν ζούσε και μετά το θάνατο της, περιγράφοντας με άγνωστη ως τότε λεπτότητα την αγάπη του γι' αυτήν. Για τον ποιητή η Λάουρα δεν είναι ένα φιλοσοφικό σύμβολο, όπως η Βεατρίκη για το Δάντη στη Θεία Κωμωδία. Ούτε θυμίζει την απρόσιτη δέσποινα της ιπποτικής λυρικής ποίησης. Είναι μια γυναίκα γήινη, για την οποία αισθάνεται μια εντελώς ανθρώπινη αγάπη. Αυτήν ακριβώς εκφράζει και το σονέτο που παραθέτουμε.

Τάχα σε ποιο ουρανό βρήκεν η Φύση
το αχνάρι, για να πλάσει τη θωριά της,
με ιδανική χάρη την ομορφιά της
την αιθέρια στη γη να παραστήσει;

ωωω

Ποια Νύμφη στις πηγές ή Θεά στη Χτίση
είχε τα ολόξανθα πυκνά μαλλιά της;
και ποια καρδιά τόσες, σαν την καρδιά της,
μυστικές αρετές μπορεί να κλείσει;

ωωω

Κάλλος θεϊκό στη γη μάταια ζητάει
όποιος το βλέμμα εκείνο δε γνωρίζει
με ποια χάρη σεμνή γλυκοκοιτάζει...

ωωω

Ο Έρωτας πώς γιατρεύει, πώς κεντρίζει,
δε νιώθει όποιος δεν είδε πώς στενάζει
και πώς μιλεί και πώς χαμογελάει

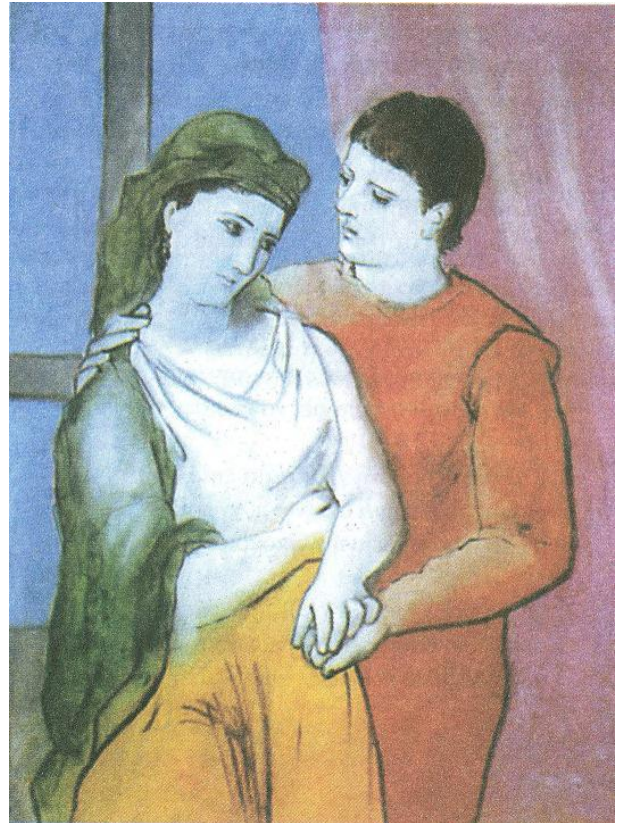
(μτφρ. Μ. ΣΙΓΟΥΡΟΣ)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Με ποιους τρόπους εξυμνεί ο ποιητής την ομορφιά της αγαπημένης του σε όλη τη διαδρομή του ποιήματος;
2. Ποια είναι για τον ποιητή τα αποτελέσματα του Έρωτα και πού οφείλονται;
3. Όπως είναι γνωστό, η Αναγέννηση χαρακτηρίζεται από μια στροφή προς την αρχαιότητα. Να βρείτε μερικά στοιχεία μέσα στο ποίημα, που δείχνουν τη στροφή αυτή.

Pablo Picasso (1881-1973),
Οι εραστές (1923) Ιδιωτική
Συλλογή

Φραγκίσκος Πετράρχης (1304-1374)

Μεγάλος Ιταλός ποιητής, από τους μεγάλους ανθρωπιστές της Αναγέννησης. Γεννήθηκε στο Αρέτσο της Τοσκάνης, αλλά έζησε σε διάφορα μέρη (Πίζα, Αβινιόν, Μονπελιέ – όπου τον έστειλε ο πατέρας του να σπουδάσει Νομικά). Δεν τέλειωσε όμως τις σπουδές του, γιατί από νωρίς τον προσέλκυσε η λογοτεχνία. Στη Ρώμη γνωρίστηκε με το Βοκκάκιο, με τον οποίο συνδέθηκε με βαθιά φιλία. Στη Φλωρεντία του προσφέρθηκε η έδρα της ρητορικής, αλλά δε δέχτηκε. Συνέχισε τα ταξίδια του στην Πάδουα (1362) και στη Βενετία (1363). Έγραψε πολλά έργα στη λατινική και την ιταλική γλώσσα. Η φήμη του οφείλεται κυρίως στο ποιητικό του έργο Λυρική Συλλογή ή Ρίμες, ποιήματα γραμμένα ιταλικά και εμπνευσμένα από τον ερωτά του για τη Λάουρα.

Πορτρέτο της Λάουρα από χειρόγραφο του 15ου αιώνα (Φλωρεντία)

Ο Δον Κιχώτης (Κεφ. 21ο)

Στο 21ο κεφάλαιο, εκτός από το επεισόδιο για την απόκτηση τον κράνους του Μαμπρίνου, θα παρακολουθήσουμε και μια πολύ ενδιαφέρουσα συνομιλία ανάμεσα στο Δον Κιχώτη και τον ιπποκόμο του. Με μεγάλη επιδεξιότητα ο Θερβάντες κατορθώνει να ασκήσει οξύτατη κριτική και να γελοιοποιήσει, μαζί με τον ήρωα του, και τα κάθε λογής ιπποτικά μυθιστορήματα που είχαν ως θέμα τους πλανόδιους ιππότες.

Εκείνη τη στιγμή άρχισε να ψιχαλίζει, κι ο Σάντσος είπε να πα να μπούνε στη νεροτριβή*. Όμως ο Δον Κιχώτης την είχε παρμένη σε τέτοια αντιπάθεια για το άσκημο παιχνίδι που του 'χε παίξει, που δεν θέλησε με κανέναν τρόπο να μπει εκεί μέσα· κι έτσι λοιπόν, έστρεψαν δεξιά

νεροτριβή: πρωτόγονη συσκευή κατεργασίας χοντρών υφασμάτων, που γίνεται με την τριβή του τρεχούμενου νερού. Εδώ ο Σάντσος αναφέρεται σε επεισόδιο του προηγούμενου κεφαλαίου: Ο Δον Κιχώτης κι ο Σάντσος είχαν ακούσει έναν περίεργο κρότο. Ο Δον Κιχώτης, τότε, ξεκινάει με το Ρεσινάντε του, για ν' αντιμετωπίσει τον κίνδυνο. Αυτό όμως που αντίκρισαν δεν ταίριαζε στη φαντασιοπληξία του: «έξι κόπανα μιας νεροτριβής, που με τ' αδιάκοπα χτυπήματα τους έκαναν όλο εκείνο το κακό». Μπροστά σ' αυτό το θέαμα κι ύστερα από τη φόρα που είχε πάρει ο Δον Κιχώτης νιώθει ντροπή κι ο Σάντσος ξεσπάει σε τρανταχτά γέλια.

και τράβηξαν έναν άλλο δρόμο, σαν και κείνον που είχαν παρμένο την περασμένη μέρα.

Λίγο παραπέρα, ο Δον Κιχώτης παρατήρησε απ' αγνάντια έναν καβαλάρη που είχε στο κεφάλι ένα πράμα που λαμποκοπούσε σαν να 'ταν από χρυσάφι· και μόλις τον είδε, γύρισε στο Σάντσο και του είπε:

– Μου φαίνεται, Σάντσο, πως δεν υπάρχει παροιμία που δεν είναι αληθινή· γιατί όλες τους είναι γνωμικά βγαλμένα από την πείρα, τη μητέρα που γέννησε όλες τις επιστήμες – και προπάντων εκείνη η παροιμία που λέει: «όπου μια πόρτα κλείσει, άλλη πόρτα θ' ανοίξει». Σου το λέω αυτό, γιατί αν χτες βράδυ η τύχη μάς έκλεισε την πόρτα για την περιπέτεια που γυρεύαμε*, και μας έπαιξε κείνο το παιχνίδι με τους κόπανους της νεροτριβής, τώρα μας ανοίγει τετράπλατη μια άλλη πόρτα για μια καλύτερη και πιο σίγουρη περιπέτεια, που, αν δεν βρω τρόπο να την περάσω, το λάθος πια θα 'ναι δικό μου, και δε θα μπορώ να το ρίξω μήτε στο που δεν έχω δει ποτέ μου νεροτριβή, μήτε στις νύχτας τη σκοτεινιά. Αυτό σ' το λέω, γιατί, αν δε γελιέμαι, κάποιος έρχεται προς τα δω, που φορεί στο κεφάλι του το κράνος του Μαμπρίνου*, που γι' αυτό έχω κάνει τον όρκο που ξέρεις.

– Πρόσεξε το καλά, αφεντικό μου, αυτό που λες, κι ακόμα περισσότερο αυτό που πα να κάνεις, είπε ο Σάντσος· γιατί δεν έχω όρεξη να 'χουμε πάλε τίποτα

που γυρεύαμε: εννοεί το παραπάνω περιστατικό.
του Μαμπρίνου: μαγικό κράνος που απέκτησε ο Ρενάλδος του Μονταλβάν, αφού σκότωσε το Μαμπρίνο, βασιλιά της Μαυριτανίας. Αυτός που το φορούσε ήταν άτρωτος.

κόπανους που στο τέλος να μας ξετινάξουν πια ολότελα το μυαλό.

– Που να πάρει ο διάολος, να πάρει, αποκρίθηκε ο Δον Κιχώτης· τι έχει να κάνει το κράνος με τους κόπανους;

– Δεν το ξέρω, αποκρίθηκε ο Σάντσος· όμως μα την πίστη μου, αν μπορούσα να σου μιλήσω*, όπως συνηθούσα πρώτα, μπορεί να 'λεγα στην ευγενία σου κάμποσα λόγια, που να 'βλεπες πως πάλι γελιέσαι μ' αυτό που λες.

– Πώς γίνεται να γελιέμαι μ' αυτό που σου λέω, βρε σκυλί άπιστο και δειλό; είπε ο Δον Κιχώτης. Πες μου: δεν τον βλέπεις εκείνον τον ιππότη που έρχεται προς τα εδώ απάνω σ' ένα σταχτί άλογο μ' άσπρες βούλες, και που φορεί στο κεφάλι του ένα μαλαματένιο κράνος;

– Κείνο που βλέπω και καταλαβαίνω, αποκρίθηκε ο Σάντσος, δεν είναι παρά ένας άνθρωπος απάνω σ' ένα γκρίζο γαϊδούρι σαν και το δικό μου, που έχει απάνω στο κεφάλι του κατιτί που γυαλίζει.

– Λοιπόν αυτό είναι το κράνος του Μαμπρίνου, είπε ο Δον Κιχώτης. Τραβήξου σε μια μεριά κι άφησε με μονάχον μαζί του· και θα δεις πως, δίχως να πω μήτε μια λέξη, για να μη χάνουμε καιρό, θα βγάλω πέρα τούτη την περιπέτεια και θ' απομείνει δικό μου το κράνος που τόσο το επιθύμησα.

– Εγώ θα κοιτάξω, σίγουρα, να τραβηχτώ, αποκρίθηκε ο Σάντσος· μα ο Θεός να βάλει το χέρι του, το ματαλέω, να μην είναι πάλε τίποτα κόπανοι.

Αν μπορούσα να σου μιλήσω: ο Σάντσος φοβάται να του πει την δική αλήθεια, γιατί ο Δον Κιχώτης του είχε απαγορεύσει να μιλάει.

– Σου το 'πα και πριν, φίλε μου, να μη μου τους αναφέρεις, μήτε να μου τους θυμήσεις άλλη φορά πια τους κόπανους· γιατί τ' ορκίζομαι... δε λέω περισσότερο, παρά πως θα σου κοπανίσω την ψυχή.

Ο Σάντσος σώπασε, γιατί φοβήθηκε πως ο αφεντικός του μπορούσε και να 'κάνε κείνο που ορκίστηκε με τόση φόρα.

Ωστόσο, απ' όλη αυτήν την ιστορία με το κράνος και το άλογο και τον καβαλάρη που έβλεπε ο Δον Κιχώτης, η μόνη αλήθεια ήταν η ακόλουθη: Σε κείνα τα μέρη κοντά βρισκόντουσαν δυο χωριά· το ένα ήτανε τόσο μικρό, που δεν είχε μήτε φαρμακείο, μήτε κουρέα· και το άλλο που βρισκότανε σιμά στο πρώτο κι είχε κι από τα δυο. Γι' αυτό ο κουρέας του μεγαλύτερου χωριού υπηρετούσε και το μικρότερο, όπου αυτή την ημέρα ένας άρρωστος είχε ανάγκη να του πάρουν αίμα, και κάποιος άλλος να ξουριστεί. Είχε πάρει λοιπόν το μπρούτζινο λεγένι του ξυρίσματος και τραβούσε προς τα εκεί για τη δουλειά του. Το 'φέρει όμως η τύχη να τον πιάσει, καθώς πήγαινε, η βροχή στο δρόμο· κι αυτός, για να μην του χαλάσει το καπέλο του, που ήταν, καθώς φαίνεται καινούριο, κάθισε στο κεφάλι του, από πάνω, το λεγένι, που καθώς ήταν τριμμένο και καθαρισμένο, λαμποκοπούσε από μισή λεύγα μακριά. Ερχότανε καβάλα σ' ένα σταχτί γαίδαρο, όπως είχε πει ο Σάντσος, κι αυτός είναι ο λόγος που ο Δον Κιχώτης φαντάστηκε πως έβλεπε άλογο σταχτί με άσπρες βούλες, και ιππότη και μαλαματένιο κράνος. Γιατί όλα όσα έβλεπε, τα συμμόρφωνε στη στιγμή με τις ιπποτικές του παλαβωμάρες και κασοπλανόδιες φαντασίες* του.

κασοπλανόδιες φαντασίες: οι φαντασίες του που ήταν επηρεασμένες από τις περιπέτειες των πλανόδιων ιπποτών.

Σαν είδε λοιπόν πως ο δυστυχισμένος εκείνος ιππότης είχε ζυγώσει αρκετά, αυτός δίχως να 'ρθει σε κουβέντες μαζί του, κι ανοίγοντας όλο το τρέξιμο του Ροσινάντε, όρμησε καταπάνω του με τη λόγχη μπροστά και με σκοπό να τον περάσει με δαύτην πέρα και πέρα. Όταν όμως κόντευε να τότε φτάσει, δίχως να κρατήσει καθόλου την ορμή του, του είπε:

– Υπερασπίσου τον εαυτό σου, άθλιο πλάσμα, ή παράδωσέ μου με τη θέλησή σου εκείνο που είναι δικαιωματικά δικό μου.

Ο κουρέας που δίχως να το περιμένει, μήτε να το φανταστεί καν, είδε ξάφνου να 'ρχεται καταπάνω του εκείνο το στοιχίο, δε βρήκε άλλον τρόπο για να φυλαχτεί από την κονταριά, παρά ν' αφηστεί και να πέσει από το γαίδαρό του· και μόλις άγγιξε στο χώμα, σηκώθηκε αμέσως, πιο σβέλτος κι από ζαρκάδι, και βάλθηκε να τρέχει μες στον κάμπο με τέτοια γρηγοράδα, που δε θα μπορούσε να τότε φτάσει μηδέ ο άνεμος. Το λεγένι το παράτησε καταγής, κι ο Δον Κιχώτης έμεινε μ' αυτό ευχαριστημένος, κι είπε πως ο άπιστος είχε κάνει πολύ γνωστικά, και πως είχε ακολουθήσει το παράδειγμα του καστοριού, που, όταν το στενοχωρήσουν πολύ οι κυνηγοί, δαγκώνει και κόβει με τα ίδια του τα δόντια εκείνο που από φυσικό του ένστιχτο καταλαβαίνει πως είναι η αφορμή που το κυνηγούνε. Τότε πρόσταξε το Σάντσο να πάρει από χάμω το κράνος, ο οποίος παίρνοντας το στα χέρια, είπε:

– Θε μου, τι όμορφο λεγένι! και σίγουρα θα τ' αξίζει τα οχτώ γρόσια στα γεμάτα.

Και το έδωσε στον αφεντικό του, ο οποίος αμέσως το φόρεσε, σαν καπέλο, κι άρχισε να το γυρίζει απ' όλες τις μεριές, γυρεύοντας να το εφαρμόσει στο κεφάλι του κι επειδή δεν μπορούσε να το καταφέρει, είπε:

– Δεν υπάρχει αμφιβολία, πως ο άπιστος εκείνος, που απάνω στα μέτρα του χαλκεύτηκε για πρώτη φορά τούτη η περίφημη περικεφαλαία, πρέπει να 'χε πάρα πολύ μεγάλο κεφάλι – και το χειρότερο ακόμη είναι που της λείπει το μισό!

Όταν τον άκουσε ο Σάντσο να λέει περικεφαλαία τη λεκάνη του ξουρίσματος, δεν μπόρεσε να κρατήσει τα γέλια· όμως αμέσως αναλογίστηκε την οργή του αφεντικού του, και το 'κόψε στη μέση.

– Γιατί γελάς, Σάντσο; είπε ο Δον Κιχώτης.

– Γελάω, αποκρίθηκε κείνος, γιατί συλλογιέμαι το μεγάλο κεφάλι που πρέπει να 'χε κείνος ο άπιστος που φορούσε αυτό το κράνος, ώστε να μοιάζει ίδιο σαν το λεγένι του μπαρμπέρη.

– Ξέρεις τι φαντάζομαι, Σάντσο; – πως τούτο το πολύτιμο πράμα, τούτο το μαγεμένο κράνος, πρέπει να είχε καμιά φορά πέσει, Κύριος οίδε με ποιον τρόπο, στα χέρια κανενός που δεν ήταν σε θέση μήτε να καταλάβει μήτε να εκτιμήσει την αξία του, και που βλέποντας το πως ήταν από το πιο καθαρίο χρυσάφι, πήρε κι έλιωσε το μισό κομμάτι, για να το πουλήσει, και με το άλλο μισό έφτιαξε τούτο εδώ που μοιάζει με λεκάνη του ξουρίσματος, καθώς λες και συ. Όμως ας είναι ό,τι θέλει· για μένα που ξέρω τι πράμα είναι, δεν έχει καμιά σημασία η μεταμόρφωση του· γιατί στο πρώτο χωριό, όπου θα βρω κανένα χαλκιά ή σιδερουργό, θα το διορθώσω με τέτοιο τρόπο, που να μπορεί να παραβγεί με κείνο που έφτιαξε και σφυρηλάτησε ο θεός των σιδερουργείων για το θεό των πολέμων. Στο μεταξύ θα το φορώ καθώς είναι κι όπως μπορώ· γιατί πάντα καλύτερο είναι το λίγο από το καθόλου, και μάλιστα που θα 'ναι αρκετό, για να με φυλάξει από τίποτε πετριές:

– Αυτό είναι σωστό, είπε ο Σάντσο, εξόν πια κι αν τις πετούνε με τη σφεντόνα, καθώς τις ρίχνανε σε κείνη

τη μάχη των δυο στρατών, τότε που σου σιγύρισαν τις σαγονιές και σου έσπασαν τον ντενεκέ, όπου είχε βάλει η ευγενία σου εκείνο το τρισευλογημένο το πιοτό που με είχε κάνει να βγάλω τα συκώτια μου*.

– Δε με πολυνοιάζει που το 'χασα, είπε ο Δον Κιχώτης· γιατί το ξέρεις Σάντσο, πως τη συνταγή την έχω στο μυαλό μου.

– Και εγώ την έχω στο μυαλό μου, αποκρίθηκε ο Σάντσος· όμως, αν το φτιάξω είτε το βάλω άλλη φορά στο στόμα μου, αυτή να 'ναι κι η τελευταία μου η ώρα. Μα μήτε κι έχω σκοπό να ξαναβρεθώ σε ανάγκη που να το χρειαστώ· γιατί, από δω κι εμπρός, κάνω τα μάτια μου τέσσερα για να μη λαβωθώ, μήτε να λαβώσω κανέναν. Όσο για να με τινάξουν πάλε μες την κουβέρτα*, δεν μπορώ να πω τίποτα· γιατί αυτά είναι πράματα, που δεν μπορεί να τα μποδίσει κανένας – και σαν έρθουν, δεν έχουμε να κάνουμε τίποτ' άλλο, παρά να μαζέψουμε τους ώμους μας, να κρατήσουμε την ανάσα μας, και, κλείνοντας πια τα μάτια, ν' αφηθούμε και να πηγαίνουμε όπου είναι το θέλημα της τύχης και της κουβέρτας.

Αυτό...συκώτια μου: εννοεί το επεισόδιο που περιγράφεται στο κεφ. 18. Οι δυο στρατοί στην πραγματικότητα ήταν δυο κοπάδια πρόβατα· εναντίον τους όρμησε ο Δον Κιχώτης κι από τις πετριές των βοσκών έπαθε ό,τι αναφέρει ο Σάντσος. Στο ντενεκέ είχε ένα θαυματουργό –κατά το Δον Κιχώτη– φάρμακο, που γιάτρευε κάθε πληγή. Το ήπιε ο Σάντσος και τον έπιασε διάρροια. **για να με τινάξουν πάλε μες την κουβέρτα:** σ' ένα χάνι, όπου είχαν καταλύσει, είχαν βάλει το Σάντσο σε μια κουβέρτα και τον τίναζαν ψηλά. Ψέγει το Δον Κιχώτη, γιατί δεν μπόρεσε να τον γλιτώσει.

- Είσαι κακός χριστιανός, Σάντσο, είπε ακούοντάς τον ο Δον Κιχώτης· γιατί ποτέ σου δε λησμονείς το κακό που σου έχουν κάνει μια φορά. Μάθε λοιπόν πως οι ευγενικές και μεγάλες καρδιές δε δίνουν ποτέ σημασία σε τέτοια παδιάστικα καμώματα. Από ποιο πόδι κουτσάθηκες, ποια παΐδια σου έσπασαν, ποιο κεφάλι σου τσακίστηκε, για να μην μπορείς να λησμονήσεις εκείνο το χωρατό; Γιατί, αν το καλοξετάσεις, δεν ήταν παρά ένα χωρατό κι ένα παιχνίδι για να περάσει η ώρα, που αν δεν το θεωρούσα τέτοιο, ήθελα να ξαναγουρίσω πάλι εκεί πέρα, κι ήθελα να κάνω για εκδίκηση σου περισσότερη καταστροφή από κείνη που έκαναν οι Έλληνες για την αρπαγή της Ελένης: η οποία αν ζούσε σε τούτους τους καιρούς, ή αν ζούσε η Δουλσινέα μου σε κείνους, θα μπορούσε να είναι βέβαιη πως δεν ήθελ' αποχτήσει τόση φήμη για την ομορφιά της, σαν κι αυτήν που 'χει τώρα. Κι απάνω σε τούτα τα λόγια έβγαλε έναν αναστεναγμό, και τον έστειλε να πάει στα σύννεφα. Κι είπε ο Σάντσο:

– Ας το πάρουμε λοιπόν για χωρατά, αφού δεν μπορούμε να πάρουμε την εκδίκηση στ' αλήθεια· όμως εγώ το ξέρω τι λογής χωρατά κι αλήθειες ήτανε κείνα' και ξέρω ακόμα πως δε θα μου φύγουν ποτέ μήτε από τη θύμηση μήτε κι από τις πλάτες μου. Όμως ας τ' αφήσουμε αυτά στην πάντα, και πες μου η ευγενία σου τι θα το κάνουμε τούτο το σταχτί άλογο με τις άσπρες βούλες, που μοιάζει τόσο γκρίζο γαϊδούρι, και που το παράτησε δω κείνος ο Μαρτίνος, που γκρέμισες κάτω η ευγενία σου· γιατί, κατά το δρόμο που πήρε, και καθώς χτυπούσαν τα πόδια του στις πλάτες του, δεν πιστεύω να έχει σκοπό να ξαναγουρίσει ποτέ· και, μα τα γένια μου, το ζώο δε μου φαίνεται καθόλου κακό.

– Δε συνηθίζω ποτέ, είπε ο Δον Κιχώτης, να παίρνω τα πράματα εκείνων που νικώ· κι ούτε το

επιτρέπουν τα έθιμα της ιπποσύνης να παίρνει κανείς από τους νικημένους τ' άλογα τους και να τους αφήνει πεζούς, εξόν πια κι αν τύχαινε να χάσει ο νικητής το δικό του απάνω στη μάχη· γιατί σ' αυτή τη περίπτωση είναι νόμιμο να πάρει κανένας του νικημένου, σα λάφυρο από νόμιμο πόλεμο. Γι' αυτό λοιπόν, Σάντσο, άφησε αυτό το άλογο ή το γαϊδαρο, ή όπως αλλιώς θέλεις να το πεις, γιατί, μόλις θα δει πως φύγαμε από δω ο αφεντικός του, θα γυρίσει να το πάρει.

– Ο Θεός το ξέρει πόσο θα 'θελα να το 'παιρνα μαζί μας, αποκρίθηκε ο Σάντσος, ή να το άλλαζα κάνεμου* με το δικό μου, που δε μου φαίνεται τόσο καλό. Μα την αλήθεια, πολύ ζόρικοι είναι οι νόμοι της ιπποσύνης, αφού δεν επιτρέπουν ν' αλλάξει κανένας μήδ' ένα γαϊδούρι μ' ένα άλλο· και θα 'θελα να ξέρω αν θα μπορούσα ν' αλλάξω ίσως τα σαμάρια.

– Σ' αυτό το τελευταίο δεν είμαι πολύ βέβαιος, αποκρίθηκε ο Δον Κιχώτης· και γι' αυτό, επειδή υπάρχει αμφιβολία, κι ώσπου να έχω καλύτερες πληροφορίες, σου επιτρέπω να το αλλάξεις, αν πράγματι έχεις πολύ μεγάλη ανάγκη.

– Τόσο πολύ μεγάλη, αποκρίθηκε ο Σάντσος, που κι αν ακόμα ήτανε για μένα τον ίδιο, δε θα ήτανε η ανάγκη μου μεγαλύτερη.

Κι αμέσως, χρησιμοποιώντας αυτή την άδεια, έκανε το άλλαγμα των σαμαριών, έτσι που το ζώο του φάνηκε δυο και τρεις φορές καλύτερο από πριν.

Κατόπιν απ' αυτό, κάθισαν και κολάτισαν με ό,τι είχε απομείνει από τα λάφυρα που είχαν παρμένα από

κάνεμου: τουλάχιστο.

τους παπάδες, κι ήπιαν νερό από το ρυάκι της νεροτριβής, όμως δίχως να γυρίσουν το κεφάλι τους να την κοιτάξουν – τέτοιο μίσος της είχανε για το φόβο που τους είχε προξενήσει. Τέλος, αφού πέρασε η κακή διάθεση κι η μελαγχολία, καβάλησαν τα ζώα τους, και δίχως να πάρουν κανένα ορισμένο δρόμο (γιατί το συνηθούσαν πολύ οι πλανόδιοι ιππότες να τραβούν στην τύχη, δίχως ορισμένο σχέδιο), βάλθηκαν να πορεύονται κατά που ήταν η θέληση του Ροσινάντε: ο οποίος τραβούσε από πίσω του τη θέληση του αφεντικού του, καθώς και του γαϊδάρου που τον ακολουθούσε πάντοτε, όπου κι αν τραβούσε, σαν καλός φίλος και πιστός σύντροφος. Έτσι πηγαίνοντας, ξαναβρέθηκαν πάλι στο δημόσιο δρόμο, και τον ακολούθησαν στην τύχη και δίχως κανένα ορισμένο σκοπό. Καθώς λοιπόν τραβούσαν έτσι το δρόμο τους, είπε ο Σάντσος στον αφεντικό του.

– Αφεντικό θα 'θελες να μου δώσεις την άδεια να πω δυο κουβέντες στην ευγενία σου; Γιατί από την ώρα που μου 'δωσες εκείνη τη σκληρή προσταγή για να σωπαίνω, πάνω από τέσσερα πράματα που είχα να σου πω, μείναν και μπαγιάτεψαν μες στο στομάχι μου· και θα 'θελα κατιτί που έχω τώρα στην άκρη της γλώσσας μου, τουλάχιστο, να μην πάει κι αυτό χαμένο.

– Πες το, αποκρίθηκε ο Δον Κιχώτης, και κοίταξε να είσαι σύντομος· γιατί κανένας δεν είναι ευχάριστος, όταν είναι πολυλογάς.

– Ο λόγος μου λοιπόν, αφεντικό, αποκρίθηκε ο Σάντσος, είναι πως έχω κάμποσες μέρες που συλλογίζομαι πόσο λίγα είναι τα κέρδητα που έχει κανείς με το να πηγαίνει γυρεύοντας τέτοιες περιπέτειες, σαν κι αυτές που γυρεύει η ευγενία σου μέσα σε τούτες τις ερημιές και τους απόμακρους δρόμους, όπου, κι αν

ακόμα νικάει κανείς και κερδίζει τις πιο επικίντυνες, δεν είναι κανένας για να τις δει και να τις μάθει, – κι έτσι είναι καταδικασμένες να μείνουν αιώνια άγνωστες, πράγμα που κάνει άδικο και στους σκοπούς της ευγενίας σου και στα κατορθώματα σου. Και γι' αυτό θαρρώ πως θα 'τανε καλύτερα (εξόν αν έχει καμιά καλύτερη ιδέα η ευγενία σου), να πηγαίναμε να προσφέρουμε τις υπηρεσίες μας σε κανέναν αυτοκράτορα ή κανέναν άλλο τρανόν άρχοντα, που να βρίσκεται μπλεγμένος σε πόλεμο, έτσι που να μπορέσεις η ευγενία σου να δείξεις την παλικαριά σου, τη μεγάλη σου δύναμη και τη μεγαλύτερη εξυπνάδα σου. Γιατί, όταν τα δει όλ' αυτά ο μεγάλος άρχοντας που θα υπηρετούμε, θα είναι αναγκασμένος να μας αντιπλερώσει, τον καθέναν κατά τα έργατά του. Και ούτε θα λείπει από κει ο άνθρωπος που θα βάλει στο χαρτί τα κατορθώματα της ευγενίας σου, για να μείνει η μνήμη τους αιώνια. Για τα δικά μου δε λέω τίποτα· γιατί θα είναι αναγκασμένα να μη βγουν έξω από τον κύκλο που είναι ορισμένος για τους ιπποκόμους – αν και θα μπορούσα να πω, πως αν ήτανε συνήθιο στην ιπποσύνη να γράφονται τα κατορθώματα των ιπποκόμων, δεν ήθελε μείνουν και τα δικά μου θαμμένα στη λησμονιά.

– Δεν τα λες άσκημα, Σάντσο, αποκρίθηκε ο Δον Κιχώτης· όμως πριν να φτάσει κανένας ως εκεί, πρέπει πρώτα να γυρίσει τον κόσμο για να δοκιμαστεί, γυρεύοντας περιπέτειες, και ν' αποχτήσει με τα κατορθώματα του τέτοιο όνομα και τέτοια φήμη, ώστε, όταν θα παρουσιαστεί στο παλάτι κανενός μεγάλου μονάρχη, να είναι ήδη γνωστός από τα έργα του· και μόλις τότε δουν τα παιδιά να μπαίνει από την πύλη στην πόλη μέσα, να τον πάρουν αμέσως από πίσω και να τον τριγυρίζουν φωνάζοντας και λέγοντας: «Να, αυτός είναι ο ιππότης του Ήλιου ή του Φιδιού» ή μ' όποιο άλλο σύμβολο να

είναι γνωστός πως έκανε τα μεγάλα του τα κατορθώματα. «Αυτός είναι», θα λένε, «που νίκησε σε πρωτάκουστη μάχη το μέγα γίγα Μπροκαμπρούνο*, το δυνατό· αυτός που λευτέρωσε το μέγα Μαμελούκο* της Περσίας από τα μάγια που τον κρατούσαν μαγεμένο κάπου εννιακόσια χρόνια». Κι έτσι από στόμο σε στόμα θ' απλώνεται η φήμη των κατορθωμάτων του· κι αμέσως, από το θόρυβο που θα κάνουν τα παιδιά κι όλος ο άλλος κόσμος, θα παρουσιαστεί στα παραθύρια του βασιλικού του παλατιού ο βασιλιάς εκείνης της χώρας· και μόλις δει τον ιππότη και τον αναγνωρίσει από την πανοπλία του ή από το έμβλημα της ασπίδας του, δεν μπορεί παρά να πει:

«Εμπρός, όλοι οι ιππότες μου όσοι βρίσκονται στο παλάτι μου, ας βγουν έξω να δεχτούνε το άνθος της ιπποσύνης που έρχεται από πέρα!». Μ' αυτήν την προσταγή του θα βγουν όλοι έξω, και θα κατέβει κι ο ίδιος ίσαμε τα μισά της σκάλας, και θα τον αγκαλιάσει σφιχτά σφιχτά, και θα του δώσει στο πρόσωπο το φιλί της ειρήνης, κι αμέσως θα τον πάρει από το χέρι και θα τον πάει στα διαμερίσματα της βασίλισσας, όπου ο ιππότης θα τη βρει μαζί με την κόρη της την ινφάντα*, που δεν μπορεί παρά να είναι από τις πιο ομορφύτερες και τις πιο τέλειες παρθένες που πολύ δύσκολα μπορεί κανείς να βρει μέσα σ' ένα μεγάλο μέρος της οικουμένης.

Γίγα Μπροκαμπρούνο, μέγα Μαμελούκο: πρόσωπα που έχουν περάσει στα ιπποτικά μυθιστορήματα του καιρού εκείνου.

ινφάντα: λ. ισπανική· τίτλος που δινόταν στα δευτερότοκα παιδιά των βασιλέων της Ισπανίας και Πορτογαλίας (αρσενικό ινφάντης).

Και τότε κείνη θα ρίξει τα μάτια της απάνω στον ιππότη, κι ο ιππότης τα δικά του στα δικά της, κι ο καθένας τους θα φανεί στον άλλον σαν κάτι μάλλον θεϊκό παρά ανθρώπινο· και δίχως κι αυτοί να ξέρουν το πως και γιατί, θα βρεθούν πιασμένοι και τυλιγμένοι μες στ' άλυτα δίχτυα του έρωτα και με μεγάλο πόνο στην καρδιά, επειδή δε θα ξέρουν πώς να πουν και να ομολογήσουν τους καημούς τους και τα αιτήματα τους. Από κει θα τον οδηγήσουν κατόπι, δίχως αμφιβολία, σε καμιά σάλα του παλατιού με πλούσια επίπλωση, όπου αφού του βγάλουν τ' άρματα του, θα του φέρουν να φορέσει έναν πολύτιμο πορφυρό μανδύα· και αν πια ήτανε τόσο όμορφος με την αρματωσιά του, άλλο τόσο και καλύτερος θα είναι με το βασιλικό αυτό φόρεμα. Σαν έρθει το βράδυ, θα δειπνήσει μαζί με το βασιλιά και τη βασίλισσα, καθώς και με τη βασιλόπουλα, που δε θα σηκώσει τα μάτια του μήτε μια στιγμή από πάνω της, κοιτάζοντας την κρυφά από τους άλλους· όπως θα κάνει και κείνη το ίδιο και με την ίδια τέχνη κι εξυπνάδα – γιατί, καθώς είπα και πριν, είναι μια πολύ προσεχτική και σεμνή κόρη. Όταν θα σηκώσουν πια το τραπέζι, θα παρουσιαστεί ξάφνου στην πόρτα της σάλας ένας μικρός κι άσκημος νάνος και από πίσω θ' ακολουθεί, ανάμεσο σε δυο γίγαντες, μια όμορφη αρχόντισσα, που θα 'ρθει να προτείνει κάποια περιπέτεια: αυτήν την περιπέτεια θα την έχει προετοιμάσει κάποιος πολύ αρχαίος μάγος, και κείνος που θα τη βγάλει πέρα νικηφόρος θα είναι ο καλύτερος ιππότης του κόσμου. Αμέσως ο βασιλιάς θα προστάξει όλους τους ιππότες που θα βρίσκονται εκεί να δοκιμάσουν την περιπέτεια· όμως κανένας δε θα μπορέσει να τη βγάλει πέρα, εξόν από τον ξένο ιππότη, το μουσαφίρη, που έτσι θα μεγαλώσει τη δόξα του και θα δώσει μεγάλη χαρά στη βασιλόπουλα, η οποία θα μείνει ευχαριστημένη κι

ικανοποιημένη που έβαλε σε τόσο ψηλό μέρος τους στοχασμούς της και τα όνειρα της. Και το ευτύχημα είναι πως αυτός ο βασιλιάς ή ο πρίγκιπας, ή όποιος άλλος είναι, βρίσκεται σε πόλεμο τρομερό με κάποιον άλλον άρχοντα επίσης δυνατό, όπως αυτός· και ο ιππότης, ο μουσαφίρης (ύστερ' από μερικές μέρες που έκανε στο παλάτι), του ζητάει την άδεια να πάει να τον υπηρετήσει σ' αυτόν τον πόλεμο. Ο βασιλιάς θα του τη δώσει μεταχαράς, κι ο ιππότης θα του φιλήσει με πολλή ευγένεια τα χέρια για τη μεγάλη χάρη που του κάνει. Το ίδιο βράδυ θα πάει ν' αποχαιρετήσει τη δέσποινα του τη βασιλοπούλα μέσα από τα κάγκελα ενός κήπου, που βρίσκεται δίπλα στην κρεβατοκάμαρα της.

Στο ίδιο μέρος έχει ήδη κουβεντιάσει μαζί της πολλές φορές με τη βοήθεια μιας εμπιστευμένης της υπασπίστρας. Εκείνος θ' αναστενάζει, κι αυτή θα λιποθυμήσει· η υπασπίστρα της θα πάει να φέρει νερό, και θα 'χει μεγάλη στεναχώρια βλέποντας πως αρχίζει να ξημερώνει, γιατί δε θα 'θελε να φανερωθούν και να γίνει μια τέτοια ντροπή στην κυρά της. Στο τέλος η βασιλοπούλα θα συνέρθει και θα δώσει τα λευκά της χέρια μες από τα κάγκελα στον ιππότη, ο οποίος θα τα φιλήσει και θα τα ξαναφιλήσει χίλιες φορές, λούζοντας τα με τα δάκρυα του. Κατόπι θα συμφωνήσουν οι δυο τους με ποιον τρόπο θα μηνούνε ο ένας στον άλλον τις καλές τους και τις κακές τους τύχες· και η βασιλοπούλα τον παρακαλεί να κάνει για να γυρίσει όσο μπορεί γρηγορότερα· εκείνος της το υπόσχεται με χίλιους όρκους και ξαναρχίζει να της φιλεί τα χέρια, και την αποχαιρετάει με τόση συγκίνηση, που κοντεύει ν' αφήσει εκεί τη ζωή του. Φεύγει από κει και πηγαίνει στην κάμαρα του, ρίχνεται απάνω στο κρεβάτι του, μα δεν μπορεί να κλείσει μάτι από τον καημό του χωρισμού. Σηκώνεται πρωί πρωί, και πάει ν' αποχαιρετίσει το βασιλιά και τη

βασίλισσα και τη βασιλοπούλα. Όμως σαν αποχαιρέτισε τους δυο, του είπαν για τη βασιλοπούλα πως είναι λιγάκι ανήμπορη και δεν μπορεί να τόνε δεχτεί. Ο ιππότης συλλογιέται πως είναι από τον πόνο εξαιτίας του μισεμού* του· η καρδιά του σπαράζει, και μόλις κατορθώνει να κρατήσει κρυφή τη μεγάλη του θλίψη. Η εμπιστεμένη υπασπίστρα βρίσκεται εκεί και παρατηρεί όλα όσα γίνονται μπροστά της, και πάει και τα λέει όλα στην κυρά της, η οποία την ακούει κλαίοντας, και της λέει πως ένας από τους μεγαλύτερους καημούς της είναι που δεν ξέρει ποιος είναι ο ιππότης της, κι αν κρατάει από βασιλικό σόι ή όχι. Η συντρόφισσα της τήνε βεβαιώνει πως τόση χάρη, ευγενικότητα και παλικάριά, σαν του ιππότη της, δεν μπορεί να υπάρχει παρά σ' ένα πρόσωπο σπουδαίο κι από βασιλικό αίμα. Η θλιμμένη βασιλοπούλα παρηγοριέται μ' αυτά τα λόγια, και βάζει τα δυνατά της να κρύψει τον πόνο της, για να μη δώσει υποψία στους γονιούς της· κι ύστερ' από δυο μέρες παρουσιάζεται πάλι στον κόσμο. Ο ιππότης πια έχει φύγει: πολεμάει με τους εχθρούς του βασιλιά και τους νικάει, παίρνει ένα σωρό πολιτείες, θριαμβεύει σ' ένα σωρό μάχες. Ξαναγουρίζει στο παλάτι, ανταμώνει την αγαπημένη του στη συνηθισμένη τους μεριά, και μένει μαζί της σύμφωνος να τήνε ζητήσει για γυναίκα του από τον πατέρα της γι' αμοιβή των όσων έκανε για δαύτον. Ο βασιλιάς δε θέλει να του τήνε δώσει, γιατί δεν ξέρει ποιος είναι· όμως αυτός και μ' όλ' αυτά, είτε κλέβοντας την, είτε μ' οποιονδήποτε άλλον τρόπο, κατορθώνει να την κάνει, τη βασιλοπούλα, γυναίκα του.

μισεμός: αναχώρηση, ξενιτεμός.

Στο τέλος κι ο βασιλιάς μένει ευχαριστημένος από το γάμο και τον θεωρεί μάλιστα για μεγάλη τύχη· γιατί μαθαίνει και βεβαιώνεται πως ο ιππότης αυτός είναι γιος μεγάλου βασιλιά, δεν ξέρω τώρα σε ποιο βασίλειο – γιατί θαρρώ πως δε βρίσκεται γραμμένο μες στο χάρτη. Ο πατέρας πεθαίνει κατόπι, η βασιλοπούλα κληρονομάει και ο ιππότης γίνεται βασιλιάς όσο που να πεις κύμινο*. Τότε πια είναι η ώρα ν' ανταμείψει και τον ιπποκόμο του κι όλους όσοι τότε βοήθησαν για ν' ανέβει σ' ένα τόσο ψηλό αξίωμα. Τόνη παντρεύει, τον ιπποκόμο του, με μια από τις νεαρές υπασπίστρες της βασιλοπούλας – δίχως αμφιβολία με την εμπιστεμένη στους έρωτες της, που είναι θυγατέρα ενός από τους μεγαλύτερους άρχοντες του τόπου.

– Αυτό μ' αρέσει... έκανε ο Σάντσος· και το περιμένω δίχως άλλο, γιατί όλα, όπως τα είπες, θα γίνουν στην ευγενία σου, με τ' όνομα του «Ιππότη της ελεεινής μορφής*» που έχεις παρμένο...

(μτφρ. Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ)

όσο που να πεις κύμινο: πολύ γρήγορα.
ιππότης ελεεινής μορφής: έτσι αποκάλεσε ο Σάντσος το Δον Κιχώτη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. «Γιατί όλες... επιστήμες». Να συζητήσετε την άποψη πως η πείρα είναι μητέρα που γέννησε όλες τις επιστήμες.
2. Να προσέξετε πώς αντιδρά ο Δον Κιχώτης στην εμφάνιση του κουρέα και πώς ο Σάντσος. Πώς δημιουργείται το κωμικό στοιχείο από την όλη εξέταση του επεισοδίου; (Να λάβετε υπόψη σας α) πώς βλέπει την πραγματικότητα ο Δον Κιχώτης και πώς ο Σάντσος, β) υπάρχει αντιστοιχία ανάμεσα στην επιθετική ορμητικότητα του Δον Κιχώτη και στην πραγματικότητα, γ) πώς τοποθετεί τα πράγματα ο ίδιος ο συγγραφέας στο χωρίο «Ωστόσο – φαντασίες της».
3. Να δικαιολογήσετε την άποψη που αναγράφεται στο εισαγωγικό σημείωμα: «Με μεγάλη... ιππότες».
4. Πώς αντιδρά ο Σάντσος στις φαντασιοκοπίες του Δον Κιχώτη; Παρατηρείτε καμιά μεταβολή; Αν ναι, πώς τη δικαιολογείτε.
5. Ποιος ο ρόλος του αφηγητή;

Pablo Picasso
(1881-1973),
Δον Κιχώτης (σχέδιο)

Μιχαήλ Θερβάντες (1547-1616)

Για τη ζωή του λίγα είναι γνωστά με βεβαιότητα· ολόκληρο το όνομα του είναι Μιχαήλ ντε Θερβάντες Σααβέδρα. Γεννήθηκε στο Αλκαλά ντε Ενάρες και καταγόταν από αριστοκρατική, αλλά φτωχή οικογένεια. Πέρασε ζωή βασανισμένη, γεμάτη από περιπέτειες κι ανεκπλήρωτες φιλοδοξίες, που επέδρασαν στη διαμόρφωση του πνεύματος και της τέχνης του. Για τις νεανικές του σπουδές δεν έχουμε ακριβείς πληροφορίες. Είναι πάντως βέβαιο πως για αρκετό διάστημα είχε δάσκαλό του στη φιλολογία και τα ανθρωπιστικά μαθήματα τον κληρικό λόγιο Χουάν Λόπεθ ντε Όγιος, που διακρινόταν για τη βαθιά του μόρφωση και την ανθρωπιστική του παιδεία. Παρόλη όμως την αβεβαιότητα που υπάρχει σχετικά με τις σπουδές του, φαίνεται πως η μόρφωσή του ήταν ποικίλη. Γνώριζε αρκετά την αρχαία και νέα ποίηση, ιδίως την ισπανική και ιταλική φιλολογία.

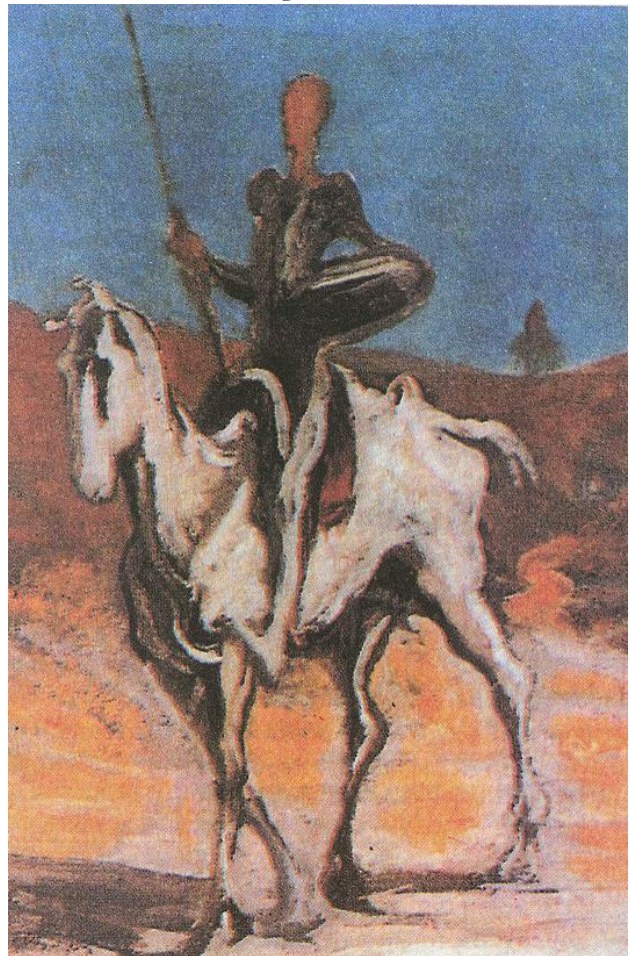

Σε γενικές γραμμές, η ζωή του συνοψίζεται στα εξής: Το 1570 κατατάχτηκε ως στρατιώτης στον ισπανικό στρατό της Ιταλίας και μ' αυτή την ιδιότητα πήρε μέρος στη γνωστή από την ιστορία ως Ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571). Πολέμησε γενναία και δέχτηκε τρεις μπάλες από αρκεβούζιο, δυο στο στήθος και μια στο αριστερό χέρι, που αχρηστεύτηκε. Ως το 1574 εξακολουθεί να υπηρετεί ως στρατιώτης στην Ιταλία. Κατά την επιστροφή του στην Ισπανία πιάστηκε από αλγερινούς πειρατές κι απελευθερώθηκε το 1580 με λύτρα που έστειλαν οι γονείς του. Για την υπόλοιπη ζωή του λίγα πράγματα μας είναι γνωστά. Παντρεύτηκε το 1584, εγκατέλειψε το στρατιωτικό στάδιο κι άρχισε ν' ασχολείται με τη λογοτεχνία, ασκώντας διάφορα

επαγγέλματα.

Ο 16ος και 17ος αιώνας, κατά τους οποίους έζησε ο Θερβάντες, αποτελούν τη μεγάλη εποχή των γραμμών της Ισπανίας. Γι' αυτό η περίοδος αυτή ονομάστηκε «χρυσός αιώνας». Από την προηγούμενη περίοδο, που αποτελεί τον ισπανικό μεσαίωνα (12ος-15ος αι.), μεγάλη επίδραση άσκησε το μυθιστόρημα Αμάδης ο Γαλάτης του Ροντρίγκουεθ ντε Μποντάλβο. Η επιτυχία του σ' όλη την Ευρώπη ήταν τεράστια κι έγινε το πρότυπο των ιπποτικών μυθιστορημάτων. Από τους συγγραφείς του χρυσού αιώνα σπουδαιότερος είναι ο Θερβάντες και ο Λόπε ντε Βέγκα (1562-1635). Ο Λόπε ντε Βέγκα είναι θεατρικός συγγραφέας κι έγραψε κωμωδίες που αντλούν τα θέματα τους από τη μυθολογία, τη βίβλο και την ιστορία. Αν και λείπει από τις κωμωδίες του η εμβάθυνση στους χαρακτήρες των ηρώων, εντούτοις διακρίνονται για το λυρισμό, το φυσιολατρικό αίσθημα και τη δράση. Ο Θερβάντες μπορεί να θεωρηθεί ο δημιουργός του σύγχρονου μυθιστορήματος. Με το μυθιστόρημα του ο Δον Κιχώτης της Μάντσας έδωσε μια εικόνα των ηθών της Ισπανίας του χρυσού αιώνα και διακωμώδησε τις υπερβολές του ιπποτικού μυθιστορήματος.

Homoré Daumier (Ντωμιέ) (1808-1879), Δον Κιχώτης 1865-70) Νέα Πινακοθήκη, Μόναχο

Περί φιλίας [απόσπασμα]

Τα Δοκίμια (Essais) του Μονταίν (Montaigne) καλύπτουν τρία βιβλία που είναι χωρισμένα σε πολλά κεφάλαια. Σ' αυτά ο συγγραφέας εξετάζει με στοχαστικό και συζητητικό τρόπο και με πολλές αναφορές σε αρχαία ελληνικά και λατινικά κείμενα διάφορα θέματα που έχουν κυρίως πρακτικό και ηθικό χαρακτήρα, που αφορούν δηλαδή τον άνθρωπο στην καθημερινή κοινωνική ζωή του. Ένα τέτοιο θέμα είναι και η φιλία. Ο Μονταίν γνώρισε την αληθινή φιλία στο πρόσωπο ενός συναδέλφου του, του La Boétie, που πέθανε πρόωρα. Στο νόημα και στο χαρακτήρα της αληθινής φιλίας αναφέρεται το απόσπασμα που ακολουθεί.

Καθώς όλα, πραγματικά, είναι κοινά μεταξύ τους, επιθυμίες, στοχασμοί, γνώμες, αγαθά, γυναίκες, παιδιά, τιμή και ζωή και καθώς το συνταίριασμά τους δεν είναι παρά μια ψυχή σε δυο σώματα, σύμφωνα με το σωστότατο ορισμό του Αριστοτέλη, δεν μπορούν μήτε να δανείσουν, μήτε να δώσουν τίποτε ο ένας στον άλλο. Να γιατί οι νομοθέτες, για να λαμπρύνουν το γάμο [δίνοντας του] μια κάποια φανταστική ομοιότητα με το θείο αυτό δεσμό, απαγορεύουν τις δωρεές ανάμεσα στο σύζυγο και στη γυναίκα, θέλοντας έτσι να δείξουν ότι το κάθε τι πρέπει ν' ανήκει και στον ένα και στον άλλον, και ότι δεν έχουν τίποτε να χωρίσουν και να μοιράσουν ανάμεσα τους. Αν, στη φιλία για την οποία μιλώ, ο ένας μπορούσε να δώσει στον άλλον, αυτός που θα υποχρέωνε το σύντροφο του θα ήταν εκείνος που θα

δεχόταν την ευεργεσία. Γιατί ζητώντας και ο ένας και ο άλλος, περισσότερο από κάθε τι, να κάνουν καλό ο ένας στον άλλον, εκείνος που δίνει την αφορμή και την ευκαιρία είναι ο γενναιόδωρος, αφού προσφέρει την ευχαρίστηση αυτή στο φίλο του, να του κάνει αυτό που περισσότερο επιθυμεί. Όταν ο φιλόσοφος Διογένης είχε ανάγκη από χρήματα, έλεγε ότι τα ζητούσε πίσω από τους φίλους του, όχι ότι τα ζητούσε. Και για να δείξω πώς πραγματικά αυτό γίνεται, θα διηγηθώ ένα παράξενο αρχαίο περιστατικό.

Ο Ευδαμίδας ο Κορίνθιος είχε δυο φίλους: Τον Χαρίξeno από τη Σικυώνα και τον Αρεταίο. Νιώθοντας ότι θα πέθαινε, καθώς ήταν φτωχός και οι δυο φίλοι του πλούσιοι, έκανε έτσι δα τη διαθήκη του: «Κληροδοτώ στον Αρεταίο να θρέφει τη μητέρα μου και να τη συντηρεί στα γερατειά της· στον Χαρίξeno, να παντρέψει την κόρη μου και να της δώσει το μεγαλύτερο χτήμα που θα μπορέσει· και, στην περίπτωση που ο ένας από τους δυο πεθάνει, βάζω στη θέση του εκείνον που θα επιζήσει». Εκείνοι που πρώτοι είδαν αυτή τη διαθήκη, γέλασαν· οι κληρονόμοι του όμως, όταν ειδοποιήθηκαν, τη δέχτηκαν με μεγάλη ευχαρίστηση. Και καθώς ο ένας απ' τους δυο, ο Χαρίξenos, πέθανε υστέρα από πέντε μέρες, και τη θέση του πήρε ο Αρεταίος, έθρεψε με μεγάλη φροντίδα τη μητέρα του Ευδαμίδα, και, από τα πέντε τάλαντα που είχε στο βίος του, τα δύομισι τα 'δωσε για να παντρέψει μια δική του μοναχοκόρη, και δύομισι για να παντρέψει την κόρη του Ευδαμίδα, κι έκανε και των δυο την ίδια μέρα τους γάμους.

Το παράδειγμα αυτό είναι μεστότατο· κάτι μόνο θα μπορούσε κανείς να πει, κι αυτό είναι οι πολλοί φίλοι. Γιατί η τέλεια τούτη φιλία για την οποία μιλώ είναι αδιαίρετη: καθένας [από τους δυο φίλους] δίνεται τόσο ολάκερος στο φίλο του, που δεν του μένει τίποτε να

μοιράσει αλλού· εξεναντίας λυπάται που δεν είναι διπλός, τριπλός ή τετράδιπλος, και που δεν έχει πολλές ψυχές και πολλές θελήσεις για να τις δώσει όλες σ' αυτόν. Τις συνηθισμένες φιλίες μπορεί κανένας να τις μοιράσει: μπορείς σ' αυτόν εδώ ν' αγαπάς την ομορφιά, σ' αυτόν τον άλλο την κοινωνικότητά του, στον άλλο τη γενναιοδωρία, σ' εκείνον εκεί το πατρικό φίλτρο, στον άλλον εκείνον το αδελφικό αίσθημα και ούτω καθεξής· τούτη όμως η φιλία, που κατέχει την ψυχή και την κυβερνά μ' απόλυτη εξουσία, είναι αδύνατο να είναι διπλή. Αν δυο την ίδια στιγμή ζητούσαν να βοηθηθούν, σε ποιον θα τρέχατε; Αν ζητούσαν από σας αντίθετες υπηρεσίες, πώς θα βολεύατε το πράμα; Αν ο ένας σας σύσταινε να κρατήσετε μυστικό ένα πράμα που στον άλλον θα 'τανε χρήσιμο να το μάθει, τι θα κάνατε; Η μοναδική και κύρια φιλία ξηλώνει κάθε άλλη υποχρέωση. Το μυστικό που ορκίστηκα να μην το φανερώσω σε κανέναν, μπορώ χωρίς να πατήσω τον όρκο μου να το πω σ' εκείνον που δεν είναι άλλος, είμαι εγώ. Είναι ένα αρκετά μεγάλο θαύμα το να γίνει κανένας διπλός· και δε γνωρίζουν τη μεγαλοσύνη του όσοι μιλούνε για τριπλασίασμα. Τίποτε δεν είναι υπέρτατο, που έχει το όμοιό του. Και όποιος θα υποθέσει ότι από τους δυο αγαπών τον ένα όσο και τον άλλο, και ότι οι δυο αυτοί αγαπούν ο ένας τον άλλο και μ' αγαπούνε όσο τους αγαπώ, πολλαπλασιάζει σε αδελφάτο το πράμα το πιο ένα και ενωμένο, και που ακόμα και ένα μονάχο δείγμα του είναι το πιο σπάνιο πράμα στον κόσμο.

Η ουσία της ιστορίας αυτής ταιριάζει μ' αυτό που έλεγα: γιατί ο Ευδαμίδας κάνει χάρη και χατίρι στους φίλους του που τους μεταχειρίζεται για την ανάγκη του. Τους αφήνει κληρονόμους αυτής της δικής του γενναιοδωρίας, που έγκειται στο ότι τους δίνει τα μέσα να του φανούν χρήσιμοι. Και, δίχως άλλο, η δύναμη της φιλίας

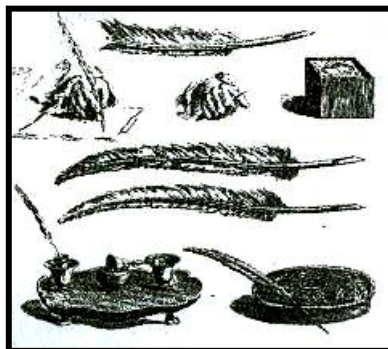
δείχνεται πολύ περισσότερο σ' αυτό που έκαμε αυτός παρά σ' αυτό που έκαμε ο Αρεταίος. Κοντολογίς, είναι πράγματα ακατανόητα για όποιον δεν τα δοκίμασε και που με κάνουν εξαιρετικά να τιμώ την απάντηση του νέου εκείνου στρατιώτη στον Κύρο, όταν τον ρώτησε για πόσα θα 'θελε να δώσει ένα άλογο με το οποίο πριν από λίγο είχε κερδίσει στις ιπποδρομίες, και αν θα 'θελε να το ανταλλάξει με ένα βασίλειο: «βέβαια όχι, βασιλιά· πρόθυμα όμως θα το 'δυνα για ν' αποκτήσω ένα φίλο, αν έβρισκα άνθρωπο άξιο για τέτοιο δεσμό».

(μτφρ. ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Πώς ορίζει τη φιλία ο Αριστοτέλης και τι φανερώνει αυτός ο ορισμός;
2. Σε ποια βάση τοποθετεί ο συγγραφέας την αληθινή φιλία και ποιο είναι το κύριο γνώρισμά της;
3. Ποια διαφορά υπάρχει ανάμεσα στις συνηθισμένες φιλίες και στην αληθινή;
4. Γιατί πιστεύει ο συγγραφέας ότι δε γίνεται τριπλή φιλία; Ποια επιχειρήματα παρουσιάζει; Συμφωνείτε με την άποψή του;
5. Να εκθέσετε γραπτά τις απόψεις σας για τη φιλία.

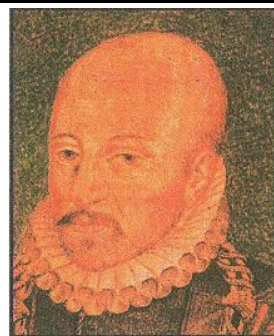

Μονταίν (1533-1592)

Ο Γάλλος Μιχαήλ Εκέμ ντε Μονταίν ήταν γιος ευγενών. Έλαβε σπουδαία μόρφωση και για ένα διάστημα ασχολήθηκε με την πολιτική. Κατόπι αφοσιώθηκε στη μελέτη και στο στοχασμό και από το 1572 αρχίζει να γράφει τα Δοκίμιά του (Essais), που πρωτοεκδόθηκαν σε δυο βιβλία το 1580. Μοιρασμένος και πάλι αργότερα ανάμεσα στις δημόσιες υποθέσεις και στις μελέτες του ο Μονταίν κατόρθωσε να προσθέσει ένα ακόμη βιβλίο με δοκίμια στην έκδοση του 1588. Η φιλοσοφική σκέψη του, που απορρέει από το στωικισμό* και το σκεπτικισμό*, εκπέμπει ένα υψηλό ουμανιστικό ήθος, στρέφεται εναντίον κάθε δογματισμού και φανατισμού και έχει πρακτικό και ηθικό χαρακτήρα: Θέλει να βοηθήσει τον άνθρωπο να γνωρίσει τον εαυτό του και να ζήσει ευτυχισμένος. Ο Μονταίν θεωρείται από τους πιο μεγάλους πεζογράφους και στοχαστές.

Antonello de Messine,
Ο Μαθητής των Ανθρωπιστών
(Βιέννη)

Στωικισμός: Αρχαία ελληνική φιλοσοφική θεωρία που διδάσκει την απάθεια και την ψυχική αταραξία.

Σκεπτικισμός: Αρχαία ελληνική φιλοσοφική θεωρία που διδάσκει ότι το ανθρώπινο πνεύμα δεν μπορεί να συλλάβει με βεβαιότητα καμιά αλήθεια. Γι' αυτό επιμένει στην αμφιβολία, τη δυσπιστία και την κριτική.

Ο αρχοντοχωριάτης

Σ' αυτό το έργο που γράφτηκε το 1670, ο Μολιέρος διακωμωδεί ένα νεόπλουτο αστό, τον κύριο Γιορδάνη, που θέλει να παραστήσει τον αριστοκράτη. Και όσο βέβαια ο κύριος Γιορδάνης περιορίζεται στο να φοράει αρχοντικά ρούχα, να χορεύει μενουέτο και να παίρνει μαθήματα ξιφασκίας ή φιλοσοφίας, η μανία του είναι ακίνδυνη και αφορά μόνο τον ίδιο. Η μανία του αρχίζει να γίνεται επικίνδυνη από τη στιγμή που θέλει να ρυθμίζει σύμφωνα με αυτή και τη ζωή των μελών της οικογένειάς του. Έτσι, ο κύριος Γιορδάνης εννοεί να κάνει την κόρη του μαρκησία. Στη συνέχεια θα παρακολουθήσουμε μια ενδιαφέρουσα σκηνή της κωμωδίας που έχει για θέμα μια πρόταση γάμου. Στη σκηνή παίρνουν μέρος ο κύριος Γιορδάνης, η γυναίκα του, η υπηρέτριά τους η Νικολέτα και ο Κλεόντης, ο υποψήφιος γαμπρός με τον υπηρέτη του Κοβιέλο.

ΙΒ΄ ΣΚΗΝΗ

Ο κύριος ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ, η κυρία ΓΙΟΡΔΑΝΗ, ΚΛΕΟΝΤΗΣ,
ΛΟΥΚΙΛΗ, ΚΟΒΙΕΛΟΣ, ΝΙΚΟΛΕΤΑ

ΚΛΕΟΝΤΗΣ: Δε θέλησα, κύριε, να βάλω άλλον για να σας κάμει μια πρόταση, που από καιρό τη μελετώ. Με ενδιαφέρει τόσο, που προτίμησα να την υποβάλω μόνος μου· δίχως λοιπόν περιστροφές, σας λέω πως να με αξιώσετε να γίνω γαμπρός σας είν' εξαιρετική τιμή, που σας παρακαλώ να μου την κάμετε.

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Πριν σας δώσω απάντηση, κύριε, σας παρακαλώ να μου πείτε, αν είσαστε αριστοκράτης.

ΚΛΕΟΝΤΗΣ: Οι περισσότεροι, κύριε, δεν κομπιάζουν και πολύ μπροστά σε τέτοια ερώτηση. Απαντούν ορθά κοφτά δίχως δυσκολία. Τον τίτλο μ' ελαφριά καρδιά τον παίρνουν, κι η συνήθεια σάμπως να επιτρέπει σήμερα την κατάχρηση αυτή. Εγώ, δε σας το κρύβω, στο κεφάλαιο τούτο είμαι κάπως πιο λεπτολόγος: βρίσκω πως η παραμικρότερη απάτη ντροπιάζει έναν καθώς πρέπει άνθρωπο και πως είναι λίγο αναντρία να κρύβουμε ό,τι θέλησε ο Θεός να γεννηθούμε, να στολιζόμαστε στα μάτια του κόσμου με κλεμμένους τίτλους και να γυρεύουμε να περάσουμε για ό,τι δεν είμαστε. Οι πρόγονοί μου βέβαια, πήραν έντιμ' αξιώματα. Στο στρατό μου δόθηκε η τιμή να υπηρετήσω έξι χρόνια, κι έχω, όσο να 'ναι, τον τρόπο μου, ώστε να κρατώ την καλούτσικη κάπως κοινωνική θέση. Μα, με όλ' αυτά, δε θέλω καθόλου να πάρω έναν τίτλο, που άλλοι, σαν και μένα, δικαιωματικά θα τον ζητούσαν, και σας λέω καθαρά πως δεν είμαι αριστοκράτης.

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Το χέρι σας, παλικάρι μου: η κόρη μου δεν κάνει για σας.

ΚΛΕΟΝΤΗΣ: Ορίστε;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Αριστοκράτης δεν είσαστε, την κόρη μου δεν την παίρνετε.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Τ' είναι τούτα πάλι με τους αριστοκράτες σου; μπας κι είμαστε μεις εδώ με το βασιλιά γενιά;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Σώπα, γυναίκα: βλέπω για πού το 'βαλες.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Κρατάμε απ' αλλού εμείς οι δυο, κι όχι από καλούς νοικοκυραίους;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Για ιδές εκεί την τσούχτρα!

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Κι ο πατέρας σου έμπορος δεν ήταν σαν και τον δικό μου;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Στα κομμάτια τούτ' η γυναίκα! πάντα της θα το πει. Ανίσως ήταν έμπορος ο πατέρας σου, κακό

δικό του· για τον δικό μου όμως μόνο οι ανίδεοι λεν τέτοιο πράμα. Εγώ ένα σου λέω μονάχα, πως θέλω να κάμω γαμπρό αριστοκράτη.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Της κόρης σου της πρέπει ένας άντρας της σειράς της, και καλύτερα γι' αυτήν ένα τίμιο παλικάρι, πλούσιο και καλοφτιαγμένο, παρά κανέναν αριστοκράτη, ξεβράκωτο κι ασκημομούρη.

ΝΙΚΟΛΕΤΑ: Πολύ σωστά. Δε βλέπετε το αρχοντόπουλο του χωριού μας, το μεγαλύτερο αμπλαούμπλα και μπουνταλά που έχουν δει τα μάτια μου.

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ στη Νικολέτα: Σώπα εσύ, γλωσσού. Όλο και ξεπετιέσαι κει που μιλούν οι άλλοι. Πλούτη έχω περίσσια για την κόρη μου, τιμές μόνο θέλω κι έχω σκοπό να την κάμω μαρκησία.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Μαρκησία;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Μάλιστα, μαρκησία.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Ωχ! Κύρι' ελέησον!

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Είναι αποφασισμένα πράματα.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Είναι πράματα, όπου δε θα στρέξω εγώ. Με τον μεγαλύτερό σου ποτέ συμπεθεριό μην κάνεις. Δε θέλω της κόρης μου να της χτυπά ο γαμπρός για τους γονιούς της και να ντρέπονται τα παιδιά της να με φωνάζουν γιαγιά. Αν ερχόταν κάποτε στο σπίτι μου με την αρχοντική της καρότσα κι αστοχούσε να χαιρετίσει κανέναν στη γειτονιά, θα βγαίναν την ίδια ώρα να πουν ένα σωρός αηδίες. «Βλέπετε, θα 'λέγαν, αυτήν την κυρά μαρκησία, που μας κάνει την καμπόση; είναι η κόρη του κυρ Γιορδάνη, που πετούσε η καρδούλα της, σαν ήταν μικρή, να παίζει μαζί μας τις κουμπάρες. Δεν ήταν πάντα της τόσο ψηλομύτα σαν τώρα, και οι δυο παππούδες της είχαν εμπορικό εκεί κοντά στην πόρτα του Αι-Νοκέντιου. Μάζεψαν βίος και βίος για τα παιδιά τους, και ποιος ξέρει αν το ακριβοπληρώνουν την ώρ' αυτή

στον άλλο κόσμο· με την τιμιότητα δεν γίνεται κανείς τόσο πλούσιος». Δε θέλω εγώ τέτοια κουτσομπολιά, μόνη θέλω, για την κόρη μου, κοντολογίς, έναν άνθρωπο που θα μου το χρωστά και χάρη και που θα μπορώ να του λέω: «Κάτσε, γαμπρέ μου, να φας μαζί μου απόψε».

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Ορίστε κει στενοκεφαλιές, να μένεις, θέλοντας σου, παρακατιανός πάντα. Φτάνουν πια οι αντιλογίες σου: ο κόσμος να χαλάσει, η κόρη μου θα γίνει μαρκησία· κι αν με παραφουσκώσεις, θα την κάμω και δούκισσα.

(μτφρ. Γιώργος Πολίτης)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1.** Η σκηνή αποτελείται από δυο κύρια μέρη που το καθένα περιέχει μια αντίθεση. Να περιγράψετε τις αντιθέσεις αυτές.
- 2.** Να χαρακτηρίσετε τον Κλεόντη από τα λόγια του.
- 3.** Με ποια επιχειρήματα η κ. Γιορδάνη προσπαθεί να λογικέψει τον άντρα της;
- 4.** Ποιο αποτέλεσμα έχουν τα λόγια της στον κ. Γιορδάνη;
- 5.** Τι φανερώνει η παρέμβαση της υπηρέτριας και τι αποτέλεσμα προκαλεί;
- 6.** Γιατί ο Μολιέρος ονομάζει τον κ. Γιορδάνη «αρχοντοχωριάτη»;
- 7.** Να εκθέσετε γραπτά τις παρατηρήσεις σας σχετικά με την αντίθεση των χαρακτήρων του κ. Γιορδάνη και της γυναίκας του.

Μολιέρος (1622-1673)

Ο Μολιέρος γεννήθηκε στο Παρίσι και το πραγματικό του όνομα ήταν Ιωάννης Βαπτιστής Ποκελέν. Έλαβε σπουδαία μόρφωση, γιατί ο πατέρας του, που ήταν πλούσιος και είχε σχέσεις με το παλάτι, τον προόριζε για θαλαμηπόλο του βασιλιά.

Αντί γι' αυτό όμως ο Μολιέρος έφτιαξε ένα θίασο από ηθοποιούς που τον ονόμασε Λαμπρό Θέατρο και από το 1645 ως το 1658 γύριζε στις γαλλικές επαρχίες δίνοντας παραστάσεις με έργα δικά του και άλλων συγχρόνων του. Από το 1659 και ως το θάνατο του Μολιέρου (1673) το θέατρο είναι εγκατεστημένο στο Παρίσι και παρουσιάζει πάνω από είκοσι έργα του. Τα πιο γνωστά είναι: Σχολείο Γυναικών, Δον Ζουάν, Μισάνθρωπος, Φιλάργυρος, Ταρτούφος, Αρχοντοχωριάτης, Ο Κατά Φαντασίαν Ασθενής. Τα έργα του καθρεφτίζουν την κοινωνία της εποχής του και διακωμωδούν διάφορα πάθη: ζήλεια, φιλαργυρία, υποκρισία, εγωισμό κτλ. Η κωμωδία του Μολιέρου αποβλέπει στη βελτίωση των ηθών.

Σκηνή από θεατρική παράσταση του Αρχοντοχωριάτη (λιθογραφία)

Βασιλιάς Ληρ

Στην Αγγλία γύρω στα 1600 (ελισαβετιανή εποχή) εκτός από τα άλλα είδη του λόγου ακμάζει ιδιαίτερα το θέατρο. Το 1599 ιδρύεται στο Λονδίνο το περίφημο θέατρο «Globe» (Σφαίρα). Στο θίασο του συμμετέχει ο μεγαλύτερος δραματικός ποιητής της Αγγλίας Ουίλλιαμ Σαίξπηρ. Τα δράματα τον Σαίξπηρ (τραγωδίες – κωμωδίες – ονειροδράματα) είναι έμμετρα (ποιητικό θέατρο), συχνά όμως παρεμβάλλονται σ' αυτά και πεζά μέρη. Ο Βασιλιάς Ληρ, που παρουσιάζουμε πιο κάτω, συγκαταλέγεται στα σπουδαιότερα έργα τον Σαίξπηρ. Η τραγωδία αυτή, παρά τη δυστυχία που καθρεφτίζει, είναι γεμάτη από αγάπη για τον άνθρωπο.

Περίληψη τον έργον: Ο Ληρ, βασιλιάς της Βρετανίας, πριν μοιράσει το βασίλειο του στις τρεις θυγατέρες τον, τη Γονερίλη, τη Ρεγάνη και την Κορδέλια, ζητάει από την καθεμιά να του δηλώσει το μέγεθος της αγάπης της (α' απόσπασμα). Παρά τις συμβουλές τον δούκα τον Κεντ, αποκληρώνει την Κορδέλια κι εξορίζει το δούκα. Την αποκληρωμένη κόρη παντρεύεται ο βασιλιάς της Φραγκιάς.

Ο Ληρ φιλοξενείται με τη σειρά κάθε μήνα από τις δυο μεγαλύτερες κόρες. Μολονότι έχει παραδώσει την εξουσία, εξακολουθεί να συμπεριφέρεται με αυταρχισμό. Ο δούκας του Κεντ, μεταμφιεσμένος, μπαίνει στην υπηρεσία του και τον συμπαραστέκεται στους εξευτελισμούς που υφίσταται. Τελικά οι δυο κόρες διώχνουν τον πατέρα τους Ληρ, που ακολουθούμενος από τον πιστό του δούκα, μεταμφιεσμένο πάντα, και

από το γελωτοποιό του περιπλανιέται μέσα σε μια άγρια νύχτα με καταιγίδα και καταφεύγει σ' ένα καλύβι ξεστομίζοντας βαριές κατάρες.

Από κει οι πιστοί του τον φυγαδεύουν στο Ντόβερ, απέναντι από τις γαλλικές ακτές. Στο μεταξύ ο δούκας της Κορνουάλης, σύζυγος της Ρεγάνης, σκοτώνεται σε μια συμπλοκή, ενώ ο βασιλιάς της Φραγκιάς αποβιβάζεται με στρατό στο Ντόβερ. Η Κορδέλια ειδοποιείται κι έρχεται να συναντήσει τον πατέρα της που βρίσκεται πια στα πρόθυρα της τρέλας. Η συνάντηση γίνεται στο φράγκικο στρατόπεδο (β' απόσπασμα). Ακολουθεί σύγκρουση των φράγκικων και αγγλικών στρατευμάτων και νικούν οι Άγγλοι. Ο Ληρ και η Κορδέλια συλλαμβάνονται και φρουρούνται. Ανάμεσα στις δυο βασίλισσες αδελφές, τη Γονερίλη και τη Ρεγάνη, ξεσπάει διχόνοια. Η Γονερίλη δηλητηριάζει τη Ρεγάνη και η ίδια αυτοκτονεί. Η Κορδέλια δολοφονείται και ο Ληρ ξεψυχάει κρατώντας στην αγκαλιά του το σώμα της.

Τα πρόσωπα που εμφανίζονται

ΛΗΡ, βασιλιάς της Βρετανίας. δούκας της Κορνουάλης, σύζυγος της Ρεγάνης.

δούκας της Αλμπάνης, σύζυγος της Γονερίλης.

δούκας του Κεντ.

ΓΟΝΕΡΙΛΗ
ΡΕΓΑΝΗ
ΚΟΡΔΕΛΙΑ

θυγατέρες του ΛΗΡ

ΓΙΑΤΡΟΣ
ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ (στην υπηρεσία της Κορδέλιας)

Β' απόσπασμα

ΠΡΑΞΗ Α', ΣΚΗΝΗ Ι

Αίθουσα επίσημη στο παλάτι του βασιλιά Ληρ. Σάλπισμα. Μπαίνει ο Βασιλιάς με τους ακολούθους του και τα υπόλοιπα πρόσωπα που αναφέρονται πιο πάνω.

ΛΗΡ

Ωστόσο ας φανερώσουμε τον πιο κρυφό σκοπό μας.
Δώσε μου εδώ το χάρτη. Μάθετε πως μοίρασα
στα τρία το κράτος μου κι απόφαση έχω στέρια
να ρίξω κάθε κόπο κι έγνοια από τα γέρα μου,
κι αφού αναθέσω σ' άλλες δύναμες πιο νέες, 5
ξαλαφρωμένος, να συρθώ στον τάφο. Για μου
Κορνουάλη εσύ, και συ το ίδιο αγαπητέ
για μου Αλμπάνη, έχω σταθερή σήμερα θέληση
ν' ανακοινώσω, πως την κάθε μια απ' τις κόρες μου
προικοδοτώ κι έτσι μαλώματα στο μέλλον 10
να τα προλάβω από τα τώρα. Τ' αρχοντόπουλα
Βουργούνδιας και Φραγκιάς, μεγάλοι αντίπαλοι
για την αγάπη της μικρότερης μας κόρης,
που παρατράβηξε η ερωτική τους πολιορκία
μες στην αυλή μου, τώρα απάντηση προσμένουν. 15
Πέστε μου, κόρες μου,
τώρα που βγάζω και τα δυο της βασιλείας φορέματα,
όρεξη για κατάχτησες κι έγνοιες της εξουσίας,
να ιδώ από σας ποια μ' αγαπάει πιο πολύ,
ώστε η περίσσια μου ευλογία ν' απλωθεί 20
εκεί που η φύση το απαιτεί με την αξία της.
Γονερίλη μου πρωτόγεννη, μίλησε πρώτη.

ΓΟΝΕΡΙΛΗ

Κύρη, το πόσο σ' αγαπώ δεν πιάνεται με λόγια.
Σ' έχω ακριβότερο απ' το φως μου, απ' τον αέρα
κι από τη λευτεριά· πολύ πιο πάνω απ' όλα 25
που ξετιμιώνονται, όσο πολύτιμα είτε σπάνια·
όχι πιο λίγο απ' τη ζωή, ζωή με χάρες,
μ' υγεία, με κάλλη, με τιμή· όσο παιδί
ποτέ του αγάπησε ή πατέρας αγαπήθη·
τόσο που πιάνεται η πνοή κι η γλώσσα μου
κομπιάζει· 30
πάνω από κάθε τέτοια αγάπη σ' αγαπώ.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ (Μόνη της).

Και η Κορδέλια; Ν' αγαπάει και να σωπαίνει.

ΛΗΡ

Σ' όλες αυτές τις χώρες, από δω ως εδώ,
με τα πολλά ισκιερά τους δάση και τους κάμπους,
με τα τρεχούμενα νερά και τ' απλωτά λιβάδια, 35
σε κάνω αφέντρα· εσένανε και του Αλμπάνη
και της γενιάς σας να 'ναι αυτά παντοτινά.
Τι λέει η δεύτερη μας κόρη, η πολυαγάπητη
Ρεγάνη μου, η γυναίκα του Κορνουάλη; Μίλησε.

ΡΕΓΑΝΗ

Είμαι απ' το ίδιο με την αδερφή μου μέταλλο 40
κι έχω τιμή μου την αξία της. Μεσ στην πιστή καρδιά
μου

βρίσκω κι ονόμασε την ίδια την αγάπη
που νιώθω πράγματι κι εγώ. Μόν' είπε λίγα·
γιατί εγώ το βεβαιώνω πως εχτρεύομαι
κάθε άλλη απ' όλες τις χαρές που κλει 45
το πιο πολύτιμο αισθητήριο κέντρο,
και λέω πως είναι μοναχή χαρά για μένα
του λατρευτού τρανού προσώπου σου η αγάπη.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ (Μόνη της).

Φτωχιά Κορδέλια! Όμως όχι, αφού είμαι βέβαιη,
η αγάπη μου είναι πλουσιότερη απ' τη γλώσσα
μου.

50

ΛΗΡ

Σε σένα και στους κληρονόμους σου για πάντα
ν' ανήκει τούτο το πλούσιο τρίτο μερτικό
από τ' ωραίο βασίλειο μου. Δεν ξεπέφτει
σ' έχταση, αξία κι ομορφιά απ' αυτό που εδόθη
στη Γονερίλη. – Τώρα, εσύ χαρά μου,
στερνή μου, μα όχι στερημένη, που αγωνίζονται
για την προτίμηση της τρυφερής σου αγάπης
τα κρασιά της Φραγκιάς, το γάλα της Βουργουνδίας,
τι θα μπορέσεις να μας πεις, για να κερδίσεις
μερίδα πιο παχιά απ' τις αδερφάδες σου;
Μίλησε.

55

60

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Τίποτα, αφέντη μου.

ΛΗΡ

Τίποτα!

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Τίποτα.

ΛΗΡ

Δε θα 'βγει τίποτα απ' το τίποτα. Μίλα ξανά.

65

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Εγώ, η καημένη, δεν μπορώ να φέρω
στο στόμα την καρδιά μου. Αφέντη μου, σ' αγαπώ
κατά το χρέος μου, όχι πιο πολύ ή πιο λίγο.

ΛΗΡ

Πώς, πώς Κορδέλια; Λίγο διόρθωσε τα λόγια σου,
αλλιώς μπορεί την τύχη σου να βλάψεις.

70

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Καλέ μου κύρη, εσύ με γέννησες, μ' ανάθρεψες,
μ' αγάπησες. Εγώ, καθώς αρμόζει πάλι,
σου ξεπληρώνω αυτές τις καλοσύνες
μ' υπακοή, μ' αγάπη, με περίσσιο σέβας.

Τι παντρεύτηκαν οι αδερφάδες μου, αφού λένε 75
πως όλη κι όλη η αγάπη τους είναι σε σένα;

Αν τύχει κάποτε κι εγώ να παντρευτώ,
εκείνος που το χέρι μου στο χέρι του θα πάρει
μαζί θα πάρει τη μισή μου αγάπη 80
και τη μισή στοργή μου και φροντίδα·

σίγουρα δε θα παντρευτώ ποτέ,
αν είναι, σαν τις αδερφάδες μου,
να 'ναι η αγάπη μου όλη κι όλη στον πατέρα μου.

ΛΗΡ

Είναι η καρδιά σου σύμφωνη μ' αυτά;

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Μάλιστα, αφέντη μου καλέ. 85

ΛΗΡ

Πώς, τόσο νέα και τόσο αναίσθητη;

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Αφέντη, νέα κι αληθινή.

ΛΗΡ

Καλά· λοιπόν, για προίκα πάρε την αλήθεια σου.
Γιατί, μα τ' άγιο αχτινοβόλημα του ηλιού,
μα τα μυστήρια της Εκάτης*, μα τη νύχτα, 90
μα τις ουράνιες δύναμες, απ' όπου βγαίνει

Εκάτη: θεότητα της νύχτας και των τριόδων,
προστάτισσα των μαγισσών.

κι η αρχή της ύπαρξής μας και το τέλος, τώρα
όλη απαρνιέμαι τη στοργή την πατρική,
συγγένεια και δεσμούς— από αίμα, και στο εξής
ξένη είσαι στην καρδιά μου και στο νου για πάντα. 95

Ο βάρβαρος ο Σκύθης ή κι αυτός που κάνει
τροφή του τα παιδιά του, να περιδρομιάσει
την πείνα του, θα βρει στην αγκαλιά μου τόση
φιλία, σπλαχνιά και συνδρομή, όση και συ
η άλλοτε κόρη μου. 100

KENT

Καλέ μου Ρήγα –

ΛΗΡ

Ήσυχα, Κεντ!

Μη μπεις ανάμεσα στον δράκο και στη λύσσα του.

Η χαϊδεμένη μου ήτανε

και λόγιαζα ν' απτακουμπήσω τα στερνά μου

στην τρυφερή της λάτρα. – Φεύγα, και μπροστά μου

να μη φανείς! - Έτσι να βρω ησυχία στον τάφο μου,

την πατρική καρδιά μου τώρα της την παίρνω! 105

Καλέστε μου το Φράγκο. – Ποιος σαλεύει;

Καλέστε το Βουργούνδη. Κορνουάλη κι Αλμπάνη,

μαζί μ' αυτές τις προίκες των δυο θυγατέρων μου

και τούτη εδώ την τρίτη να χωνέψετε· κι αυτήν

η ξιπασιά* της, που τη λέει ισάδα,ας την

παντρέψει, 110

Σας ντύνω και τους δυο σας με τη δύναμή μου,

με την ανώτατη εξουσία και μ' όλες τις τιμές

που συντροφεύουν το μεγάλο αξίωμα.

Εγώ, με μιαν εκατοντάδα παλικάρια,

που θα κρατήσω με συντήρησή σας, 115

ξιπασιά: υπεροψία.

θα ζω κοντά σας, μια στον έναν, μια στον άλλον,
με τη σειρά μήνα με μήνα συναλλάζοντας.
Τ' όνομα μόνο θα 'χω πια και τις τιμές τις άλλες,
που αρμόζουν σ' έναν βασιλιά· κυβέρνηση, έσοδα 120
και η εξουσία η άλλη, αγαπητά παιδιά μου,
δικά σας· και γι' απόδειξη, μοιράστε μεταξύ σας
ετούτη την κορόνα.

(Τους δίνει το στέμμα).

KENT

Αφέντη, βασιλιά μου Ληρ, που πάντα μου σε τίμησα
βασιλικά και σαν πατέρα μου σ' αγάπησα· 125
που σ' ακολούθησα σαν αρχηγό μου
και σαν προστάτη μου άγιο σε μελέτησα
στις προσευχές μου—

ΛΗΡ

Το τόξο σημαδεύει τεντωμένο,
φυλάξου απ' τη σαΐτα. 130

KENT

Ρίχτ' τη καλύτερα να περονιάσει την καρδιά μου.
Ας φέρνεται άσκημα ο Κεντ, αφού δεν είναι ο Ληρ καλά.
Τι πας να κάμεις γέρο; Μη θαρρείς το χρέος
πως θα δειλιάσει να μιλήσει, όταν η δύναμη
σκύβει στην κολακεία; 135

Χρωστάει να 'ναι λευτερόστομη η τιμή,
όταν ξεπέφτει στη μωρία το μεγαλείο.
Άλλαξε απόφαση και σκέψου πιο καλύτερα,
την τρομερή βιασύνη σου να συγκρατήσεις.
Με τη ζωή μου σου εγγυώμαι για τη γνώμη μου. 140
Δε σ' αγαπάει λιγότερο η μικρή σου η κόρη
κι ούτ' είναι κούφιοι απόκαρδιά όσοι η λαλιά τους
η σιγανή δεν κουδουνίζει κούφια λόγια.

ΛΗΡ

Αν θες τη ζωή σου, Κεντ, μη βγάλεις λέξη πια.

KENT

Την είχα πάντα τη ζωή μου σαν ατού* 145
να πέφτει ενάντια στους εχτρούς σου κι ούτε τρέμω
να μην τη χάσω, όταν το θέλει η σωτηρία σου.

ΛΗΡ

Χάσου απ' τα μάτια μου!

KENT

Καλύτερα άνοιξε τα, Ληρ, κι άσε να μείνω πάντα 150
τ' ασπράδι του ματιού σου το πιστό.

ΛΗΡ

Τώρα, μα τον Απόλλωνα –

KENT

Τώρα, μα τον Απόλλωνα, καλείς του κάκου
τους θεούς σου.

ΛΗΡ

Άπιστε δούλε! (Πιάνοντας το σπαθί του).

ΑΛΜΠ ΚΟΡΝ

Μη, καλέ μου αφέντη.

KENT

Κάμε το! 155
Δώσ' στο γιατρό σου θάνατο και με την πληρωμή σου
αυτή

ατού: όρος του χαρτοπαίγνιου· εδώ: εγγύηση σ' έναν
αγώνα· κατά τα μεσαιωνικά ιπποτικά ήθη οι αντίπαλοι
έβαζαν κάτω ένα αντικείμενο τους (π.χ. το γάντι τους)
ως εγγύηση ότι θ' αγωνιστούν για το δίκιο τους.

γιάτρεψε το άθλιο πάθος σου. Πάρ' τη δωρεά σου πίσω,
αλλιώς, όσο φωνή θα βγάζω απ' το λαρύγγι μου,
θα σου το λέω: έκαμες άσκημα!

ΛΗΡ

Άκουσε, προδότη,
στο χρέος σου να μ' ακούς σου λέω, άκουσέ με! 160

Επειδή βάλθης να με κάμεις να πατήσω
το λόγο μου, που ως τώρα εγώ δεν το 'καμα ποτέ,
και τόλμησες πεισματικά να μπεις ανάμεσα
στην προσταγή μου και στη δύναμή μου,
που δεν τ' ανέχεται ούτε το αίμα μου, ούτε
η θέση μου, 165

την εξουσία μου ξαναπαίρνω, να κι η πληρωμή σου:
σου δίνω πέντε μέρες να ετοιμάσεις ό,τι
χρηαζούμενα για τα δεινά του βίου· την έχτη
γύρνα τη μισητή σου ράχη στο βασίλειο μου.
Σε δέκα μέρες, αν βρεθεί ακόμη μες στο κράτος

Μου 170

το ξεγραμμένο σου κορμί, θάνατο θα 'χεις στη στιγμή.
Πήγαινε! Μα το Δία, αυτό δε θα τ' ανακαλέσω.

KENT

Να 'σαι καλά· αφού θέλεις τέτοιος να φανείς,
η λευτεριά είν' αλλού κι εδώ 'ναι η εξορία.—

(Στην ΚΟΡΔΕΛΙΑ).

Κόρη, ας σε πάρουν οι θεοί στην ακριβή τους
Φύλαξη 175

που σκέφτης φρόνιμα και μίλησες σωστά!

(Στη ΡΕΓΑΝΗ και ΓΟΝΕΡΙΛΗ).

Κι άμποτε τα δικά σας λόγια τα μεγάλα
να τα παινέσουν τα έργα σας

κι ωραίους καρπούς να βγάλει η τόση αγάπη σας.—
Και τώρα ο Κεντ, αρχόντοι, αφήνει σ' όλους γεια, 180
σε τόπους νέους να στρώσει παλιά περπατησιά.
(Βγαίνει).

ΠΡΑΞΗ Δ΄, ΣΚΗΝΗ 7

Μια σκηνή στο φράγκικο στρατόπεδο. Ο Ληρ κοιμάται
σ' ένα κρεβάτι. Απαλή μουσική παίζει. Γιατρός, αξιωμα-
τικός και υπηρεσία.

(Μπαίνουν η ΚΟΡΔΕΛΙΑ κι ο ΚΕΝΤ).

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Ω συ, καλέ μου Κεντ, πόσο και πόσα θα 'πρεπε
να ζήσω και να κάμω, για να ξεπληρώσω
την καλοσύνη σου; Η ζωή μου θα 'ναι λίγη
και κάθε μέτρο χάνω.

ΚΕΝΤ

Της είναι η γνώρα πληρωμή και με το παραπάνω. 5
Όλα που ανάφερα είν' η αλήθεια κι η πιο σκέτη·
δεν πρόσθεσα, δεν έκοψα, όπως τα 'πα.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Βάλε καλύτερα φορέματα*, τι αυτά 10
θυμίζουν τις κακές εκείνες ώρες· βγάλ' τα,
παρακαλώ.

ΚΕΝΤ

Όχι, ακριβή κυρά μου, επέτρεψε· από τώρα 15
αν γνωριστώ, θα μου χαλάσει όλα τα σχέδια.
Για χάρη σ' το ζητώ, να μη μου δείξεις γνώρα
προτού ο καιρός κι εγώ μαζί το εγκρίνουμε.

φορέματα: ο δούκας του Κεντ είναι ακόμα
μεταμφιεσμένος.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Τότε, καλέ μου, ας γίνει κι έτσι.—
Πώς είναι ο βασιλέας;

ΓΙΑΤΡΟΣ

Κοιμάται ακόμη.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Ω σεις, καλοί θεοί, γιατρεύτε τον μεγάλο πόνο
της πληγωμένης ύπαρξης του! Τις παράτονες,
στριγκές χορδίστε του αίσθησες, του παιδεμένου 20
πατέρα που 'γίνε παιδί.

ΓΙΑΤΡΟΣ

Αν αγαπά η μεγαλειότη σου,
μπορούμε να ξυπνήσουμε το βασιλέα·
κοιμήθηκε αρκετά.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Έχε οδηγό την επιστήμη σου και λεύτερα 25
κάμε, όπως λέει η δική σου η θέληση. Τον ντύσατε;

ΑΞΙΩΜ.

Στο βύθος του ύπνου του, κυρά μου, τον αλλάξαμε.

ΓΙΑΤΡΟΣ

Να 'σαι μπροστά, καλή κυρά μου, όταν ξυπνήσει.
Δεν αμφιβάλλω, θα 'ναι ήσυχος.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Πολύ καλά. 30

ΓΙΑΤΡΟΣ

Δεν πλησιάζετε; – Η μουσική πιο δυνατά!

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Αγαπημένε μου πατέρα! Ω γεροσύνη*,
βάλε στα χείλη μου το γιατρικό σου
και τούτο το φιλί'ας γειάνει τις κακές πληγές
που κάμανε στη χάρη σου οι αδερφές μου! 35

KENT

Βασιλοπούλα μου καλή και λατρευτή!

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Κι αν δεν ήσουν πατέρας τους,
αυτές σου οι άσπρες τρίχες
θα τους ζητούσανε έλεος; Αυτό το πρόσωπο
να βγει σε πόλεμο με τους κακούς ανέμους; 40

Ν' αντισταθεί στον επιδέξιο φοβερό τοξότη
τον κεραυνό; Στ' απανωτά φριχτά χτυπήματα
της σβέλτης αστραπής; Να 'σαι φρουρός –κακόμοιρος
φαντάρος– μ' ένα κράνος τόσο αδύνατο;
Του εχτρού μου ο σκύλος, καινα μ' είχε και
δαγκάσει, 45

τη νύχτα εκείνη θα 'χε θέση μπρος στο τζάκι μου·
κι εχρειάστη εσύ, φτωχέ, καημένε μου πατέρα,
να σταβλιστείς με τα γουρούνια, με τρελούς
ζητιάνους, πάνω σε βρώμικα άχυρα; Αχ, αλίμονο!
Θάμα πώς νους σου και ζωή με μιας δεν
τέλειωσαν!– 50

Ξυπνάει· μίλησε του.

ΓΙΑΤΡΟΣ

Εσύ, κυρά μου, προτιμότερο.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Πώς είν' ο αφέντης βασιλέας μου; Τι κάνει
η μεγαλειότη σου;

γεροσύνη: υγεία.

ΛΗΡ

Γιατί με βγάζετε απ' τον τάφο μου; Μου κάνετε 55
κακό. – Εσύ 'σαι μια ψυχή μακαρισμένη,
μα εγώ δεμένος σ' έναν πύρινο τροχό,
που και τα δάκρυα μου καίνε σα μολύβι
αναλυτό*...

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Αφέντη, με γνωρίζεις; 60

ΛΗΡ

Είσαι ψυχή, το ξέρω· πότε πέθανες;

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Ακόμη, ακόμη, είναι μακριά!

ΓΙΑΤΡΟΣ

Δεν καλοξύπνησε· άφησε τον λίγο μόνο του.

ΛΗΡ

Πού ήμουνα; Πού είμαι; – Ωραίο φως της μέρας!
Με παίδεψαν πολύ. – Έναν άλλον να 'βλεπα έτσι, 65
θα πέθαινα από λύπη. – Τι να πω δεν ξέρω.–
Όρκο δεν παίρνω, αν είναι αυτά τα χέρια μου. Να ιδώ,
τη νιώθω της καρφίτσας την κεντιά; Πώς θα 'θελα
να 'ξερα σίγουρα πού βρίσκομαι!

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Ω, κοίταξε με, αφέντη μου, κι άσε το χέρι σου 70
απάνω μου, να με βλογήσεις. – Όχι, αφέντη μου,
δεν πρέπει εσύ να γονατίσεις.

αναλυτό: λιωμένο.

ΛΗΡ

Παρακαλώ, μην παίζετε μαζί μου.

Είμ' ένας παλαβούλης, τσακισμένος γέρος,
πάνω από ογδόντα, ούτ' ώρα πιο πολύ ή πιο λίγο· 75

και, να σας πω και την αλήθεια,
φοβάμαι πως δεν είμαι στα σωστά μου.

Θαρρώ σε γνώριζα· κι αυτόν τον γνώριζα
πάλι δεν είμαι βέβαιος, γιατί καθόλου 80

δεν το γνωρίζω εδώ το μέρος· κι όσος νους
μου μένει, δε θυμάμαι αυτήν τη φορεσιά·

δεν ξέρω ακόμα ούτε πού πέρασα τη νύχτα.

Να μη γελάσετε μαζί μου· όσο είμ' άνθρωπος,
θαρρώ η γυναίκα αυτή είναι η κόρη μου η Κορδέλια.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Εγώ είμαι, εγώ είμαι. 85

ΛΗΡ

Είναι τα δάκρυα σου υγρά; Ναι, αλήθεια.

Παρακαλώ, μην κλαις. Αν έχεις να μου δώσεις
φαρμάκι, θα το πιω. Δε μ' αγαπάς, το ξέρω·

μα οι αδερφάδες σου, θυμάμαι, με βασάνισαν.

Εσύ είχες λόγο, αυτές δεν είχαν. 90

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Κανέναν λόγο εγώ, κανέναν λόγο εγώ.

ΛΗΡ

Στη Φραγκιά είμαι;

KENT

Είσαι στο κράτος το δικό σου, αφέντη.

ΛΗΡ

Μην παίζετε μαζί μου.

ΓΙΑΤΡΟΣ

Κυρά μου, ησύχασε· η έξαψη η μεγάλη 95
κατάπεσε, όπως βλέπεις, μα 'ναι πάλι κίνδυνος

να πάει ο νους του αμέσως στον καιρό που έχασε.
Πάρ' τον με τρόπο μέσα και μην τον ζαλίζεις πια
ως να συνέρθει ακόμη.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Θέλεις, αφέντη μου, να περπατήσεις λίγο

100

ΛΗΡ

Να μη με συνερίζεσαι· παρακαλώ,
λησμονεί και συχωρά με, είμαι γέρος και
λωλούτσικος.

(βγαίνουν όλοι, εξόν απ' τον ΚΕΝΤ και τον ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟ)

(μτφρ. ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΩΤΑΣ)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Πώς διαγράφεται ο χαρακτήρας του Ληρ στο α' απόσπασμα; Να δικαιολογήσετε τις απόψεις σας.
2. Πώς διαγράφεται ο χαρακτήρας των τριών αδελφών από τον τρόπο που μιλούν για την αγάπη τους;
3. Ποιο νομίζετε ότι είναι το κίνητρο που οδηγεί το δούκα του Κεντ στη σύγκρουση με το βασιλιά Ληρ;
4. Πώς κρίνετε τη θέση του βασιλιά Ληρ (στο β' απόσπασμα), όταν συνέρχεται και αντιλαμβάνεται ότι τον περιθάλπει η αποκληρωμένη κόρη;
5. Νομίζετε ότι ο Ληρ σαν άνθρωπος αποκομίζει κάτι από την τραγική του περιπέτεια;
6. Μια ομάδα μαθητών, εφόσον υπάρχει προθυμία, να προετοιμάσει και να παραστήσει στην τάξη το α' απόσπασμα χωρίς σκηνικά και χωρίς κοστούμια.

Ουίλλιαμ Σαίξπηρ (1564-1616)

Γεννήθηκε στο Στράτφορντον Έιβον της Αγγλίας, την εποχή που βασίλευε η Ελισάβετ (1588-1603). Στην αρχή συνδέθηκε με διάφορους θιάσους του Λονδίνου ως συγγραφέας θεατρικών έργων και ως ηθοποιός και τελικά έγινε μέτοχος και πρωταρχικό στέλεχος στο θίασο του Λόρδου Σφραγιδοφύλακα. Ο θίασος αυτός βρισκόταν υπό την προστασία του Ιακώβου Α΄ και ονομάστηκε «Θίασος του Βασιλιά» (The King's men). Γι' αυτόν το θίασο έγραψε τα ωραιότερα έργα του. Μας σώθηκαν 36 θεατρικά του (τραγωδίες – κωμωδίες – ονειροδράματα), ανάμεσα στα οποία τα πιο φημισμένα είναι: Ριχάρδος Γ', Ρωμαίος και Ιουλιέτα, Όνειρο Καλοκαιρινής Νύχτας, Πολύ Κακό για το Τίποτε, Ιούλιος Καίσαρ, Άμλετ, Οθέλλος, Βασιλιάς Ληρ, Μάκβεθ, Αντώνιος και Κλεοπάτρα, Η Τρικυμία κ.ά. Τις υποθέσεις των έργων του τις έπαιρνε συνήθως από μεσαιωνικούς θρύλους, από λαϊκά ρομάντσα της εποχής ή από ιστορικούς (π.χ. τον Πλούταρχο), αλλά με την πλούσια φαντασία του και την ποιητική του δύναμη δημιούργησε αριστουργήματα, ώστε να θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους δραματουργούς του κόσμου. Επίσης έγραψε μια σειρά από ωραιότατα σονέτα και άλλα ποιήματα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου ΤΟΜΟΥ

Ιάκωβος Πιτσιπίος, Ο πίθηκος Ξουθ ή Τα ήθη του αιώνας, εκδ. Ιδρύματος Ουράνη (Δημ. Τζιόβας)	5
Δημήτριος Βικέλας, Λουκής Λάρας (απόσπασμα), εκδ. Ερμής	12
Ο παπα-Νάρκισσος, εκδ. Νεφέλη	20
 ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΕΣ ΚΑΙ Η ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ (1830-1880)	
Εμμανουήλ Ροΐδης, Αθηναϊκοί περίπατοι, Άπαντα, τόμ. Γ΄, εκδ. Ερμής (Α. Αγγέλου)	47
Μονόλογος ευαισθήτου, Άπαντα, τόμ. Γ΄, εκδ. Ερμής (Α. Αγγέλου)	54
Άγγελος Βλάχος, Η μπογάτσα, εκδ. Νεφέλη	61
ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	68
Νίκος Καζαντζάκης, Το εσωτερικό διάγραμμα της Θείας Κωμωδίας	69
Δάντης, Θεία Κωμωδία, (απόσπασμα) [Το τέλος του Οδυσσέα], Τ.Κ. Παπατσώνη Τετραπέρατος κόσμος, Α΄, εκδ. Ίκαρος	74
Φραγκίσκος Πετράρχης, Σονέτο, μτφρ. Μ. Σιγούρου, Ανθολογία Ευρωπαϊκής και Αμερικανικής Ποιήσεως .	81
Μιχαήλ Θερβάντες, Ο Δον Κιχώτης, κεφ. 21ο, μετάφραση Κ. Καρθαίου, εκδ. Εστίας	84
Μονταίν, Περί φιλίας (απόσπασμα) μτφρ. Κλ. Παράσχου, εκδ. Αναγνωστίδης	103

Μολιέρος, Ο Αρχοντοχωριάτης (απόσπασμα), μτφρ. Γ. Πολίτη, εκδ. Δωδώνη	108
Ουίλλιαμ Σαίξπηρ, Βασιλιάς Ληρ (δύο αποσπάσματα), μτφρ. Β. Ρώτα, εκδ. Ίκαρος	113

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου